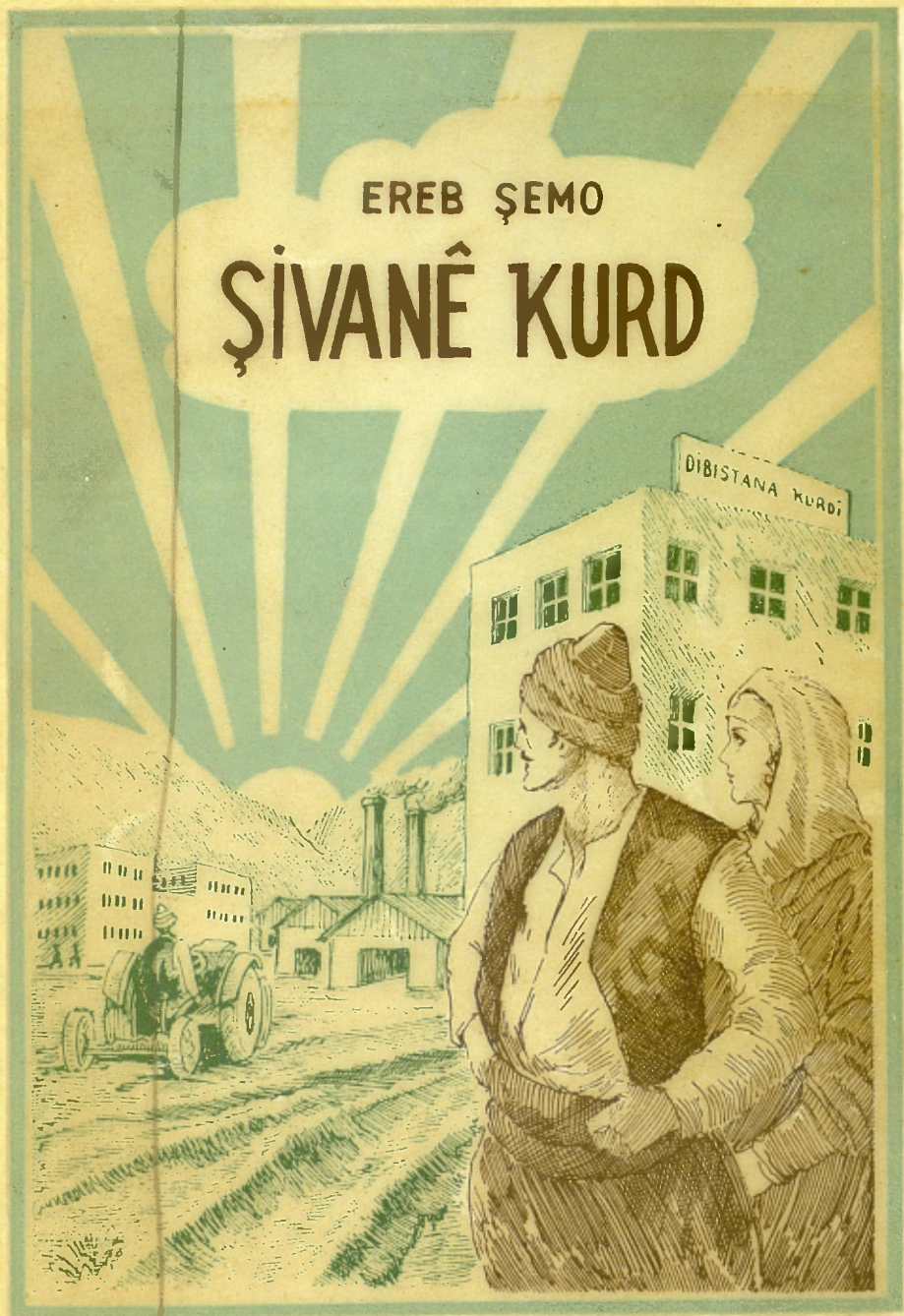

EREB ŞEMO
ŞIVANÊ KURD

**FONDS
ROGER LESCOT**

EREB ŞEMO

ŞIVANÊ KURD

Û

KURDÊN ALAGOZ

ÇAPXANE NASSAR - BÊRÛT

PÊŞGOTIN

Di sala 1935 an de, neşriyatên dewleta Qefqasiyê, li Tiflisê. bi rûsi bi navê «Şivanê Kurd û Kurdên Alagoz», kitêbek çap dikir. Ev kitêb ji kurdi hatibû wergerandin.

Nivîsevarê vê kitêbê, Erebe Şemo, xortekî kurd, koçer, jîrek û çavekirî ye, û zarotî û xortaniya xwe bi şivaniyê derbas kirine. Di biçûkayiya xwe de, Erebe Şemo ji zimanê xwe pêve, tirkî û ermenî jî hin bû bû. Di dibistana gundê xwe de, têra xwe xwendin, û nivîsandina rûsi jî girti bûn. Di despêka xortaniya wî de cenga mezina pêşin «Cenga emperyalîstan» destpê kir. Şivanê me yê xort li cem leşkerên Uris ên ketî bûn Kurdistanê û bakurê Tirkîye vegitibûn xwe kire tercîman.

Ji her perîşaniyên mezin ku di zarotiya xwe de kişandibûn, Erebe Şemo hêvîdarê rojên xweştir bû, ewî ev hêvî di mebea Komunist «tevayî» a «Inqîlaba Sor» a sala 1917 an de peyda kir.

Di «Şivanê Kurd» de, Erebe Şemo, bi awakî gelek tabîî û besît, lê ne bê aheng, jiyîna adetî ya eşîrên koçer ên Kurd dixê ber çavên me. Em nikarin vê kitêbê bê elaqe û heyecanê bixwînin, nemaze ku ev adetên kevîn ên hezar salan êdî, roj bi roj wînda dibî. Kurdên Alagozê jî jî mêt ve gîhaştîne bextiyariyanîzama sovyetî. Di vê Kitêbê de, rûpelên ku behsa wan dikin li ser zilma axan gelek dimînin û guhîrandîna nîzama civakî zerûrî didin zanîn. Bêş ên li ser feqîran, hatîne rakirin. Isûla çelen, ku ne dibîşt xortekî bê pere bibe xwediyê jin û mal, êdî ne maye. Koçer bi cî bûne û erd jî her kesî re hatiye par kirin. Ev tişt, gîş, jî aliyê merivekî ku bawer dike û dixwaze ku birayên wî yên kurd jî pê bawermend bin, gelek jî dil û can hatîne nivîsandin.

Erebe Şemo yek jî wan merivan e ku di Ermenîstana

Sovyeti de ji bo danîna elfabeyeke kurdi bi tîpên latîni ji xebitine. Ji wê pêve, li ser miletê xwe, tiştên din ji nivisandine, wek bi ûrist: Kurdên Qefqasiya û Derwêşên Kurd

Ereb Şemo îro, di zanîngeha tarîxa dewlet a madiyetan de momoste ye.

Ev kitêb li Parîsê ji aliyê Bazîl nîkîtîn hatiye wergerandin fransîzî û jê dîsa bûye Kurdi.

ÇEND GOTINÊN WERGER

Xwendevanên delal! Hun baş dizanin ku 10milyon kurd di nav pênc dewletan de hatine par kirin: Tirkiye Iran, Iraq, Sûriye û Ermenistana Sovyeti. Ji vana, çaharên pêşin ji kurdan re ne bi tenê serbestiya seqafi û siyasi lê heqên insani, heqên jiyinê bi xwe ne dane, û çîqa ji wan hatiye, xebitîne da wan di tarî, nezani û perîşaniyê de bihêlin, wan ji xwe re bikin kole, dewlemendiya axa wan ji destê wan bistînin, û wan nehêlin tu cara çavê xwe vekin, destê bev bigirin û di riya pêşveçûn û xweşiyê de arikariya xwe û ya cibanê bikin.

Lê, li Sovyetistan, rewşa kurdan bi awaki din e; li wê ji 60000. hezar Kurd re serbestî û heqên 90 milyon Uris, 30 milyon qozak. 5 milyon Gurci û 2milyon Ermeni, hatine dayîn.

Kurdên wê derê, xwe bi xwe idare dikin, bêşên xwe ji bo pêşveçûnawelatê xwe xereb dikin, di dibistanên piçûkû bilin de bi zimanê xwe dixwînin; li Moskawa nemînendeyên wan li Ordiya Sor fermendarên wan, û di zanîngehan de zanayên wan bene. Tu jin û mêr, li wê bê xwendin ne mane. Fikrên Nû ketine serê her kesi û ew şiyar kirine. Di nav millet, axa, beg û mir ne mane giş bû ne birayên hev û wek hev. Erd milkê gundi û febrîqe milkê emele bûne.

Ferd ji bo millet, û millet ji bo ferd dişixule.

Nivîsevarê vê kitêbê, Ereb Şemo, ji milletê kurd re, ku di sedî de not şivan, rencber, emele û belengaz maye, mîsalki gelek hêja ye. Em dibihin, bi çî awayî ev lawkî şivan, reben û birçî bi sayeya fikir û nizamên nû, bû zanaki mezin, nivîsevanekî bi nav û deng, û xilaskarekî bêtirs ji bo belengaz û bindestan.

Va ye, çîwa, em vê kitêbê dîsa werdigerinin kurdî, wê çap dikin û di nav milletê kurd de belav dikin. Em ji xwendeva-

nên xwe hêvi dikin ku wê ji gundi, koçer, pale emele û renceberên kurd re bixwînin û ji wan re bidin zanîn ku eger milletê kurd heya niha, bindest, perişan û paşdemayî ye, ne ji rûyê wan lê ji rûyê serekên wan ên nezan, menfaet perest û bêbext ji alîkî û ji aliyê din jî, ji istimar û faşistiya derve ye. Şikênandina kurda di sala 1925, 1930, 1939 an de li Tirkîye, û ya 1920, 1930, 1945 li Iraq, û xirakirina Cîmhuriyeta Kurdistanê Iranê û kişandana kurdan serê çiyar ji gotinên me re delilên hêja ne.

Divê kurd giş bizanin ku, xilasiya miletekî, bi şiyarbûn û tanzîma piraniya xelkê wî, pêktê. Piraniya milletê me, rencber, şivan cotkar û emele ye. Azadî û serxwebûna Kurdistanê, bi destê vana û ji boqenciya vana wê bêne mêydanê. Ji lewre, me ev kitab, nemaze, ji bo wan wergerand û çap kir.

Em hêvîdar in ku ewê bihayê wê yê edebî û fikrî bizanin, jê ders bistînin û eshabên perişanî û bindestiya xwe nas bikin û li doraliyên xwe bi çavên ronak û bê tirs binêrin.

BIRA PÊŞÎN

I - Malbat û Zarotiya min.

Şemo Şamil ji Eşfra Hesenî, Kurdekî bê milk bû. Di mentîqeya Sûrmelî de-berê tabîê Hikûmeta Erîvanê-şîwanî dikir. Piştî kô jina wî mir, Şemo her du kurên xwe - Bro û Derwêş - bi xwe re birin û ji wê derê derket.

Di himbêzê de, bi van her du zarokan re bi rê ve çûn, jê re ne hêsanî bû. Bro hîngê sê û Derwêş jî du salî bûn; ji bextê wî yê baş, pêre ji bo hilgirtinê tiştên din tunebûn.

Li nêzîkî Qarsê, di gundê Azatê de, Şemo li cem Yû- navekî bi navê Todor bû şivan. Li cem Todor bi navê Naîme, Keçeke bêkes hebû. Şemo Şamil xwest vê keçikê ji xwe re bîne. Lê, Xadimeke bê dê û bav wek milkê axayê xwe tê hisab kirin. Todor dizani ku kurd jinên xwe bi pere tînin, ango qelên didin, ji lewre, ewî ji Şemo Şamil xwest ku du salan belaş pezê wî biçêrîne. Şemo careke dî çavên xwe li Naîme gerandin, û ji bo jineke ewqas delal xebata du salan kêr dî û bi dilxweşî razî bû.

Di kadînekê de, bi kêfxweşî dawêta wan çêbû.

Naîme, xweş bi kêrî îşên malê dihat. Ji hiriye rês dirist û benik çêdikir û jê jî merş diwûnandin. Her du xweşkên min-Çîçek û Gulzar - û Ez Ereş Şemo, em di vê kadîne de hatin dinê. Diya min her du kurên méré xwe -Derwêş û Bro-diêşandin, lê em zaro me gelek ji hev hez dikir.

Şemo di zivistanê de, li cem dewlemendan dibû rencber û li karên wan dinêrî. Zîr û zêçên wî edî pir bû bûn. Bi xebatên xwe yê rojê, dê û bav, bi zor em xwedî dikirin,

Tenûra me di nav kadîne de, di zivistanê de, carna bi rojan ve bê agir dima. Tu dewarê me ne bû ku em ji ziblê wan sergîna çêkin û tevî kayê tenûra xwe pê germ bikin, ji

ber ku li aliyê me dar û devî ne bûn.

Pincaran, dadê, li cem xelkê bi rojê kar dikir, bi wan re li hev dihat ku bihêlin em zaro, li axurê an li gova pez rûnin, ji ber ku di zivistanê de ciyê pez û dewar germ dibe. Lê tu xwedî belaş ne dihişt ew xwe germ bikin. Ji lewre, gava dadê, li mala wan dişixulî, emir didane me ku em li ber alifên miyan rûnin. û ji sibê heya êvarê, birçî emên ku ji alifan, diketin em wan ber hev bikin û dîsa wan deynin cihê wan. Eger ew li wê ne biwana, miyan pê li ewqas qûtên giran biha bikirina.

Gava em hinek serbert diman, xudiyê pez helez dantanî ber me ku em ji bosobeya wî, wî hur bikin. Êvarê, piştî şixul, bi dadê re, ji tab ketî, bilez û baz em diçûn kadina xwe ya cemidî.

Ji roja ku ez hinek mezin bûm, min xwest ez bibime şivan. Birayên min ji nihu de bi bavo re diçûn çolê wek duşivan, û arikariya wî dikirin û ewî jî ew hîfî şivantiyê dikirin.

Daxwaza min bi cîbû. Rojekê, serê sibê, bi bav û birayên xwe re ez çûm çolê ber golikan. Wê rojê ha, diya me jî bi me re hat da ku pincaran şanî me bide (Spînk, tirşo, mendik, pêkesk H.Ş...) Diviya bû, em şivan, zikê xwe bi nan û pincaran têr bikin. Dadê, heystekê bi me re hate çolê. Piştî ku me ev pincarên ha naskirin, ew êdî nema hat. Her sibê, ewê perçeyek nan û hinek xwey bida me da ku em wan bi pincaran bixwin. Birayên min, pincarên ku têu xwarin û ên nayên xwarin ji hev nas nedî kirin û ew ji min dipirsîn. Diya min pesnê min dida û digo gava ez mezin bibim ezê bibim şivanekî pispore...

Bavê me jî, giyayên ko bi kêrî pez ne dihatin şanî me didan. Kîjan giya di pez de kurm pêyda dikin, bi kîjana pezên nexweş tên derman kirin, û pez ji guran çawa tê parastin...?

Di destpêkê de, me pincar ji bo xwe ber hev dikirin

Di vè zivistanê de agirê me hebû

Di vè zivistanê de agirê me hebû

Di vè zivistanê de agirê me hebû

û ew bi nané xwe dixwarin. Lê. piştre, diya me, hîn giya-
yên din ji me re dan naskirin, wek : Spîdak, gütik û Sîso).
Me ew hişk dikirin, dibirin mal. Diya me ew dineqandin, ew
datanîn ser hev, û baş bişkirî, ew biltanîn ji bo rojên ten-
giyê.

Gava ew hîn mezintir bûn, dadê ji me, di zeviyan de,
peydakirina helezê xwest, me jî her gav bi xwe re hinek jê
tanî mal.

Me rîxa hişk jî ber bev dikir, bi avê şil dikir û jê sergîn
çêdikir. Li bergermiya tavê, tepikên me hişk dibûn, û êvaran
me ew bi xwe re dibirin mal. Her yek ji me, diviyabû her
êvar deh liban jê bîne. Lê, êmin bi xwe, kêfa min ji pîski-
rina destên min bi ziblê ne dihat. Dadê gazina ji min dikir û
ez ceza dikirim.

Dê û bav jî xebata me kêfxweş bûn.

Vê zivistana ha, tirsê me jî sermê ewqas ne girau bû. Me
têra xwe helez, pincar û sergîn pêkanibûn.

Payîzê, niv tazî, em ji sermê, baran û zipika gelek diê-
şiyân. Bê sebir, em li benda ketina berfê bûn ko em neçin
çolê.

Sala Şivaniya me ya pêşîn bi vî awayî derbas bû.

Li mal, nivîna me ji kayê bû. Me ew li erdê radixist û
me besîrek ji giyayê nerm çêkirî datanî ser; balgêha me jî ji
vî giyayî bû. Li ser xwe jî me merşeke fireh davêt. Em zaro,
ji cem hev, li ser rêzekê, radizan, û di nav bera me de pev-
çûn bê hesêb bû, heryekî ji me dixwest li nivî raze, ji ber ku
ew der hêj germtir bû. Herwekî ez piçûkê gişan bûm, ew
ciyê şeref pir caran, ji min re dihiştin.

Di vê zivistanê de, cara pêşîn, agirê me hebû, û dadê
gelek bi kêfxweşî tenûr germ dikir. Piştî ku şîva me çêdibû
û nan dihat pehtin, diya me bi merşeke mezin devê tenûrê
digirt ku bi şev sar nebe. Êvaran, em li dora tenûrê rû-
diniştin û me lingên xwe dixistin tê de û xwe germ dikir.

Diya me ji pincarên ku ji havîné de me hişk kiribûn (tirşayê kelandî) ji genim danû, û ji ard ji devşewitî û gelek xwarinên rengareng pêk tanîn.

Ji bo çêrandina çêlekan, bavê min genim distand. Ewî bi vî karî, ji destpêkanîsanê heya dawiya çiriya paşîn, ango heya ketina berfa ewil radibû.

2-Kerê me yê piçûk-Şivaniya Molokan

Bavo, ku genim ji xwediyê dewaran distand bi pišta xwedibire êş. Gelek hez dikir ku kerekî wî hebe. «Hingê, ewê şixul hêsanîtir bibe.». Wî pir caran digot.

Bê dewarekî, îşê me dijwar bû. Ji bo îşekî ne hêja, di-
viya bû em serê xwe li ber cîranan xwar bikin. Kûlak (gun-
diyên têr mal û pere) ker didane me lê, ne bê tu tişt; ji bo
kiriya wî, rojek an du roj, ji me xebât dixwestin.

Ji bo kirîna kerekî, bavo her sal du rûbl, (pereyê rûsî 50 qirûş libnanî) datanîn alîkî. Piştî sê salan, şeş rûbl bi girê-
keke mezin di paçikekî de, paçik di elbikeke tenekê de û
elbik di xurcîkê de, hatibûn veşartin. «Bi sê an çar rûblên
din emê bikaribin kerekî ji xwe re bikirin», bavo dîgo.

Gelek caran, bavo girêka bi sir vedikir û pereyên
paxirên giran biha, jê vala dikirin. Bi dadê re careke din ew
dijwartin. Di hisêba xwe de, xwe şaş dikirin, û di cî de ji nû
ve dijmartin. Carna, em zaro, ji dengê wan şiyarbûyî, me li
wan dinerî, çawa dijmêrin: bi hurikên 5,3,2 kopek (pereyê
rûsî) rûbl pêktanîn, piştî paçika pere têde datanîn nav elbi-
kê, û elbik jî li nav xurcîkê.

Di vê zivistanê de, Bavo li cem yûnanekî bi navê Palka
Friandofflof dixebitî. Ewî aşek û gelek pez hebû. Li biharê, li
meha adarê, 4 rûbil dan bavo, ser de jî bo xebata wî ya baş
jê re paltoya eskerî ya kurê Friandofflof hediye kirin. Li dora-
heywên me çenberek girt û bi helahela me ew bir hun-
dirê kadûnê,

Ev kera ha,, delala hemû malê bû; li havîné ewê de-
şek anf. Me gelek bala xwe dida her du kerên xwe. Ji bo zi-
vistanê me ji wan re ji dil û can alîfpek tanî, me giya diçînî, me
jê rêsiçêdikir, û gava hişk dibûn me ew dikişandin mal. Kera
me, dimala me de gelek bi kêrî me dihat, me pê gunî û giya
tanîn mal û li ser piştê wê me tûrên genim ên giran dibirin eş.

Di vê wextê de ez duşivanekî tégihastî bûbûm û pir ca-
ran bavo, kerî bi timamî disparte min û birayên min û ew bi
xwe diçû mal.

Salek welê derbas bû. Brayên minbûbûn şivanên bi serê
xwe û ez jî bi bavê xwe re dimam. Nihu em li ciyekî din rû-
dinin, Aleksandrovka; piştî ku bavê min bê şixul ma bû, em
hatibûn vir.

Di vê cîguhartinê de, kerê me yê piçûk gelek bi kêrî me
hat. Ewî serweta me bi timamî kişand-
mers, kulav, beroş, gi-
yayê me yê nivîné û firaxn dîtir...

Bajarê ku em niho tê de bûn, berê kurda jê re Koné Sor
digotin lê mihacirên ûrisên Molokan jê re navê Aleksandroka
danibûn.

Ev gundê ha 7 kîlometere ji Qarsê wê daye û bi awakî
gelek şafrane li ber çemê Qasat hatiye ava kirin. Gava yek
çem bi çem diçû, li doraliyên xwe wek xalîçeyên rengareng
mêrg didîtin, û hinek li dûr, zeviyên çandiniyê yên çarkoşe
kesk dikir, di nav zeviyan re, coyên avê li bin tîrjên tavê
wek şivên zîv diçirîsîn. Li wî aliyê gund jî ciyê bîstanan bû.
Molokan li wê kelem, gîzer û heşinayiyên din diçandin. Ale-
ksandrovka di nav heşinayî û kulikan de xerîqî bû. Li biha-
rê, wextê vebûna kulîkan, bihneke xemrevîn li her derê ne-
walê însan mest dikir.

Molokan di nav xweşiyê de dijîn û erdê wan têrhatin
bû. Bi xwe, li her derê mintiqeya Qarsê, gundên ûrisan li
erdên baş hati bûn avakirin, û molokan li serê her nefis jî
ji 50-80 donim milk hebû.

Xelkê Aleksandrovka du bir bûn û her bir der û

keşekî xas hebûn. Molokanên kûlak (dewlemend) ku bi henek xelk ji wan re (merivên qenc) digotin, li me û li molokanên feqîr gelek zilm dikirin. Carna, Ewqas bê insaf li şivanên piçûk dixistin ku bi saetan ve bê hiş em li erdê diman. Hîn di bîra min de ye, şivanek hebû, bi navê Mistô, rojek-êdî baş nizanim- dewar dereng anî bû an duga keti bûn bistanê Kûlak Matfû, evi hingê lê da, her u dest û lingên wî şikêrandin.

Ji me pêve, çend şivanên din hebûn ku gelek di perîşaniyê de bûn. Lê, piraniya wan bêkiflet bûn, ji lewre halê wan dîsa dihate qedandin. Şivanekî gihaştî, bi kirêya xwe idare dikir. Hîn tê bîra min, bi navê Hacî Silêman, şivanek hebû dostê bavê min bû. Carna, êvarên zivistanê, dihate mala me û ji me zarokan re serhatfîyên xwe digotin. Ji tebea wî ya vekirî û nerm me gelek hej wî dikir û tucaran, gaya ewî gubê me dikişand da dengê me bide birîn, em jê ne dienirîn.

3 - Tadariya guran

Li payizê, gelek caran gur dihatin heya nêzîkî gundê me, xwe davêtin nêv kerî û pez dibirin. Dadê û bavo ji bo selameta pez ku me diçêrand, gelek ditirsîyan. Tîrsa wan a mezin, nemaze, ji bo min bû; ewan dizanîn ku zarokekî wek min nikare xwe ji guran biparêze. Her êvar gava min kerî tanî mal, bêî ku tu pez jê kêmbê, dê û bavê min bi dengêkî bilind, ser hev: «Şikir ji xwedê! Şikir ji xwedê ku roj bê xisar derbaz bû!...», digotin.

Gava di zeviyana de, giya destbîhişkbûnê dikir, jiyina me dijwar tir dibû. Bê pincar ku parekê xwarina me ya bîngehîn bû, me têra xwe nedixwar. Vî balî, heya gihaştina genim dom dikir. Hingê me simbil jê dikirin, û li ser êgir me ew dikizirandin, fêrik çêdikirin û bi vî awayî birçîbûna xwe me dikişt.

Piştî paleyiya genim, di zeviyên vala da êdî tu tişt ne dima. Ji aliyê din, di bîştanan de kartol digihaşt. Her sibê

çi wext me pez dibir çolê, me ji pîrekên molokan çend kartol dixwest; gava kêbanî çavtengî dikirin û bera me didan, ji nêzà xwe, bi veşartî em diketin nav bexçan û me dizî dikir. Piştire me komek helez ber hev dikir, agir berdidayê û li benda vemirina wî diman da ku kartolên xwe bexin di nav xuliyên germ de; piştire bi xwey me ew gelek bi lezet dixwarin.

Eger me dizî dikir ji neçarî bû. Şiwan kiriya xwe li paizê, dereng, piştî ketina berfê, distandin, û heya wê wextê diviya bû em îdare xwe bikin.

Di nav pîrekên molokan de yek hebû, gelek kêfa wê bi min dihat, xaltika Paraşa. Ewê hej min dikir. Bê şik dilê wê bi vî şivanokî rebenê ji sermê tevîzî, dêşiya, ku serê sibê, li payizê keriyê pez dibir çolê, Heftê du, car xaltika Paraşa, bi dizî ji min re nan û xiyarên xwey kerî didan. Tu zaroyê wê ne bû. Gelek caran, êvaran piştî ku me pez dixist govê, ewê banî min dikir û bi bermayiyên şivê ez têr dikirim.

Bêî ku em pê bihesin, paîzarast a bibaran, tevî serma û mija, destpêdikir. Ber bi vê demê re, şixulên çolê timam dibûn. Liberiyê ji şivana pêve tu kes ne dima. Lê min xwe bi tenê his ne dikir; li cem min, hergav, hevalê min ê sadiq, sayê me-yê pez, Çavreş hebû. Min gelek hej çavreş dikir, tucara, ew, bi gavek, ji min dût ne dibû.

Bavo tim digote min ku divê di paizê de şivan çavvekirîtir bin; gur ji birçîna pir çavsor dibin, û hema firseteke piçûk bikeve destê wan, xwe davêjin nav pez û çendek jê dibin. Bavê min ez hinî xwe parastinê ji guran dikirin. Her sibê wextê derêxistina pez, ewî çend perçe darê çam ên hişk û qul kirî dixistin tûrikê min û digot: «Ev dar zû pêdikevin û rewîneke mezin didin, eger gurekî êrişî te kir, vî darî vêxe û bixe devê wî, ewê baz bide...»

Rojeke sar û bi mij, min keriyê xwe dibir çêrê. Piştî xurînîyeke sivik, ez dîsa birçî bû bûm. Digel veyekê, perçeyê nan ku sibê, dadê danîbû tûrikê min, gelek piçûk bû. Min nanê xwe kir du par, yek jê min xwar û ya di jî min da Çavreş. Lê ev perçeyê piçûk, şûna ku min têr bike, birçîbûna min

hîn tûjtir kiribû. Wextê taştê nêzik dibû, lê tûrik vala bû. Çava bikim? Min kerî nêzikî bexça kir, ketim nav wan û ji xwe re çend kartol dizîn. Piştî min pez bir li ber berehekê. Li wê, komek darê ben hebû; min agir pêdada, xwe germ kir, û bi bêsebrîyeke tamdar, li benda vemirina êgir mam da ku kartolên xwe bêxîme di nav xuliyê de. Gava ku rivîn bi timamî vedmirî, bi lez û baz min kartolên xwe avêtin tê de.

Ji nişkave, min dît ku Çavreş radibe, guhên xwe bel dîke û di nav mijê de li tiştêkî dinêre. Dilê min his kir ku xeter nêzik dibû. Lê ez gelek birçî bûm û ji min ne dihat ku ez kartolên xwe di nêv êgir de bihêlim û herim. Ji ciyê xwe ne dilebitim û bi fikandîneke sivik min îşaret didan Çavreş ku bi nûz, nûz û reyîn di nav mijê de winda bû. Ez ji piya, şaş li ber êgir dimam û min qenc guhê xwe dida reyîna kuçîk, pê re jî, bi çavên birçî, min li kartolên xwe yê nîv-pijayî dinêri. Dilê min xurt tavêt: di nav mijê de çi derbas dibû? Gur an diz? Şivanekî hîn bêtir tecribekar, ji reyîna sê wê fehim bikira ku Çavreş bêhna gur kiri bû...

Çend deqîqe derbas bûn. Çavreş dîsa xuya kir û bi reyînen xurt hate ber min, herwekî dixwest tiştêkî bibêje min. Min fehim kir ku belayek hatiye serê me, Min lez da xwe. Destê min dilerizin. Min êzingê çam xiste gopale xwe, lê ji gêjbûna xwe min pêxistina wî ji bîr kir û ketim pê Çavreş. Bîstek dî, min du gur ditin. Yekî ji wan, ji nihu de miyek xistibû devê xwe û êdin jî xwe danî bû ber Çavreş, diranên xwe jê re qîc dikirin, herwekî hevalê xwe diparast.

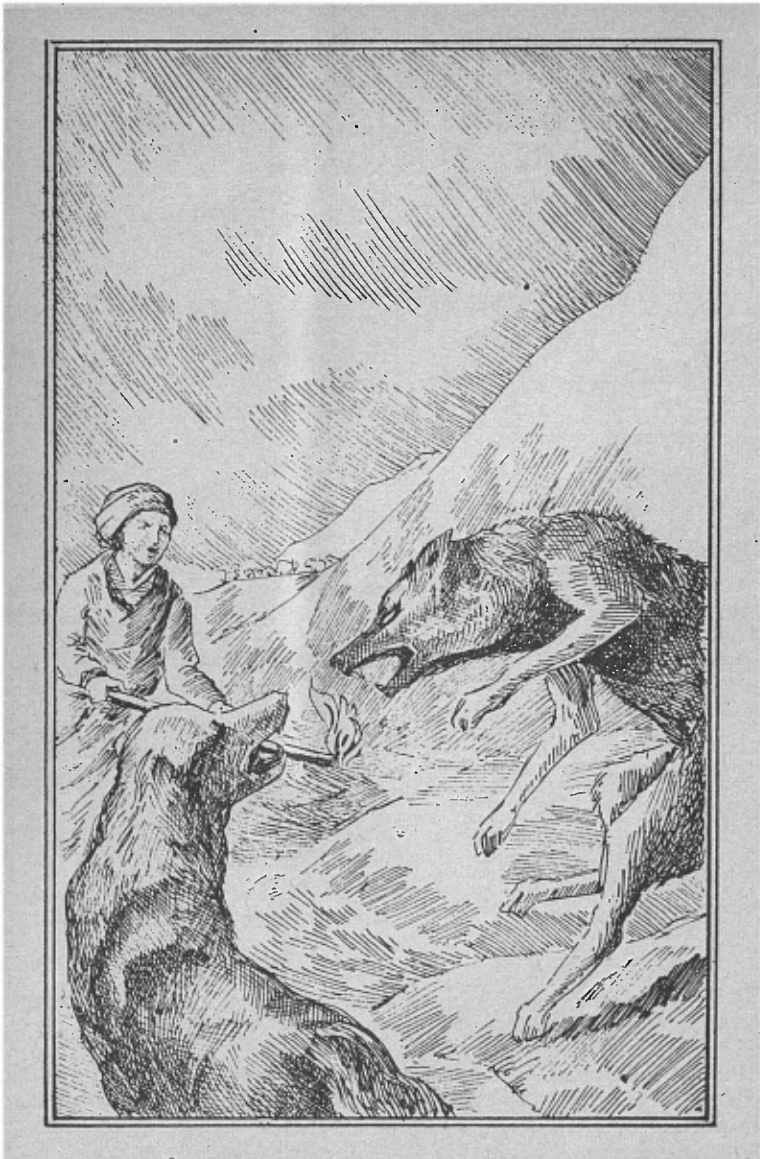
Di vê demê de, şîretên bavo hatin bira min. Wek berîkekê, min xwe gihande êgir, êzingê xwe pêxist û gava rivîn a wî geş bû, min xwe avêt ser gurê ku miyek biribû alîkî. Gava Çavreş ez bi êgir ditim cesaret girt û xwe avête gurê li ber xwe. Şereki dijwardi nav wan de destpêkir. Dilê min bi Çavreş êşiya. Min dev ji miyê berda û çûm arîkariya hevalê xwe yê sadiq. Di vê gavê de, Çavreş gur xistibû bin diranên xwe, lê heywanê kûvî bi awakî welê diranên xwe xistibûn qirîqa Çavreş ku

Çavreş di hate hewara min

Çavreş dihatê hewara min

Çavres diliate hewara min

kûzkûzên seyêrebenji yên gurbilîntir bûn. Diviya bû ez xwe kûz bilezînim. Min bi destê xwe yê çep darê bi rivîn girtibû, û bi destê xwe yê rast ji min rahişt keviyekî. Min êzingê pêxisti anî heya ser pozê dijmin û heya ji min dihat, bi hiz, min kevirê xwe li parsûyên wî xist. Gur xwe ji lepên Çavreş derêxist û bi lez berê xwe da newalekê. Hevalê min êdi rîzgar bû bû.

Digel vê yekê, gurê din, mî kişandibû nav mijê. Ez ji heyecanê dilerizim; min berê xwe da aliyê wî û ez gihastimê. Bi dîtina min, gur xwe da ber tehtekê, pez avête alikî, û diranên xwe li min beş kirin.

Ezingê min êdi tu rivîn ne dida. Ez bê çek ma bûm. û gur bi çavên xwe yên tûj û şerîl li min dinêrî û xwe kar dikir bête min. Lê min xwe şaş ne kir. Bêi ku ez çavên xwe ji gur hilînim. min hêdi, hêdi, êzingê din pêxist ji siûda min bû ezing zû agir girt, û hingê min êrîş birê. Gava gur rivîna geş dît, xwe ji miyê bi dûr xist xwegij kir û diranên xwe qic kirin. Di vê demê de min reyîneke xurt bihîst, Çavreş dihat hewara min.

Rewş derhal gubirî; Hevalê min bera gur da, min ji kevirê avêtê, û piştre bi ezingê xwe yê pêxisti ez çûme ser û min agir xiste, gepa gur, tirs pê ket û di ci de, di nav xirama da winda bû.

Şer xilas bû bû û dijmin reviya bû. Min xwe nêzîkî miyê kir. Rebenê, ji tirsê dilerizî. û ji sê cîyan brîndar bû. Gava ez vegeyîyam keriyê xwe, min dît bizînek avêfî ye erdê, gur ew dirandibû.

Min pez ê belavbûyî da hev û ew anî nêzîkî agir. Ez ji tabê ketibûm, û birçîbûn ji ezabekê xurtir ez gêj dikirim. Bi destên xwe yên bi lîz, di nav xuliyên de li kartolên xwe gerîyan. Li kû ne?.. Tu tişt jê ne ma bû... Giş şewitî bûn. Deqîqeke tehl... Ez li ber girînê bûm...

Ji goştê bizîna dirandî min perçeyek da Çavreş; lê min bi xwe jê tam ne kir û êvarê ji nêza dilyayî, ez vegeyîyam

gund. Min, bi rûmetî, goşt bir xudiyê wî ku ji bê siûdiya min keşeyê Molokan bû. Xezebeke dijwar ew girt; ez birim axirê, û li wê, ewqas li min xist ku min ne dikarî xwe ji erdê rakim. Ez bê hiş li wê mam. Bavê miu hat û ez li wê dîtîm û bi zehmet ez kişkişandim mal.

Adet wa ye ku şivan ji xisara ji pez re ji aliyê guran, neyin ber pirsiyar kirin. Herwekî şivan bê çek in, ev tiştêkî maqûl e. Lê, kûlaq Selîverston, mezinê Molokan, gulî ne da adet û qanûnan. Ji bo bizina dirandî, saliya min, -çend rûbil, û çend kopek-ji min birî.

Ji van peran mehrûm bûyî, ji hêgaviyê, zivistanê, ez li cem xelkê nanzikî xebitîm.

Biharê, min xwest ez dîsa vegerim karê xwe yê ku min gelek hez dikir, ango, şivaniyê.

Ez pir geriyam ku ji xwe re ciyekî pêyda bikim. Tu kes, ji bo piçûkbûna min bi min qafl ne dibû û digotin ku ez ne hêja me nanê zivistanê.

Pişti mideteke dirêj, gundiyeke ez ji bo zivistaneke timam birim cem xwe.

Li cem xudiyê min ê nû, gelek pez û dewar hebûn. Ez li axir, li ser textikan radizam.

Şixul ne hêsanî bû, diviya bû ez berê şefeqê rabim, axir bimabim, zibil bibime hewşê, wê baş kom bikim, alifa paqij bikim, êmê hespan û ê pez bidim... Ev tişt giş, ji taqeta min zêdetir bû, berê derketina rojê, diviya bû ez vana giş xilas bikim.

Ji xebata min a baş; axayê min, ji min gelek razî bû. Sibehan gava dihate axir, ciyê hesp û yê çêlekan gelek paqij û dewar û pez têr xwarî didîtin. Ez gelek dixebitîm, û ji axir qet dernediketim. Xwarina min jî ji min re tanîn wê derê. Bi tenê, rojên cejnê, min li mal dixwar, ew jî ne bi xweyiyên malê re, lê bi tena xwe.

4-Çetel bi kêrî çî tê?

Havîn hat. Xwişka min Gulzar û ez, melicem yekî xwe kir golikan. Havîn bê serêş derbaz bû û heya paîzê em xweş bi karê xwe rabûn.

Carek mielimeya gund, ji bavê min xwest ku ji bo şixulekî xwe min rêke Qarsê, ji gundê me heft kîlometir wê da. Bavo razî bû, Mielîme türek û mektûbek dan min ji bo merê xwe ku bi du kurên xwe re li Qars rûdinişt û li wê memûrtî dikir.

Piştî ku ji bo vê zehmetê, min 15 kopek xistin bérîka xwe, bi dilxweşî ez bi rê ketim.

Li bajêr, ji bo pêyda kirina mal, li gora adresa ku da bûn min, ez gelekgeriyam. Piştî, di hewşekê de min dukurik dîtin ku dilêystin. Bê pirsîn, min nas kir ku ew kurê mielîme ne. Min mektûb şanî yekî ji wan da. Kurîk qîr kir; «Bavo, mektûbek ji yadê!»

Bavê wan, di cî de derket, mektub vekir, û piştî ku ew xwend, banî min kir. Zarok jî, ji hewşê hatin û em tev de ketin mezeleke di.

Her du bira bi hev re pistepist dikirin û şaş li min dinêrin. Ji vî tiştî bêhna min gelek teng bû. Bistek di zaroyên din û hin jin ji hatin. Giş li mezelê kombûyî, çavên xwe ji min hilnedikirin. Ez gelek aciz bûm. Piştî, sebeb ji min re dan zanin; mielîme di mektûba xwede gotibû ku ez kurd im. Bê şerî, wek dehbekî ecêb, ji serê qehfê min, heya ney-nûkên lingên min, li min dinêrin. Hin ji wan ji min çend tişt pirsîn; min ji bi lez bersiva wan da.

Wa dixuya, mielîme, di mektûba xwe de hin tişt xwestibûn, ji ber ku mîrê wê em berdan û berê xwe da aliyê bajêr. Zarok jî dora min girtin û ji min xwestin ku ez ji hi wan re bilêzim. Lê her wekî min lêztikên bajariyan ne dizanin, min xwe da alîkî.

Gava bavê zarokan ji sükê vegeriya, ew banî taştîyê

kirin. Ji min re ji li metbexê xwarin dan. Xadima wan, jini-keke bi laş û gewde û bi hinarikên sor, firaxeke şorbê da min û li cem firaxê ji, kefçî kêr û çetelek danin. Min dizanî kefçî ji bo xwarinê ye, lê, kêr û çetel ji bona çi...?

Min da eqlê xwe û min jê derêxist ku ev lêztikên zaroka ne; hedîyek ji min re... Li gund, milhêbên mezin min di bûn, û kêfa min gelek bi van milhêboka hat.

Min sehîna pêşîn û a ditir jî bi kefçiyê xwar û gava ez ji masê rabûm, min kêr û çetel xistin bêrika xwe. Xxadima ku çavên xwe ji min ne dizivirandin çû û mesele gote efendiyê xwe. Ewî ji min pirsî eger min dil dikir bi rê hevîm an na? Min gotê ku min dixwest ku ez vegerim mala xwe.

Rexma tiştên baş ku min xwarî bûn û hediye delal ku min standibûn, dilê min ne rahet bû. Her tişt li vir ji min re biyanî û ne nas bû û her kesî li min bi awakî ecêb dinêrî.

Efendî ji odê, turikê bend kirî anî û du elbik jî dan min ku ez wan dêynim bêrikên xwe. Ewî qesden ev tişt dikir da ku bibîne ezê çawa xwe jê derêxim. Lê, bi awakî gelek adêf, min çetel û kêr ji bêrikên xwe derêxistin û ew kirin paşila xwe, da ji elbika re cî çêkim. Hingê efendî ji min pirsî: «Tê kêr û çetelê me ji ku birin?» — «Ma, we bi xwe ew ji min re ji hediye ne kirin...?» bi telaş min jê pirsî.

—Bê şik na. Kê ew ji te re hediye dan? Ew jî şaş mabû. Êmin, êdf, min xwe ne girt û bi xeyd min qir kirê; «Ne xwe, wextê xwarinê, we çima ew danin ber min...?»

Di vê gavê dezaro xeber gihandibûn cîrana û metbex tije xelk bû bû; giş guhdariya me dikirin.

—Kêr û çetel ji bo xwarinê danin ber te ne ji bo tişteki din», efendî gote min.

Min ne dizanî êdf çi bêjim. Zimanê min ne digeriya. Ez bi girîné ketim.

Di nav jinande ku li me kom bû bûn, ermeniyek hebû;

ewê xwe nêzîkî min kir û pîrsa ji min kirin. Bi girîn, bi dengê êşayî û dilşkestî min gotê: «Li van leyistokan binêre-kêr û çetel-ew ji min re hediye kirin û nihu ji dibêjin ku min ew birin.» —«Ev nelêyistok in, jinika ermenî gote min, ew dan te da ku tu bi wan xwarinê bixwî...»

Dawiyê em li hev hatin. Hinekan dikeniyana û dilê hinekan jî bi min ve dima. Efendî gotê xadimê ku du çetelên kevin bide min; lê min ew red kirin. Efendî bi xweşî ez qanî kirim û dawiyê min her du çetelên giranbiha xistin paşla xwe. Piştî ku ji mielîme re mektûbek dan min, min turik hilgirt û berê xwe da dîsa gundê xwe.

Di rîya xwe de, ev hadîscyapîs ji bîra min çet dervediket, lê digel wê yekê bi van çetelan ez ewqas ne dilşikestî bûm û min bi lêztîka wan ji xwe re gelek xeyala dikirin. Gelek caran, li rê, ez disekinîm, min ew derdixistin, hêyan, hêyan. Li wan dinerî, û bi wan, kayên li erdê ketî hil-dikirin.

Wê rojê ha, dinya pir xweş bû, û ez beriya êvarê gihoştîm gund. Min mielîme, digel keça wê, li hewşê di. Gava çavê wê bi min ket, bi lez, bi aliyê min ve hat. Min mektûb û elbik danê,

Bi xwendina mektûbê, mielîme kenî, keça wê liat cem û sebeb jê pîrsî. Wê jî, çîroka çetel gotê, her du jî li min nêrin û mideteke dirêj kenin. Min turik jî da wan. Mielîme pesnê min da û got ku ez kurikekî gelek bîr birim û hişt ez herim mala xwe.

5-Dersên pêşîn-Nifûsa min.

Piştî du rojan, gava mielîme, bi keça xwe re digeriya, ber bi aliyê koxîka me ve hat. Ez derketim û bi bez çûm pêşîya wê. Ew kenî û pîrsa bavê min kir. Min jî bi lez, ban bavê xwe kir. Ewî jî hat, bi edeb kumê xwe rakir û silav lê da. Mielîme jê xwest ku mehê bi sê rûbil ez bibim dergevanê

dibistanê, Bavê min bi dilxweşi razî bû û ez bi mielîme re çûm dibistanê. Lî wê, ewê berî gişan, ez birim ciyê êzinga û piştire dersxane; li wê karên min çî bûn, ji min re dan zanin: Diviya bû herro, ez dersxane bimalim, tozên mase pencere û derî papij kim, sobeyan pêxim, bermîl tije av kim, û her sibê û êvar semawara mielîme hazir bikim û ji bo şixulên wê, car, car herim bajêr.

Roja pêşîn, gava ez ketim dersxane, hema, hêyan, min temaşaya tabloyên li dîwaran daleqandî kir. Çi ne bû li wê? Têyr, heywan, heşerat, xerîte... Min tu tişt ji wan dernedixist, lê kêfa min bi wan gelek dihat. Bi tenê, tiştekek hebû ne dikete serê min; li cem teyrên rengareng tabloyeke ecêb û bi tirs hebû. Ev zilamekî bi qehfeke rût bû. Di qehfê de diran û şûna çav û dîfin qûlên mezin hebûn û ev zilam bi tenê ji hestîya pêve ne tu tişt bû. Welê dihatê min ku, ev yek ji wan cinan bû ku li mal em pê ditirsandin. Tesira vî tiştî di min de ewqas mezin bû ku gava, ez di ber re derbaz dibûm, min çavên xwe digirtin û êvaran, di tariyê de, min ne diwêrî, bi tena xwe, li odê biminin. Min gelek hez dikir mana vî, ji mielîme bipirsim, lê ji fehîtiya min, ji min ne dihat, Piştire min bala xwe da ku şagirt qet guh ne didan vê tabloyê. Bi vî awayî, dilê min jî edî xurt bû. Hedî, hedî, bê tirs ez li ber dimam û min sêyra tabloyên teyrên xweşik dikir.

Roja pêşîn, gava êvarê, piştî şixul ez vegeyriyam mal, hemî xelkê malê, bikêfxweşi dora min girtin, min jî ji wan re yek, bi yek, çî ditibû û kiribû, got. Bavê min bawer ne dikir ku mehê sê rûbil bidine min, û pir caran dîgo ku eger rûbilek biwa dîsa baş bû.

Lê, gava meha min qediya, Mielîme banî me kir û ji min re 3 rûbil dan. Min ne dizanî navê xwe binivîsim; şagirdêkî li şûna min îmza min danî. Mielîme pere xiste destê min emir da min ku ez ji xwe re çakêt û şebqekê bikirim û gote min: «Hingê ezê te bêxim dersê û te bielimînim xwendin û nivîsandinê.»

Bavo, ji bona kirîna cakêtekî minasiptir razi bû, lê ji bo xwendin, izna min neda; ji tirsra ku eger ez jî wek şagirtên din bielimim, ez êdî tu kirîê nestînim....

Ji min re pantalonekî kevin, şebqe û saqoyek, li gora min, gelek mezin, kirîn. Bi vi awayî, ez nihu, ji berî bi cilê xwe ê kevn, kêmtir diketim ber çavan. Li dibistanê, bê haya bavê xwe, ez diketim dersê, ji dil dixebitîm û bi ser de jî, min karên xwe yênu dergivaniyê jî, xweş, bi cî tanîn.

Min, bi rûken û kêfxweşî hemû şixul dikirin û Mielîme ji min gelek razi bû. Lê, rexma çekên min ên nû, zaroyên Molokan ne dixwestin li cem min rûnin û digotin ku ez gelek qirêj im. Mielîme mecbûr bû min bi tena xwe bide rûniştin.

Di şobeya nû hatiyan de, min dest bi xwendinê kir. Min pir dixwest ez bielimim û ez zû û bi hêsanî dielimim. Mielîme pircaran dihate maseya min û didît ku roj bi roj ez gelek pêve diçim.

Em hîmî elfabe, bi tîpên li ser kartonê leziqandî, dikirin; me ew dibijartin, û ji wan pirsên jî me xwestî pêktanîn; min jî, her gav, ew pirs ji ber dikirin.

Ez bi keça Mielîme, Marûsiya re, bûbûm heval. Ew keçikeke gelek delal bû û di şobeya dibistanê ya diwemîn de dielimî û baş bi xwendin û nivîsandin dizanî. Ewê di naskirina tîpan, dirûst kirina hêcan û pirsan de, gelek arikariya min dikir. Her du Mielîmeyên min, ya mezin û ya piçûk, ji pêşveçûnên min ecaib diman.

Min gelek hej Marûseya dikir, û sibeha gava, zû, li dersxane û mezela Mielîme, min sobe pêdixistin ez li ser pêçiyên xwe dimeşiyam da ku wê şiyar ne kim.

Carek serê sibê, berî destpêkirina dersa min semawar anî û ew danî ser masê û vegeyiam; di vê gavê de, Mielîme ez sekinandim, û Marûsiya bi awireke cidî û bi çavên biken ji min re elfebayek hediye kir. Li ser kitêb, nivîsandineke desta hebû ku hingê min ne dikarî bixwenda. Ez lê heyran mam û ji vê

hediyeyê, ewqas kêfa min hat ku min ne dizanî çawa ji bin vêqeneiyê derkevim.

Gava şagirt hatin, ez li pişt maseya xwe rûniştibûm û bi serbilindî kitêba xwe danî bû ber xwe.

Évarê, carek ji ders û şixul xilasbûyî, min kitêba xwe danî bin milê xwe û min bazda mal da ku xwişk û brayên xwe jî ji kêfxweşiya xwe paydar bikim. Bi kitêbekê vegera min mal, qiyamet rakir. Xelkê malê dora min girtin, li kitêba min bi elaqeke mezin nêrîn û guhdariya mesela wê kirin. Digelwê yekê, xwişkên min bawer ne dikirin ku tiştêkî ewpas baş jî min re hediye kirî bin û ji bavo û yadê re digotin ku ber hal, ew kitab li şûna kiriya min a meha diwemîn dane min. Her çend jî bi sond û yemîn, min gote wan ku ew elfabe ji min re hediye kirine, dîsa baweriya wan bi min ne dihat.

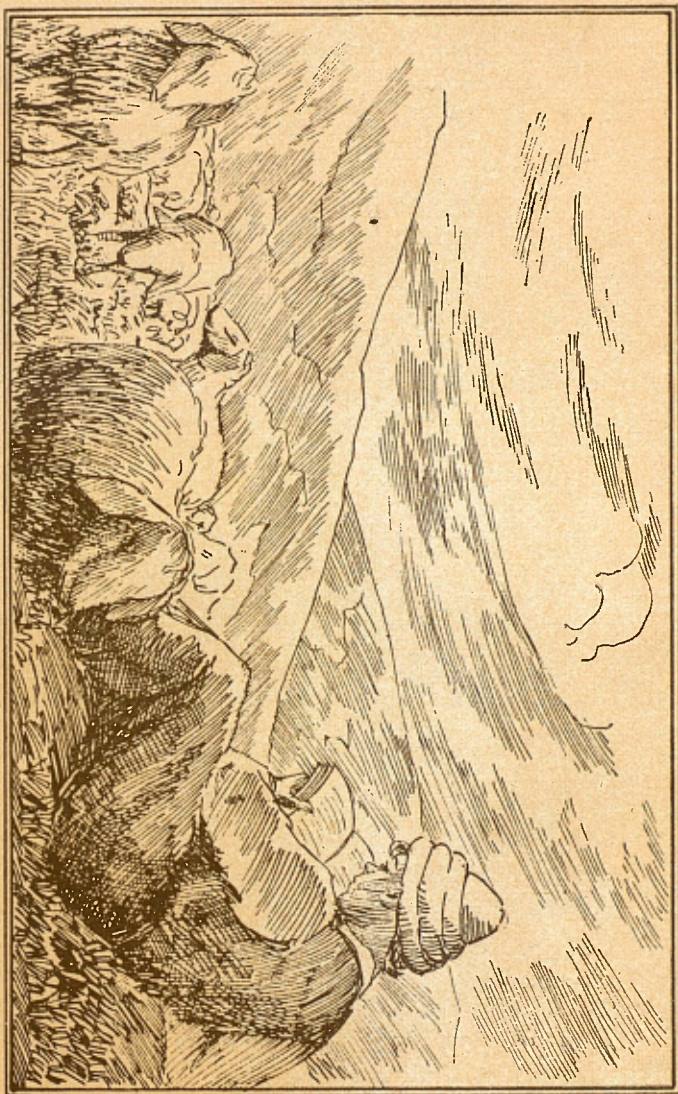
Roja dîtir, xweşka min a mezin bi yadê re çû cem Mielîme da rastiye jê seh bikin; gelo min ev kitab bi pere kiribû an jî min re hediye dabûn? Mielîme gote wan ku ewê, ev elfabe, ji min re hediye kiribû, bi ser de jî ewê his kir ku li ber zimanê xwişka min tiştêkî di heye û newêre bibêje. Mielîme fikra wê fehim kir û gotê ku wê belaş dersamin dida, ku ez lawikekî gelek xehatker û zîrek im û ku serê salê, gava, ewê here bajêr, ewê ji min re cilekî kevn ji yên kurên xwe, bîne.

Gava min dît ku halê min çêtir dibû min hîn bêtir xwe da xebatê da ku rojek berî rojekê bikaribim kitêba ku Marûsiya ji min hediye kiribû, bixwînim.

Rojek ji rojan, Marûsiya ji min pirsî ka ji kitêba wê ez çi elimibûm û rûpela pêşin vekir? Min zû, zû, xwend: «Ma-şa na-şa (diya me), şa-şa (navek) oza (moz). h.ş....» Marûsiya bi lez çû cem diya xwe û gotê ku Erebjî nihi de elimiye xwendinê. Mielîme hate nêzîkî min û piştî ku guhdariya xwendina min kir, destê xwe li ser serê min gerand, ez pîroz kirim û got: «Ji îro bi şûnda, tu êdî zû bielim!»

Li havinè min disa şivanti dikir; lê icar bi min
re kitêbek ji hebû.

Li havinê min disa şivanti dikir; lê îcar bi min
re kitêbek ji hebû.

Li havinê min disa şivantî dikir; lê îcar bi min
re kitêbek ji hebû.

Ji pesin û hezkirina Mielime, ez ewqas bextiyar bûm ku min ne dizanî çî bêjim û çî bikim, ez gelek sor bûm û hindik mabû ez ji dilxweşiyê bigirîm...

Ez bi marûsiya re dost bûm, lê zaroyên Molokan hejî min ne dikirin, limin dixistin, ez diheqirandim û ne dihiştim ku ez bixwinim. Marûsiya ez ji wan dipirastim, diket navbera me û bi xweşî dixiste serê wan da ku dev ji min berdin.

Bi vî awayî, zanîna min li dibistana gund destpêkir.

Li havînê, gava dibistan girtî bû, min şivantî dikir, lê nihu, **DI TURIKÊ MIN DE, LI CEM PERÇEKÎ NAN, KITÊ-BEK JÎ HEBÛ**, min tê de, tiştên ji berê de elimî, dîsa dixwendin. Li zivistanê, wek berê, min li dibistanê dixwend û karên xwe jî dikirin.

Bi pêşveçûna xwe, ez peşiyê sinifê bûm û min gelek numereyên baş distandin: giş 9 û 10; şagirdên dewlemend û tîral, ji min dîdexisîn û diranên xwe li min qîj dikirin, lê min gulî ne dida wan û heyfa min bi wan dihat.

Ûsa, di çend salan de, min dibistana gund qedand û xwendin û nivîsandin girtin.

Rojek, bavê min xurcîn vekir, jê desteyek kaxitên kevin derêxist û ji min xwest ku ez jê re pasaporta wî pêyda bikim. Nihu bihar hatibû û ji me re pasport lazim bû, jiber ku, me dixwest em xwe neqlî bajarê Vladîqars bikin. Bi zanîna xwe, min xwe dinepixand û yek bi yek min ew kaxit giş dixwendin; di nav wan de, wesîqeya jêrîn kete berçavên min.

Emir..

Ez emir didim mixtarê gundan û bajaran ku ji bod fîna mehîneke boz, esil û rana wê ya çep damxakirî, ariqariya Şemoyê Adil bikin. Heçî bi emrê min nake, ewê bête ceza kirin.

Imza

Serekê Polîsa mintîqa Qizil Çak-Çak.

Ez şaş ma bûm... Gelo çavê min di wextekê de zilamekî hikûmetê bû, ji ber ku di emir de hatibû gotin ku diviya bû hemî mixtar arîkariya bavo bikin, yan na ewê berpirsiyar biwana...? Bavê min ji dil kenî û gote min ku berî çend salan, ew li gundê Qizil Çak-Çak şivan bû, û serekê polîsa vê minteqê ji li wê rûdinişt. Rojek mehîna wî wînda bû bû û bavê min ne dikarî wê pêyda bike, hingê, Serekê Polîsa ku gelek hej mehîna xwe dikir, ji bavê min re emrekî nivîsandî da bû; ewî jî bi arîkariya mixtaran mehîna bi dest xisti bû. Bavo gote min ku wê rojê ha bi xwe, ez hatibûm dinê, bi awakî welê ku ew wesîqa, bi tarîxa 28 çiriya pêşîn 1898, nifûsa min bi xwe bû.

Pişî ku min dibistana gund qedand, bi mideteke piçûk, em ji Aleksendrovka derketin û berî çûn gundê Vladîqars, ji wê jî, saleke dî, cem kurdên koçer, da ku li wê dîsa, şivantiyê bikin.

Di gundên kurdan de yên lialiyê me, xudîkirina pez ne wek a Moloğan e, li cem van koçeran, di welatê çîyan de hayat bi timamî, bi awakî dinbû.

6-«Baro-dan»-Cejna biharê

Jiyî di gundekî de kurd de, ne wek ya gundên Moloğan e, li wê, ê bêtir bi ziraetê mijûl dibin. Kurd xwedî pez in, û li çîyayên bi têr çêre rûdinin. Çêreyên çîyan dewlemendiya welêt pêk tînin. bi deh hezaran pez li wê diçêrin, goşt û bez digrin.

Li zivistanê, çîya bi berfa stûr pêçandî ne lê li bin tîrêjên rojên biharê yên pêşîn tebiat zû vediniye. Berf dikele, erd nerm dibe, hêşinayî û kulîlk, qûntarên çîya dixemilînin.

Li çîyan, hewa siviktir e û wek li newalan ne germ e. Ji lewre li wê, li havîné bi xwe, giya tu caran hişk na be. Şûna giyayên hişk bûyî, giyayên dinên ter derdikevin, û kulîlk çiyên xwe ji yên nû re dihêlin. Pez her gav çêriyên ter li ber

xwe dibîne, û ji sibê heya êvarê bêf ku ji gemiryê aciz bibe, diçêre. Li wê, wek li newalan, pez ji puşî, mêşên mezin û heşeratên din aciz nabe. Li ser darên çîyan bi hezaran têyir bi hev re difirin û nêçira kelmêş û mêşa dikin.

Hema berf dihele, giya şîn dibe, û kullik vedibin. Gundê kurd xwe tev dide Serê sibê zû, çûn û hatin destpê dîke, kurd xwe pêk tinin da bi keriyên xwe ve herin lêfa...

Kurdan li lêfan gelek bala xwe didin berxên nû zayî, wan xweş têr dikin, da ku zû mezin bin, û bikaribin gava diya dibe germ, derkevin zozanan.

Li zozanan, kurda, bi awakî xas, dicivin hev û bi navê «obe» ji 40 heya 80 êl pêktinin, da bikaribin tevde, li çîyan keriyên xwe biçêrinin: Li serê her «obe» «Oba Başiyek» heye, endamê dewlementir û bi nifûztirê xudiyên pez. Her tişt di bin emrê wî deye. Ew bês davêje ser xelkê, ciyê çêreyan nîşan dide û wextê zivirandina wan dibêje. Ew merkez bi întixabê dibû û gelek bi şeref bû, diviya bû her kes bê lam û cîm emrên «Obe Başî» bi cî bînc. «Obe Başî» hemen, hergav serekê qebîle ye û li her çavên feqîr û karkeran hakimê mitleq e. Ji lewre, li ser şivanan wacib e ji şixulên xwe yên şivantiyê pêve, hemî karên «Obe Başî» jî bê pere biqedinin: anîna pezê wî konê, her êvar jimartina wî, her sibê paqij kirina govan û derêxistina ziblê derve.

Li gundê Kelcha Reş em bûne şivan. Em di meha sibatê de hatinê, û hema giya di nevalan de şîn bû me pez da hev û me ew bire lêfan.

Li gora adetên wî ciyî, pişî pez digehe lêfan û dest bi zayinê dîke, her kurdê dewlemend pezêkî serjêdîke, xwarin dirust dîke, cîran û şivan diezimîne. Xudiyê pez û jina wî bi destê xwe xwarin didin mêvanên xwe. Pişî xwarinê, xort stran dihêjin û bi şivanan re direqisin. Gava cejin diqede, her kes sipasên xwe pêşkeşî mêvandarê xwe dîke û dia dîke ku jina wî li havînê gelek rûn û penîr pêk bîne, ku tu nexweşî neyête pez û ku zozan bixweşî here serî.

Wê rojê ha, mêvandar gelek comerdî nîşan dan û ewqas nan û goştan me ku çar rojan têra xelkê malên me kir.

Kurdan ji vê cejnê re «SerêPez» dibêjin. Di heyata xwe de cara pêşîn bû ku min ev tişt didit û jê hêyran mabûm; lê yadê û bavo dikeniyan û digotin ku «Serê pez» ne cejneke ewqas mezin e, lêdi nêzikê de, «Baro Dan», roja salê ya xweştir, wê bê. Ez ji bê sebir, li benda «Baro danê» diinam.

Ji roja ku berxik hinek mezin û xurt bûn û berf hîn bêtir li çiyên helîya, Obe-Başî roja «Barodan», ango derketina pez ji lêfaber bi zozanan ve, tayin kir. Berf hefteyek her kes hazirîya xwe ji vê rojê re dikir. Ev roj bi xwe hat.

Serê sibê, xelk, giş cilên xweşik ên cejnê li xwe dikin. Keçên ciwan, cilên bi rengên ronak û têrziñet wergirti, serên xwe bi kulîlkên ter dixemilandin, û xizêm datanîn bêvilên xwe. Kurda, li stûyê mî, beran û bizinên xwe gulîkên rengareng danîbûn, û liyên çêtirên ji wan jîzingil daleqandibûn. Piştî ew berdabûn nav pez û saeta meşê tayin kiribûn.

Ber bi rê derketina meve, roj li iftîq qederek bilind bû bû. Ezman safî û bê ewir bû, hewa bi xweşiya germiya rojêkê biharê û bi bêhna kulîlkan dagirtî bû. Her tişt pêkhatî bû û Obe-Başî emrê seferê da. Li pêşiya «Baro-Dan» bi cilê xwe yê xweşiktir û bilûra wî di dest de, ser şivan dimeşiya. Ewî wezîfeya serfermendar dikir; ji şivanên xort re, ji bo îdareya berxikên piçûk û miyên neban talîmat didan. Li dû Serşivan neriyê spehîtir dihat, li stuyê wî zingilê mestir danîbûn. paşê gotin, min ku ewî noteya bilintir lêdixist.

Berê em bi rê kevin, axa banî şivanên xwe dikirin û ji wan re digotin: «Bi girtina te ji xwe re şivan, ez ji te dixwazim ku tu wezîfeya xwe baş bi cî bîni û qenc bala xwe bidî pezê min.»

Gava tenbîhat qediyên, serşivan dest bi blûra xwe kir û em giş bi rê ketin. Keriyê me bi nîzam li dû şivan diçû û

duşivan û zarolî her du alî, vir da, wê da, bazdidan, ne dihiştin ku nîzam xirab be, û bi kopalên xwe, an bi fikandineke xas, di nav kerî de, ji ber pezî re çiyê wî nîşan didan.

Ji vê rojê heya nihu, gelek sal derbaz bûne, lê tesîrên cejna Baro Dan a pêşîn, di bîra min de, pir vejandî mane. Her wekî fro bû, ez li ber xwe, rûyên biken ên zaro, xort û şivanan dibînim û stranên wan dibihîsim. Cilên bi neqîş yên keçikên delal û serê wan ên bi kulîlkan xemilandî di ber çavên min re derbas dibin. Newal giş bi heşinayiyê pêçandi ye. Li her derê, ronahiya rojê diçirise û li dûr, çiya hîn li hin berfê ne. Barîna mî û ya berxikan, stranên Şivan û xortan li dûr, di newalan de ekis dikin, û gundi ji malên xwe derdikevin û têu sêyra me.

Ev tişt, di salê de du caran çêdibin, li Biharê, gava pez dibin zozanan, û li payîzê dereng, gava ji zozanan vedigerin mal. Divê ji bir ne kin ku dewlemendiya kurdên koçer gî di keriyên wan de ye. Kurdan ji şîr, ne bitenê penîr û rûnê xwe yên, salekê derdixînin, lê jê gelek jî dibin bajaran û li wê digel hiri û pezên xwe yên zêde, wan difroşin, û bi vî awayî bêsê xwe didin û ji kifletên xwe re tiştên lazim dikirin. Ūsa, qet ne ecêb e ku kurdan, çûn û vegera, zozana di heyata xwe de bûyerên hêja bigirin û wan wek cejnên mezin bihesibînin.

7-Li Zozanan

Xort, piştî ku çend kîlometir, bi germî, bi me re meşiyar, em berdan û vegeriyan malên xwe, lê şivan û duşivan zadên wan li pişt wan, hêdi, hêdi, dom bi riya xwe dikirin. Adestî, roja ewil mesafeyeke piçûk dibirin, piştîre, her roj, hin bi hin wê zêde dikim da ku pez gelek newestînin û wî hîni cîguhîrandinê bikin.

Kerî, ji hev û du hinek dûr, li du hev, bi rê ve diçûn. Li qonaxa pêşîn, em hinek rawestan da ku pez hinek bêhnaxwe bistîne û biçêre. Hingê, bavê min, wek serekşivan, ji

me re, desbi parkirina diyariyên ku axeyan dabûn me, kir: nan' goşt. helaw û mēyweyêu hişk kiri. Heya hatina axan, bavê min wekilê wan bû. Li rê, êvaran, şivan dihatin cem bavê û şîret jê distandin. Gelek pîrsa jê dikirin: Ji bo istiraheta mî û berxikan çend carrawestan diviya bû, çend car ji wan re avdan lazim bû...?

Li warê pêşin, em bi tena xwe pir neman. Piştî çar rojan, axên me bi kifletên xwe ve hatin û di cî de konên xwe danîn.

Konên kurdên dewlemend, gelek mezin, û bi çar, pênc çîtan ji hev veqetandî, bi mehfûr û secadeyan raxistî bûn. Kon, hin ji wan ji hev dûr hinekan jî li cem hev, li quntarên çîyan, li nêzikî tehtan, lehi û robarên çîyan, dihatin danîn. Ji dûr, evkonên reş, wek warekî eskerî, dixuyan. Di van robaran de, masiyên berad hebûn, ku di wê wextê de, ber bi kaniyan ve derdiketin. Her kes xwe, li wê, şidiyayî û şêntir dihesiya û şixul ji me re xweş û hêsanitir dihat. Zaroyên axan, ji sibê heya êvaraê, li derve diman, dilêystin, di robarên nêzik de, masî digirtin, û li çêre giya diçînîn.

Jiyîna şivana, bi awakî din bû. Li vir jî, dewlemendên kurd ji yên Molokan kêmtir em ne diêşandin, Li vir jî em perîşan û bedbext bûn. Di hatina me ji destê ber bi zozana ve, di ser kevir û zinaran re em pêxas gîhaştibûn jor. Ji dirih û daran, cilên me diqetiyên û em bi kincê zezilî diman, wek li cem Molokan. Malê min ji van tiştan pêve ne bû: Kulavê şivaniyê ku bi şev min xwe pê dipêçand, turikê xwey, perçeyek nan û piyanek. Carna, ji şivana hinek şîr min bi dest dixist. Diviya bû ku xwarina germ tu car neyê bîra me. Digel veyekê, halê min dîsa ji yên din hinek çêtir bû. Her du, sê, hefte carek, min dikarî serekî bidim mal, û li wê ji destê diya xwe, xwarineke germ bixwim. Bav û birayên min, hin ji me bijortir, pezê mêşin diçêrandin; di şiverêyeke welê re ku pezê biqiloç nikaribû derbaz be. Ewan bi mehan rûyê mal, ne didîtin.

Li ber destê min kerek hebû ku pê, carna, berxek ne-

xweş anling şikestî, min tanî mal. Hurmirê min jî giş, li ser piştâ vî kerî bû. Şivana hem û, 24 saetên xwe libin ezmêu derbas didikirin. Wextê baran û bager, min xwe li bin beriha, di şikeft an di quncikeke şil de, vedişart û bê agir, bi cilên xwe yên şil, bi saetan ve, li wê, ji sermê dilerizîm. Carna, bi heftan, he-ta bi mehan ve, min dengê tu însan ne dibihîst.

Di jiyîna xwe de, li ciyên kuvi, em her gav li ber xetera mirinê bûn. Me pez, ji tada guran, ji çeteyên dizan, ji herikandina sîpanên berfê û ji gundirbûna keviran diparast. Carna, kevirên mezin ji serê çîyan bi dengê gur digundirîn û li ber xwe çîhebû, dibirin newalan.

Bi rojan, em li palên çiyayên asê, di kenarên zinaran re, û di kortalanda dimeşîyan, pez ji ciyên bi xeter bi dûr dixist û bala xwe didaku tu ziyar negihêaxayên me. Carna bi strandin, an bi fikandin, bê tirs û telaş, wek pez kuviya, ji tehtekê me xwe davête tehteke din. Lê, piştîre, me li jêr dinêrî, û li bin xwe, newala, an kortalên kûr ên bi lehiyan, didîtin, tirs dikete dilê me û em jê gēj dibûn. Her wekî dibêjin: Ji mirinê, em bi tiliyekê, dûr bûn. Lê, li miqabilê van, laşê me xurt, û hisên me tûj dibûn. Di ci de, bi roj an bi şev, gava tişteki xerîb xwe nêzikî me dikir, em pê dihesîyan û dengên gelek nizm, zû digihaştin guhên me.

8-Lêstikên me.

Car, car, duşivana keriyên xwe nêzikî hev dikirin û bi xweşî bi hev re dilêyistin. Hin ji lêystikên me ji yên kevin bûn ku ji piçûkahiya xwe de me dizanin, lê hin jê, me bi xwe derdixistin. Ewji pir caran reqis û stran bûn. Mesela, me destên hev digirtin û me heleqeyek çêdikir; yekî ji me distrand û ên din jî bi dengê lê divegerand.

Yek ji stranên me ev bû:

Lo Şivano, lo, lo Şivano, dil bi kulo, dil kovano.!

Navê Şivanê'm Elf ye, pez berda dora gelf ye.

Lo Şivano, lo, lo Şivano, dil bi kulo, dil kovano!

Blûra Şivan'm zêytûn e, pir bedew û şikil cune,

Bi wî dengê xwe yê xweş ew, di blurê de dixune .

Lo Şivano, lo, lo Şivano. dil bi kulo, dil kovana!

Lê keçikê, lê bedewê, navzirav û laşqelewê!

Gava çavê m'le dikeve narazim ez roj û şewê.

Çavên te î di reş kuştim ax û eman gidiyano!

Me stranên kevin ên li ser egîdan jî, digotin. Wan zîlama ku bi mêranî, ji bo bi destxistina çêreyên baştir, xwe davêtin ser kurdên din, ew dikuştin, an ew bi xwe dihatin kuştin.

Carna, me bêhna xwe, bi şerê berana jî derdixist, Ji nav keriyên xwe, li heranên xurt û şerker digeriyan, ew berdidan hev û seyra wan dikir. Karkirî ji me ew bû ku beranê wî bera yên dîtir dida.

Ev lêstikên me bi dizî çêdibûn. Axeya qebûl nedikir ku em keriyên xwe binîn cem hev; ji tirsê ku pez têr nexwê û goşt negirê...

Di tenhafa me de, teseliya me ya bingehîn, blûra me bû. Her yekî ji me yeke wê hebû û xweş lêdixist. Blûr bi kêrî gelek tiştan dihat: Bi hewakî hezîn, me pez û kerî li hev didan, bi ahengeke din me ew dibirin avê, dîsa bi nexmeke din me banî yên wînda bûyî dikir. Hêdî, hêdî me ew hinî deng û nexmeyan dikir. Gava berxik hin gelek piçûk bûn û me ew dibirin avdanê, me ji wan re, bi awakî welê dixist ku li ciyên din nayê lêxistin. Gava me xwey dida wan, dîsa bi hewakî xas me ew didan hev.

Berxên me zû dîfelimîn dengên blûra û ew ji hev gelek xweş feriq dikirin. Kîjan deng ji bo kîjan sebebê bû, zû dikete guhê wan û li gora wî dikirin.

9-Ji Zozana veqer-Cejna Payizê «Beran Berdan»

Koçeriya kurdên xwedî pez ne bê sebeb e. Li biharê di newalan de berf zû û li çiyên dereng, dihele. Berf, li quntarên jêrîn despêdike û hêdî, hêdî, her hefte, li ciyên ku berf li wê wînda dibe, li bin germiya rojê, erd şîn dibe û bi giya-yên ter tê raxistin. Bi berfê re ku hin bi hin xwe bi şûnda dide, koçer bi keriyên xwe ve, hîn ber bi bilindahiyê ve derdikevin. Li payizê, piştî nivê çiriya pêşîn, tev dan ber meq-lûb destpê dike. Li newala baran û li çiyayên bilind berf, dikevin; Kurda jî, bi keriyên xwe ve, jî ber berfê direvin, berê xwe didin jêr û digehin warên xwe yên berê; li wê, ni-hu giya ku li havînê hişk bûbûn, jî nû ve, ter derdikevin. Piş-tire, di dawiya payizê de, pez dadikeve newalên ku hîn berf li wê ne ketiye, eger bikeve jî zû dihele û qet xwe nagire. Di-gel vê yekê, berf dereng namîne ku bigehe newalan jî, hingê, xwediyên pez bi keriyên xwe re vedigerin wargehên xwe yên zivistanê.

Kurda, vê vegera payizê bûyereke bi xêyir dihesibînin; jî ber ku rojên zozana her xweştir û serbestir bin jî, ne bê xe-ter in. Ev dem bi xweşî digehe dawiya xwe û kerf bi selame-tî vedigerin ciyên xwe û şivan jî kiriya xwe ya havînê timam, jî axayê xwe werdigirin. Digel vê yekê, ev roj ne wek a (Cejna Biharê) ye. Di vê de kêmtir tevdan û can heye. Guhiran-dina mewsim li ser nefsê kurda tesfreke mezin dike. Ev tesir, di dema hatina rojên payizê yên bi mijû baran de, hîn bêtir xuya dike. Yek dibê qey pez bi xwe bi vê guhirandinê dihese. Ga-va min pezê xwe jî zozana ber bi germiyana ve dibir, welê jî min re dixuya ku beywan, bi serên xwe yên, bi awakî dil-şkestî xwar kirî, jî borîna rojên serbestî yên çiyên poşman bûne, û naxwazîna veqerîna govên teng, û heya dawiya zivista-nê, jî azadî mehrûm, tê de biminin.

Lê heyat bi ihtiyac û zerûretên xwe, me her gav bin dest dike. Jînên xweyî pez, li ser rîya vegera mal, jî hev dipir-sin eger havîn xweş derbaz bû an na? Bi hev re hêşab di-kin, û jî hev dipirsin her yekê jî wan, çîqa, rûn, penîr û cacî li hev daye?

Kurdên dewlemend, bi xirabî û bi hesûdiyê, qala kurdên feqîr, ku rexma kêmaniya pezên xwe, bi xebat û zîrekiya xwe bi nisbeta wan, gelek rûn û penîr, çêkiribûn. Zilama hê-sab dikir, çîqa rûn, penîr û hiri bîkaribin bifroşin û bi pereyê wan ji xwe re genim û ce bikirin. Kurdên koçer ku bi pira-nî bi xwedî kirina pez îdare xwe dikin, bi çandiniyê mijûl nabin. Ji lewre mecbûr in dexlê xwe bikirin. Ev, ji bo wan meseleyeke gelek dijwar e.

Îşê peyda kirina çêreyê zivistanê jî ne hêsanî ye. Her wekî, koçer, li havînê ji pezê xwe re ji bo zivistanê tu êm pêk nayinin di zivistanê de pezê xwe derdixînin çêrêya.

Pîreka bi tiştên ku ji çerçiya kirinê, xwe dinepixînin û wan şanî hev dikin: Destmal, derzî, ta, biçkov, kibrit, û zî-netên por. Xort û keç sirên xwedibêjine hev; ji xwe re kê û kê-dergîstî girtine û wan bistînin an na? Dilketiya behsa rojên hex tiyarî yên zozana dikin, û ciyên ku bi delalên xwe re, bi sa-etan, li wê diman, tînin bira xwe: kaniyên ku ji ava wan ve-xwarin, şevên tavheyivê, gava bi tena xwe ji çavên xelkê dûr, li bin stêra, li serê çîyan, di nav kulîlk û heşînayiyê de, de-qişiyên jiyîna xwe yên xweştir derbaz dikirin, lawika digotin û direqîsin, û di dawiyê de, bi navê xwedê sond dixwarin ku heya mirinê ji hev resadiq bimînin. Ev tişt nihu, giş, diha-tin ber çavên wan û pê dilê wan davêt.

Keç diyariyên ku ji dostên xwe standibûn, şanî hevalên xwe didin: gustîlkên ziv, ên paxir, eynikeke dora wêzêr kirî, mirariyên rengareng.

Xort jî ji aliyê xwe bediyeyên xwe şanî hevala dikin: Destmal, cizdanên neqîş kirî, kirasên bineqşên hevrişim, go-reyên hiri, lepik,,,... Ev giş, û li dora wan, giyayên zer, ku-llîkên hişk bûyî, dar bi pelên xwe yên çilmisî, ezmana tarî û bayên hişk, deriyên zivistanê vedikin û li benda wê diseki-nin.

Bi vî awayî, kurdên koçer bi kiflet û keriyên xwe ve li ser riyên bi herî, ber bi warên zivistanê ve dimeşin. Gava

digehinê, pîrek hurmirên xwe zû saz dîkin, tiştên ji çiya anî bi cî dîkin, pez dijmerin û karên xwe pêktînin.

Pîştire cejna (BERAN BERDAN) tê. Ji vê re, ji her kesî bêtir, kêfa şivan û ya duşivana tê. Di vê rojê de, karê wan xilas dihe û kiriya xwe ya havînê ji axên xwe distînin. Roja (BERAN BERDAN) ê, mî dixin govekê bi tenê û beranên tovê ku, li havînê, ji wan cuda diçêriyan, berdidin nav wan. Ûsa dîkin ku li biharê, giş di carekê de bizên.

Gava beran berdidin nav miyan, kurd tîfinga berdidin, herwekî şahînetî ziwaca miyên xwe dîkin. Wê rojê ha, xwarinên rengareng çêdîkin, xelkê diezimînin, banî belengaza dîkin û ji wan re xwarin didin.

Keçên ciwan, destmalên xwe ji serê xwe dîkin û wan davêjin stûyê beranên hêjatir, û xort jî diçin destmalên keçên ku hez dîkin û dixwazin bistînin, direvînin. Dê û bav hala xwe didin ka kîjan xort destmalê keça wan distîne. Bi vî awayî dîzanin ku keça wan li havînê, bi vixortî re li hev hatîye û di dilê wê de heyc ku wî bistîne. Eger dê û bav razî dibin, nîşana wan tete birin û piştî demekê ji, daweta wan çêdibe.

Piştî cejna (BERAN BERDAN), xwediyên pez hisêba şivanên xwe didîtin. Şivanekî, jibo xebata xwe ya havînê, ji 8 heya 9 pez distandîn û duşivan jî, ji 3 heya 5. Li gora adetên ciyî li ser her 25 serî, şivanekî pezek distand. Bi vê hisêbê, xwediyê 200 an 250 pezî, diviya bû 10 an 15 pez bide şivanê xwe, ev jî li gora dijwarî û zehmetên ku dihatin kişandin, ne tu tişt bû. Lê, bi ser de, her xwediyê pez, bi awakî din em dixapandin. Ew bi cîranên xwe li hev dibatin, miqabilê pere, keriyên wan jî bi yên xwe re dibirin zozana, û bi vî awayî, 200, 300, serî beî ku tişteki bidin şivana, didan çêrandin.

Digel vê yekê, rexma kêmbûna kiriyaya me, li cem kurda halê me, ji yê li cem Molokan, çêtir bû. Ji bo miyekê ji aliyê gura revandî, an dirandî, kurdan ji heqên me ne dibiri û wek Molokan, bi bêînsafî ewqas, li me ne dixist. Jê pêve heqê

her şivan hebû ku li havînê ji xwe re, bi dilê xwedî, pezeki serjêke. Ji bo sivik kirina perîşaniya me, ev tiştêkî gelek giranbiha bû.

10-Pezên Winda Bûyî-Mirina Brakî

Havîna ditir dîsa li gundê Keleha Reş li cem Baroyê Evdê em bûn şivan. Bavo, her du brayên min û ez, me çêrandina hemû pezên wî, li ser xwe girt. Me gelek bi xweşî karê xwe pêk tanî; me guh dida gotinên bavo û bi xwe jê şîret dipirsîn. Bavo, êdî pîr bûbû û çêrandina pez êdî jê re pir zehmet dihat. Me bi tena xwe şixul dikir û ne dihişt ku bavo gelek biweste. Ewî bi tenê bi roj rabet dikir û bi şev, her wekî baweriya wî bi me ne dihat, ew bi xwe diçû ber pez. Ewî digote me ku xort bi şev nikarin, heya sibê bê xew bimînin, û ku bi şev, diz bi tîfinga têne pez. Gura ji bi şev, bêtir xwe davêjin kerîya, û bawerî bi kuçîka jî, bi tenê, nabe.

Gava dibû şev, bavo, kincên stûr li xwe dikirin, çifta xwe digirt, nizim difikandû çavên xwe di tariyê de digerandin. Ji kuçîka re ciyê sekna wan nîşan dida û li wê ew didan vezelandin û nobet girtin. Bi tenê Bêlas, seyê hêja, tum bi wî re dima û bi bihustek jê ne di bû.

Rojekê, serê sibê, gava em şiyar bûn, brayê min Bro ne li mal bû. Em gelek lê geriyan û li tu dera me ew peydane kir. Bi vî, awayî, ez û Derwêş bitenê li berpez man. Piştî çend mehên din hin kurd gotin me ku Bro li gundekî dûr, şivantî diqir. Bavê min, di ci de bi rê ket û çû wî bîne. Lê Bro ne xwest vege-re û got ku li mal bi têra xwe ne dixwar, ku kifletên malê gelek bûn û çêtir bû jê re ku bi tena xwe bişixule; qet ne be bi vî awayî ewê birçî ne mîne. Bavo û yadê gelek li ber ketin, lê, bê fêyde bû, Bro xistibû eqlê xwe ku bi tena xwe bimîne.

Havîn bi xweşî derbas bû, lê, li payizê felaketek hate serê me. Ji keriyê me sê pez winda bûn. Bavê min pir li wan geriya, lê, taba wî vala çû. Ji bê umîdî, çû cem falçiyekê, ewê jî gotê ku şivan Mîrza Temo ew dizîne. Bavo çû cem, xeber danê û jê xwest an peza an heqê wan bidîyê. Şivanê reben sond dixwar ku haya wî jê ne bû. Lê bavo, jê bêtir bi goti

nên falçiyê baweriya xwe anî û bi xeyd çû cem Mûsa beg, se-
rekê eşîra Mirza Temo. Beg gelek bi nifûz bû, çî dixwest di-
kir. Da kugiliyên bavê min bibihîse, jê berxek xwest Bavo
qail bû û bi vî awyî ketdîwana wî û gotê ku li gora fala qereçî,
Mîrza Temo sê pezên wî dizine. Mîrza Temoyê reben, ku tu
cara dizî ne kiribû, bi sond û yemîn xwe xilas ne kir, Mûsa
beg, bi zor, sê pez jê standin, lê şûnaku wan bide bavê min, ew
ji xwe re biştin. Bavê min ji vê miamelê pir aciz û dilşkestî bû;
du, sê car çû cem beg û pez jê xwestin. Lê Mûsa beg gub
ne dayê û dawiyê gotê ku eger dom bi telebên xwe bike, ewê
wê bide girtin û lêxistin. Bavê min dîzani ku her tişt ji destê
beg tê, tirsîya û nema bi ser de çû. Me êdî dîzani ku, pezên
me wînda bûne, û bi wan re, kiriya me ya bavî nê jî. Em li
ber diketin, hêstir di çavên me re dihatin xwar û me digo
ku bela li pişt hev, wek kevirên giran, têne ser me.

Êvareke xweş a payizê, ez, bavo û birayê min Derwêş,
gava em li çolê rûniştibûn û me nane xwe dixwar, kurdek, ku
me ne dinasî, bate cem me.

Kurd, qedrê mivana ne bi tenê li mal, lê li çolê jî digirin, ji
lewre, bavo di cî de çû, şîr doşî, xwarin û vexwarin, danîn
ber mêvanê me, jê re li ser kulaveki nivînek çêkir û piştire
jê pirsî ka ewê bi çî dikaribû arîkariya wî bike. Mêvanê me piştî
ku spasên xwe pêşkeşî me kirin, gote ku eve çil roj in ku,
sê pezên biyanî ketine nav keriyê wî û pê re diçêrin; ji xelkê
pirsî bû û gotibûnê ku ême ne, ji lewre hatibû xeberê bide
me.

Ji vê xeberê em ewqa kêfxweş bûn ku me ne dîzani ji
bin qenciya ku wî zilamî bi me dikir, çawa derkevin... Piştire
me bi hev re xeber da; welê derket ku mevanê me ji wek me
şivanekî bi icret bû û ku ev bela bi xwe, rojek hatibû serê
wî jî, ji lewre dilê wî bi me ve mahû û ewqa zehmet dabû
xwe ku vê xeberê bigebîne me.

Roja ditir ez pê re çûm da ku her sê peza bînim. Gava

em nêzîkî kerf hatin, şivan û duşivan xwe li dora me çivandin û ji min xwestin ku ez pezên xwe binasim...

Ji dût, min li keriyê mezin nêrî; ûsa, bê imkan bu ku ez wan ji nav ewqas heywanan, derêxim. Hingê ez derkêtim ser tekete bilind, û di cî de min dît ku her sê pez, her wekî biyanî ne, bi tena xwe diçêrin.

Şivana pesnê mindan û gotin ku ez pisporekî hêjame. Piştî ez sekinandin ji bo xwarina goştêkî biraştî, bi isûla şivana: Piştî ku berxekî qelew gurandin û postê wî jê derêxistin, goştê wî kur kirin, giyayên bi bihin û sîrik danin tê de, û di sa ev goşt xistin nav çermê. Di vê gavê de, duşivan, li erdê cîyek ne gelek kûr kolabûn, postê goşt tê de xistinê de, ax li ser kirin û li ser wê jî agireke mezin dadan. Du, sê saet bi şûnda, agir û ax ji ser de avêtin, û hêdî, hêdî, postê goşt tê de, derêxistin û ew danîn di nav beroşa de.

Bêhna goştê biraştî, bi vî awayî îstihame vejand, bix we ji sibê da me tiştek tam ne kiribû. Bêhna giya, ewqas xweş, bû, goşt ewqas tamdar dixuya ku bê aram (sebir), em li benda xwarinê diman. her wekî şivan li cem hev bi isûl, bi heleqe rûdiniştin, min xwe digirt ku be edebî nekim û berî wan xwe nevêjin sifrê.

Piştî xwarinê ez vegeyriyam mal. Bavê min minasib dî ku here cem Mîrza Temo û efwa xwe jê bixwaze. Lê, begê zalim guh ne dida feqîrên weq me û Mîrza Temo; ji lewre, ewî her sê pezên Mîrzayê reben, jê re venegerandin. Qereçî jî, ji derketina pezên me beicî û derewên wê li her derê hatin bihîstin û êdî tu kesî miraceata wê bi tu tiştî nekir.

Havîn ûsa derbas bû. Du wê, payiz bi mij, baran û bi bayên xwe yên cemidî, bi ser me de girt. Brayê min Derwêş, bi nexweşiyekê ketibû, tum ser û parsuyên wî diêşyan û roj bi roj êşa wî zêdetir dibû. Bi zor dikarî li du kerf bimeşe û hin, bi hin ji taqet diket. Dawiyê kete nav nivîna. Bavê min çû cem hekîmekî kurmançî. Ewî tewsiye kir ku tenur gerim bikin, pezekî serjêkin, çermê wî derênin, brayê min tê de bi-

pêçin û wî midetekê, li ser devê tenûrê bigirin û rojê, du, sê car vî tiştî tekrar bikin.

Bavo û yadê gotinên hekîm, yek bi yek bi ci anîn. Bi ser de ji, hekim jibrayê min du sêcar xwîn berda, di nav şîr de kilis keland û ew danî ser singa wî. Van dermanên ha tu tesîreke baş ne da. Brayê min, bin bi hin, ber bi mirinê ve diçû. Bavo, dilşkestî, miraceata şexa kir. Lê, ewanjî, ji êşa reben re tu çare ne dîtî û Derwêş terka me da û ji destê me çû. Bê wî ji êdî bavo pîr bûyî, ne dikarî keriyên mezin idare bike. Ji wê rojê bi şûnda, li cem zilamên bi pezên hindîk şivantî kir. Bi vî îşî dikarî bê berdest ji rabe. Ser xwestina wî, ez çûm bajêr, da ku ji xwe re karekî peyda bikim, qet nebe, yê dergevanîyê. Belê, bi şivantîyê, êdî me ne dikarî nanê xwe derêxin, û ji zûda bi xwe, me bi têra xwe ne dixwar.

II-Li Bajêr-Serê emperialîstan

Cenga mezin a Pêşîn.

Ciranên me xwe pêk tanîn ku herine bajêr, li wê genim û cehên xwe bifroşin û bi perêyê wan ji xwe re şekir, çay cil û caw û tiştên dîtir ku ji wan re, ji bo zivistanê, hewce bûn, bikin.

Diya min ji min re nau peht turek durit, cilên min ên qetiya yî çêkirin, û bi şev, min xwe gihande kervanekê erebîyan û di du rojan de, em gibaştin Qersê.

Bajarê Qersê, li milê çiyaki hatiye avakirin. Li serê çiyê, kelehekemezin heye. Li dora Qersê, li ciyên bilind gelek asêgeh hene; Bi xwe, Qers bajareki eskerî ye. Kêfa min, gelek bi wan xaniyên, bi du, sê tebeq, bi kolanên kuç kiri û bi bexçeyên di heşinayiyê de xeriqî, dihat. Lê, ê bêtir ez lê hêyan dimam, mexzenên mezin bûn. Min ne dikarî ji ber cemekana ku li pişt wan ewqas tiştên bi texlit û spêhi hebûn bi duxim. Ji bo peydakirina karekî ez li her derê bajêr gariyam û min ew xweş nas kir.

Ez li xanekê peya bûbûm û kiriya wê bi xebata xwe derdixist: Her sibê min axir paqij dikir û hewiş dimali. Bi roj

ez li şixuleki digeriya. Lê, her roj destvala dizivirim xanê û pereyên min jî digihaştin dawiya xwe. Ji 25 kopek pêve, tu tiştê min ne ma bû. Yekê, hingê şîret li min kir ku ez herim febrîqeya kevirê xiram ku li Aleksendrovka vekiribûn, gundê ku berê me li wê şivantî dikir. Ez çûmê û li karxanê rasti Molokan hatim ku min bi wan re li dibistanê dixwend. Bi arfkariya wan, ez ketim şixul. Xebata min ev bû: Danîna kevirên ku ji bin axê derdixistin, di senduqan de. Qedrê 150 keç û xort bi vi fîşî mijûl dibûn. Ev kar ne gelek çetin bû, min zû xwe hîni kir. Ji şefeq heya bi rojava, em dixebitîn, ango, qedrê yanzde saet û niv li havîné, û deh saet li zivistanê; rojiya me jî, bi tenê, bi 30 kopek bû. Min kevirên baş û xirab ji hev ferq kirin; mehê, ji bonacûda kirina wan ji hev, ji min re 10 rûbil didan. Piştî min her du xwişkên xwe jî xistin xebatê. Gava ew hatin û bi cî bûn, me ji xwe re xaniyek bi tena xwe girt; welê halê me hinek xweş bû û me dikarî, ji bo dê û bavê xwe, çend kopek jî deynin alîkî. Di vê febrîqeyê de ez du sala xebitîm; gava em hin li wê bûn, Cenga Emperiyalî (Serê mezinê pêşîn ku dewletên mezin kir ji bo xwin û mal xwarina milletên piçûk û paşde mayî), destpêkir.

Di payiza sala 1914 de, Ordiya sisiya ya Kozaka, hate gundê Alêksandrovka û li nêzikî febrîqeya me bi cî bû. Herwekî min bi rûsî dizanî, bi eskeran re ez zû bûm dost. Her êvar, banî min dikirin xwarin û nanê spî didane min. Rojên yekşembê; ez bi wan re diçûm çem; gava hespên xwe dişuştin min gelek arfkariya wan dikir. Eskerên Kozak û çend zabitên wan gelek hej min dikirin. Gava fermendarê wan bihîst ku ez baş bi kurdi, rûsî, ermenî û tirkî dizanim, ji min xwest ku mehê bi 25 rûbil, ez li ordiyê biminim û bibim terciimanê wê. Xwişkên min digirin, ne dixwestin ku ez terka wan bidim. Lê, 25 rûbil mehê, ji min re, ji hêstirên wan bihatir bûn; min guh ne da hêviyên wan û ez ketim ordiyê. Lê berê, min sê roj izin xwest da ku ez xwişkên xwe bibime mal û vegerim. Piştî ku min ev tişt bi cî anî min xwe xist ordiyê û min dest

bi xebata xwe kir. Digel bi ci anîna karên xwe yên tercimanîyê di navbera zabit, memûr û mixtaran de, diviya bû bi ri-yên wê minteqê ez giş bizanim, ji hespa re em bikirim û bi taci- ra re ji bazar bikim.

Piştî heftekê, di bajarê Kajizman re ber bi Sarfûlax ve em bi rê ketin. Berê, em li ser cadê dimeşyan, piştire, li ser qerara fermanîdar, em ketin şiveriyên gunda. Karê min pir dijwar bû: Min hem tercimanî, hem jî rêberî dikirin; di- viya bû ez bi xelkê cî re xeber bidim û rê binasim. Pircara em bi şev dimeşyan, li welateki bi çiya, bi geliyên kûr, rêve çûn û rêderêxistin ne tiştêkî hêsanî bûn; çar reyan ewqas pir bûn ku me xwe pir cara, şaş dikir. Gundiyên wê derê ji tes- ra propagandeya tirka, hej Êrîsa ne dikir û reyên xelet şanî me didan. Carek kurd û Tirkên wê derê em xapandin. Gava zabitên me hesyan ku em di reyekê xelet re diçûn, miawinê fermendar du qirbacên xweş li min xistin; di gel vê yekê tu sûç di min de ne bû. Welatê ku em tê re diçûn, gelek spe- hî bû. Lê pêşveçûn jî pir dijwar bû, girbûna kevira, zinarên bilind, kaşên asê û lehiyên çiyân, meşa me dereng dikir. Hes- pên ordiyê ne elimî bûn rêveçûnê. Li ciyekî, em bîst û pênc saet sekinîn, me solên hespa nû kirin û erheya selibandin. Jê pêve jî her ro, em hinek radiwestiyan; me bêhna xwe dis- tand, xwarina çêdikirin û dixwarin.

Roja neha em gihastin sinorê Tirkîyê. Esker li Sarf- ûlax kom dibûn û li dirêjahiya geliyên kûr ên ji dijmin ve- şartî, konên xwe datanin. Piştî istiraheta çend rojan, eske- rên Êrîs derbazî tixûbê Tirkîyê bûn. Sê kîlometir ji Sarfûqamîş wê da, şer despê kir. Top, tîfing û mîtralyoz dinya li hev dida. Gurgira wan bi awakî dayimî, hewa dadigirt.

Karê me ew bû ku em di pişt çiyân re bizivirin û paşi- ya eskerên tirk bigirin. Di vê zivirînê de min rê wînda kir; ji ber ku Kurdên koçer reyeke nerast şanî min da bûn. Piştî vê hadîsê baweriya serekên min êdî bi minne ma. Welê hate wan ku min ew xapandibûn; ez jî tercimanîyê derêxistim, û ji bo du mehên xebatê bi tenê 7 rûbil dan min.

Heyif bû ku ez karekî welê berdim, lê tu tişt ji destê min ne dihat; min ne dikarî li cem kesî gili bikim. Ordiya me bi rê ket û li serê çiyayê, bê çek, li welatekî nenas, ez bi tena xwemam.

Bi kû da herim? Min qerara xwe da ku ez vegerim Sarîbûlax û ji wê ji herim Qiznefer, cem mêrê metika xwe ya miri. Di van geliyên kûr de, tije dehbeyên kuvi, bi tena xweman ne tişteki xweş bû. Bi dileki givastî û tevizî, ez bi rê ketim û hêdî, hêdî. gava ez fikirîm ku ev ne cara pêşîn bû ku ez li ber xeterê dimam, cesaret hate min.

12-Hez kirin û jin xwestin.

Wek ez ditirsiyam ne bû; li rê, ez rastî tu serpêhatinê ne bûm. Sax, selim, ez gihastim Sarîbûlax û ji wê ji Qiznefer. Li wê, min merivên xwe zû peyda kirin. Mêrê metika min ez nas ne dikirin. Bi tenê ewi bihîstibû ku ez diçûm dibistanê û ku min bi xwendin û nivîsandinê dizanî. Ewî ez gelek bi xweşî qebûl kirim û pîrsa xelkê mala me kir. Ecebmayî dima ku riya 50 kilometir, bê tirs, ez tena xwe hatî. bim... Min jî ji wan re bikurtî, çawa ez li febrîqeya kevir dixebitim, çawa ez bûbûm terciiman û çima ez jê hatibûm dêrê xistin, gotewî... Welê, qedere mehekê, ez li cem apê xwe mam û di vê midetê de, di fîşên malê de, min arîkariya keça meta xwe, Gulê dikir. Em her du jî xort bûn; di vê mehekê de, herê, em bi hev re bûn dost, piştire, bi rastî, dilê me kete hev. Bi hevî û rica Gulê ji min dixwest ku ez wê mehir bikim; eger bavê wê bê dili bikira, ez wê birevinim. MA LI CEM KURDA JI MESELA ZEWACÊ PÎSTIR ÇI HEYE? Min ji kû qelen peyda bikira? Ev, wek pozê çiyayê Axri yê bilintir li her min disekinî. Ma ez rebentirê dinyayê ne bûm? Min ne pere, ne jî pez hebûn û min dizanî ku bavê Gulê wê bê qelen nade min. Li ser vê meselê ez û Gulê, em çîqa fikirîn. Gulê, heta, ştiraneke jî çêkir û tê de lanet li wana anî ku firotina jina kirine adeteke kirêt û genî.

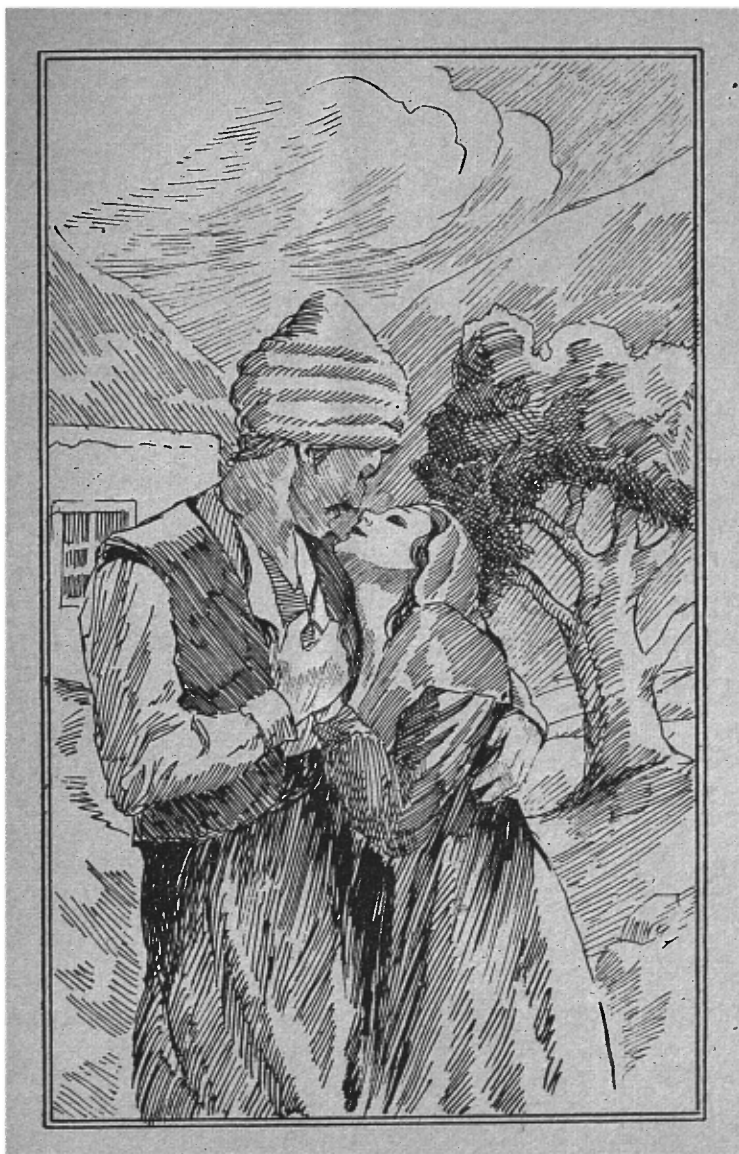
Ji careke bêtir, bavê Gulê, zilamekî tirtire û bê dil, ku ji

Bi hêvi û rica, Gulê ji min dixwest ku ez wê
mehir bikim.

Bi hêvi û rica, Gulê ji min dixwest ku ez wê
mehir bikim.

Bi hêvi û rica, Gulê ji min dixwest ku ez wê
mehir bikim.

aliyê tu kesê ne hatibû hez kirin, xwe tēkîlîf axaftinên medikir Digo ku şêxê mezin, lieta pêxemberê me bi xwe, jinên xwe bi qelen anîne; ne xwe, Xwedê bi xwe, ev adet daniye. Gulê ciwawawî dida û digo ku bav, keçên xwe wek dewara difroşin, wek pezê adî, û, ji bo îbat gelek mîsal jitanîn. Lê dawîya wan pevçûnan her girîn û hêstir bû. Gava min 'dît ku îstixalî bê feyde ye û em nikarin vi kalî şerût iqna bikin min gulê bire alîki; min gotê ku divê xem nexwê, ku ezê bixebitim û qelenê wê pêkbinim.

Bajarê Sarîbûlax bûbû qerargeheke mezin, hemû eskerên ku diçûn eniyê an jê vedigeriyan, li wê kom dibûn. Gelek eskerali wê, ez wek tercimanê Kevin, dinasîm û ez bi xwe re dibirim xwarinê. Rojekê, serê sibê, eskerek hatê mala me û gotê min ku serekê qerargehê, Mîrelay Emerîk, min di cî de dixwaze da ku jê re tercimanîyê bikim. Min zû cilên xwe wergirtin û çûm Sarîbûlax. Di van rojan de, gundiyeên dorê, gelek zad û qût anîbûn Ordîyê. Tu kes ji wan bi rûsî ne dizanî û tu rus jî bi zimanê wan fehim ne dikir.

Gava ez nêzikî erebeyan bûm, min dî ku fermendarê qerargehê bi xwe, li nav gundiyan sekiniye û dike, nake nikare ji wan fehim bikê çima naxwazin pêşetir berin? Bi kurdî min ji wan pirsî: Gotin min ku dewarên wan ji tabê diketin û ku rê gelek asê bû. Ez çûm cem fermendar, min silaveke eskerî dayê û çî ji gundiyan bihistibû, gotê. Fermendar li min nêrî, kenî û ji min pirsî eger min dixwest ez bi bimerciman, min bi çend zimana dizanî, mehiya min berê li Ordîyê bi çibû û çima ez jê halibûm derêxistin...? Min jê re vegerand ku ez bi Kurdi, bi Ermenî, bi Rûsî û bi Tirkî, dizanim û sebeba derketina xwe jî ji Ordîyê gotê. Fermendar ji zanînen min sasma û ji min pirsî ka di kîjan dibistanên bilin de min xwendibû...? Min ji gotê ku ez kurd im, ku bi tenê rûsî min di dibistanê de xwendîye, ên mayî, min li cem Tirk, û ermeniya şivafî kiriye û bi vî awayî, min zimanên wan girtine. Fermendar emîr da ku çekê eskerî li min kin...

Bi karê min ê nû halê min gelek baş bû. Sarfûlax nihu ji aliyê Drûjîna 593 ya Orëngbûrg (Eskerên bi imir gelek mezin ku du cara eskertiya xwe kirine.) işxal kirin. Ji wan re «Ordiya Îsa» digotin, ew jî, jê gelckaciz dibûn. Carna erebeyên xwarin û zad gelek dereng dibatin û yekineyên eskerî bê qût diman. Hingê, zabitê lewazim, Andriev, miawinê wî Nikolayêv û ez, bi çend Kozaqan re, em diçûn gundên dora xwe da ku pez, dewar û dexil bikin. Gelek cara, malê gundiya, hemen, hemen, bê pere distandin. Li ber çavê me, zabit qayimeyên sexte pêktanîn û gundiya icbar dikirin ku wan imza bikin; pereyê mayî bi zabitên din re pardikir.

Min zivistanên sala 1914 û 1915 bi timamî li wê derbaz kirin. Her wekî, her tiştê min li ser Ordîyê bû ji meaşê xwe min kêr xerc dikir û min pereyê xwe giş dida bavê Gulê, Seîdo, li ser hêsaba qelen. Ez pêre bi 150 rûbil li hev hatibûm; eger min ev pere gî bidayê, Gulê wê ya min bibiwa û hingê heqê min hebû ez wê bibim. Qelen ne gelek giran bû, Seîdo bi vê miqdarê razî bûbû ji ber ku ez ne xerîb lê, kurxalê Gulê bûm.

Bi vî awayî, hin bi hin, min qelenê Gulê dida Seîdo. Ev tişteki hêsani ne bû, lê ji bo anîna gulê, minê her tişt bikiira... Gava ji qelen çî dima min da, min sê roj izin stand û ez çûm cem Seîdo; min jê re got ku divê Gulê hazir bike ku ez wê bibim cem dê û bavê xwe û disa vegerim ser karê xwe. Lê hingê tiştê qewimî ku min tu cara ne ani bû bîra xwe Seîdo qebûl ne kir keça xwe bide min û bi êşkere got ku min tu qelen ne dabûyê û ku bi zor min dixwest ez Gulê birevînim. Bi xweşi, min gotê ku min qelen dabûyê; Seîdo bi tehqîr li min nêrî, her tişt inkar kir û got: «Ka şahidên te? Li ber kê te pere da min? Isbat bike...!»,

Ev pirs wek birûskeke li min ketin. Min fehim kir ku Seîdo ji xweşimî û dilpakîya min dixwaze pereyê min bixwe û Gulê bifroşe yekê din. Li ser pêvçûna me, cîran li dora me kom bûbûn; ewana dizanîn ku min qelen daye, bi qencî gotin Seîdo ku bêbextiyê nekê û keça xwe bidê min. Lê zila-

Jina, tifing di dest de. namûsa xwe parast

Jina, tifing di dest de, namûsa xwe parast

Jina, tifing di dest de, namûsa xwe parast

mê çikûs û zalim, guh ne da wan û herwekî du qasê min bû, rabû ku li min xe. Tifinga min li ser milê min û qntaxa wê jî li destê min bûn. Gava Seïdo hatemin, min baz da. Ew kete du min, û ez li hewşê girtim. Destê xwe avêt tifinga min, lûla wê girt û ew bi aliyê xwe veda. Bêf ku ez vegerimpaş, min xwe avête pêş û tifing di destê min de teqiya. Seïdo di cî de hatibû kuştin.

Ez girtim û ez birim cem fermendar, ji wê jî gundê Kulê, li cem Serekê Polisê minteqê. Di isticwabê de, şahid û gulê jî hi wan re ifada min tesdiq kirin û gotin ku eger Seïdo tifinga min ne kişandaba ez direviyam û ev misîbet ne dihate serê wî. Li ser xwestina fermendar, îşê min bi derengi ne xistin û ez berdram. Lê merivên Seïdo dawa xwinê li min kir û li kuştina min digeriyan. Êdî min ne dikarî ez li wan deran bisekinim û Gulê careke dî bibînim. Merivên wê ew bi xwe re bir...

13-Li Tirkiyê.

Li ser şîreta fermendar ez bûm tercimanê Ordiya I a Kozakên Labînskî û çûm eniya Tirkiyê. Li wê, li gundên ku ketibûn destê Ūrisan, teqrîben, xelk, li ciyê xwe mabûn. Ezab û işkence ku ji aliyê zabît û eskerên Qeyser bi wan dihatin kirin, min bi çavên xwe didîtin. Leşkerên Imprator wa bawer dikir ku li şer ber tişt mesmûh e: Talana malê xelkê, şikê-nandina erza jin û keça...

Da ku xwe biparêzin, jina dest bi şerê canî û bêbexta kir û li gora adetên kevin, xencer di dest de, bi mêranî namûsa xwe parast.

Hadiseyek hin di bîra min de ye: Di vê minteqê de, li gundê Kêriq, pîrekek ji eşîra min hebû.

Ewê di mala xwe de çeteyeke jina pêk anî bû û ne dihişt ku zabît û esker bikevin hundirê malê. Di gel vê yekê, zabîtên xort aşiqî vê delala şerevan bûbûn û gelek dixwestin ku wê bêxine destên xwe.

Zahitên Êris di herbê de gelek pere distandin û gava li eniyê lihevexistin disekinî, xwe didan sefaheteke mezin. Bi rojan ve, nemaze bi şev, diketin vexwarin û qumarê. Serekên wan ew didîtin bêl ku dengê xwe bikin, herwekî ev tişt gelek adetî bûn...

Carek piştî vexwarinekê, di şeveke xweş de ji yên havî-nê, çend zabit xistin serê xwe ku bikevin mala jinên asê. Gava deriyê hewşê girtî dîtin, xwestin di ser dîwaran re bikevin hundir. Zabitekî xwe bilind kir da ku derkeviyê. Van serxweşên ha wa dizanîn ku di mal de tu peya nîne, lê gava ku tîfîngek li wê teqiya û berik di ser serê zabit re derbaz bû, şebqa wîqul û serê wî jî hinek birîn kir, pir şaş man... Zabit di ci de ji diwêr hate xwar û careke dî ne wêrî xwe nêzîkî wi bike.

Lê, yekê din west mêraniya xwe nîşan bide û çû ku ji wî alf, derbazî hindurê malê bibe; Tîfîngeke dî hate berdan, û zabit, bi milekî brîndar bûyî, pol, poşman, vejeriya cem hevalê xwe...

Ji nîşandariya pîrekan ecayib mayî û ji tîrsa ku dengê tîfînga bigebe guhên dewriyeyên Ordîyê, zabitên me dest vala û ser nizim vejeriyan ciyên xwe.

Piştî çend rojên din, ji nû ve avêlin vê malê. Lê dîsa, zabitê ku dixwest bibihure cem jinên kurd ji aliyê tîfîngvanên veşartî derbek li milê xwe xwar û bi lez xwe bi şûnde da.

Îcar, yekê raporek da Erkanê Herba Qerargehê. Di ci de, zabitekê inzibatê bi çendeka din re hate wê de rê ku têh-qîqatê bike. Ez jî di vê encimênê de terciman bûm. Gava em gihastin mala jinên kurd, zabit di pêşiyê de ez şandim da ku ji pîreka re bibêjim ku ev encimên ji bo parastina wan hatiye. Ev giş bi roj çêdibûn û gava gihastim mal, li ber derî tîfîngek dirêjî min bû, lê min bi kurdîgote wan: Metirsin,» ez ji we mel,, Hiştin ku ez bikevim hewşê û piştîre hundirê malê bi xwe. Hingê min dît ku şervanên me çar pîrek bûn: Xesû û her sê bûkên wê. Sereka çetê, bi rastî jînekeke gelek spehî, bûka pi-

Siyabend ü Xecé

Siyabend ü Xecê

Siyabend ü Xecê

çûktir bû; her du bûkên din û xwesû, li bin enrê wê bûn giş bi tîfing û rex. Min gote wan ku Mezinê eskerî yê bilintir hatibû tehqîqê; dixwest rastiye bizane da ku yên bi sûç ceza bike. Pîrek çûn mezeleke dîtir ku bi hev re şewrê bikin. Yek ji wan tîfinga wê bi dest û li min dirêj kirî, li ber derî sekinî. Piştî ku, qedere nfv saet, bi hev re axaftin, vegeriyan û li ser niyetên heyetê ez dam sondê, Min ji bi ya wan kir. Piştî heyet hat û ji hemû jina, ji hin zabit û esker, pîrsa kirin. Evan gazina ji wan jina dikirin û gelek tiştên xirab di heqê wan de digotin.

Ji isticwabê, pîr filên zabit û eskeran ên ne baş derketin meydanê. Dawiyê. hin zabit hatin rêkirin yekîneyên din, û ji bo parastina jinên kurd ji, nobetçi hatin danîn li ber mala wan. Lê, pîreka baweriya xwe bi wan ne tanî û ne dihişt ji min pêve tn kes bikeve mala wan.

Çend hefte bi şûnda em hîn bêtir ketin nav Kurdan û gihastin çiyayê Sîpanê ku bi bilindahî ji Axrî ne kêmtir e. Çiyayê Sîpanê yê mihteşm, çiyayê (Siyamend û Xecê) ku li wê çend car min stirana wan bihişt. «Siyabend û Xecê» yek ji çîrokên kurd yên xweştir û spehîtir e.

14- Ez hêvî ji we dikim, mebin qurbanên derbên min!

Vegera min mal.

Li ber çiyayê sîpanê em gelek ne man, piştî çend rojan, ji serfermendî emir hale me ku em bi pêşve herin. Belê, li ser serdestiya Ordîyên Ûris eniya şer gelek çûbû pêş. Zabîtekî, çend Kozak û ez jî bi xwe re birin û di pêşiyê de derket. Diviya bû, berî hatina esker, em ji qerargehê re çî, ji Ordîyê re xwarin û ji dewara re jî em, peyda bikin.

Gava di quntara çiyaqî re ber bi jêr dibûn me kurdek di direviya û 10-15 peya jî li pey wî, dida ser û tîfinga berdîdanê; lê berikên wan gi vala diçûn. Firar tim dizivirî û digote

wan; «Ez ji we bêvî dikim, bela xwe ji min vekin û mebin qurbanên derbên min. Ji min çî dixwazin? Ev meseleke borî ye.» Mêrik baz dida, şîreta li wan dikirin, û gava guh nedidanê dizivîrî wan, bera wan dida û di her derbê de yek ji dijminên xwe dixiste erdê. Kozakên me tev de, destek fişek berdanê û li lingê wî egîdî xistin. Mêrik mecbûr bû bisekine.

Di isticwabê de hate zanîn ku ev zilam, ji bo hilanîna tola xwe, ketibûn dî wî peyayê hêja. Fîrar ku, bi mêranî û nişandariya xwe em heyirî hiştibûn, çû bû gundê ku ji zûda li wê merivek kuştibû. Merivên kuştî wî dibînin, û herwekî dizanin ku ji malbata wî tu kesê dîtir ne maye, didin pê ku wî bikujin. Qatil ji gund direve, û ji tîfinga xwe bawer, ji dijminên xwe natirse, heneka xwe bi wan dike û ji wan re dibêje: «Qurbanên berikên min mebin, bela xwe ji min vekin!»

Ewên ku ketibûn dî wî giş hatin girtin û rêkirin ber hakimê Melazgirt, nû keti destê Êrisan. Brîndar jî hate danû xestexaneyê eskerî; li wê, pişî ku brîna wî bi timamî rahel bû, dîsa vegeyîna mala xwe.

Jiyîna min li eniyê, bi vî awayî derbas dibû: Çûn û hatinên dayimî di nav gunda û warên koçeran de. Zivistanê sala 1915-1916 nêzîk bû. Halê min jî pê re diwartir dibû; serma destpê dikir û ez difikirim vegeyîna mal. Di vê wextê de, gelek eskeran ji malên xwe xeberên xirab distandin. Ji wan re di hate nivîsandin ku ji ber seferberiyê, tu kes li gunda ne ma bû ku bi çandiniyê mijûl be. Gelek ji wan jî eniyê direviyan.

Her çend em nêzîkî çepê dibûn, rewşa me xirabtir dibû. Min xiste eqlê xwe ku ez xwe ji wezîfê derêxim... Meaşê sê mehan dan min û di cîde min berê xwe dagundê Astaf-lû, (li minteqeya Sûrmeli, tabî Êrivan û welatê bavê min).

Gava ez gihaştim mal, min xelkê xwe di perîşaniyê mezin de dî, salakê dîrketina min ji mal, ew jî xebatkerek mehrûm kiribûn û îşên wan teylehev bûbûn. Di vê nebûna min de li mal, çavên diya min êşîya bûn; her wekî doktor ne

bûn, çûbûn cem hekîmê kurmançî; ewan ji çavên diya min ewqas baş derman kiribûn ku, rebenê bi zor ber xwe didît û nema êdi bi kêrî işên malê dihat. Her du xwişkên min qebaniya malê dikir. Bavê min jî, rexma pîrî û eşên xwe, dîsa diçû ber dewarên xelkê.

Gava ez ketim hundirê malê, diya min ez ji dengê min nas kirim. Xwe avête min da min maçî bike; ne dihişt ku tukes berî wê nêzîkî min bibê. Rebenê ne dikari cilê min ê eskerî bibîne; destên xwe li ser min digêrandin û kêfa wê bi bedla min a eskerî û bi bîçkokên wê yê mezîn, dihat. Piştî ku ez têra xwe himbêz kirim, diya min hişt ku xwişkên min jî bî silav li min bikin.

Xebera hatina min zû li gundê belav bû. Meriv û nasên me hatin xweşhatina min. Bavê ne li mal bû, çûbû ber golîka. Xwişka min çû xeberê bidiyê û li bergaranê rûnê da ku ew vegere mal. Rexma pîrbûna xwe, bavê min, bê sekîn, bihin çikandî û çav bi hêstir, bi lez hate mal, ez himbêz kirim û gote min: «Çima te ez berdî? Ez êdi pîr bûme û nikarim herim ber dewêr...!»

Piştî rûnişt, bêhna xwe kişand û bi girîne ket. Hingê, min heştî rûbilên xwe derxistin, danê û got: «Evê ji bo zivistanê, têra we bikin.» Kelek kêfa bavê min hat: Ji bo wî, her wekî elimî bû kiriyên bê qîymet, heştî rûbil, xezneyeke mezîn bûn.

Qederek ji payizê derbaz bû bû û çêreyên havîne digîhaştin dawiya xwe. Min ciyê bavê xwe girt; da bihêlim çend rojan xweş rahet bike.

Min turîkê xwe yê kevin bir û çûm dîsa çolê, ber golîka. Bi xwe piştî çend rojên din berf daket, çêre êdî ne man û ez vegeryam mal. Ez çend rojan di nav xelkê xwe de mam û piştî di şixulekî fikirim.

15-Di partiyê de.

Min izna xwe ji mal xwest û berê xwe da bajarê Sarîqamîş. Li wê, ji bo xebatên avahiyê di (Drûjana 6 a) de (tab) û-

ra ihtiyatan), ez bûm emele. Piştî çend rojan, gava serekên min bihist ku ez' bi çend zimana dizanim, ez dîsa kirim terciman.

Drûjana me ber bi Erzerûmê ve, ku di meha Sibate de ketibû destê Ûrisan, rêhesina teng çêdikir. Di vî karî de, ji her miletan Kurd, Ermenî, Tirk, Gurefî... çend hezar emele dişuxulin. Ji van pêve, ji Moskowa û bajarên Rûsiya yên mezin jî, gelek ûris hebûn. Min ji wan gelek naskirin û bi Kîlîmov, Mîxaîlov, Popov Şûkro Kornev re ku piştîre min li Moskova dî, ez bûm dost. Ji Kornev pêve ewên din giş endamên partiya Sosiyal Dêموkrat a Bolşevîk bûn û di teşkilatên veşartî de dixebitîn. Kêfa wan bi min gelek dihat; ez kirim hevalê xwe û ez pir caran dibirim civinên xwe. Heya wê gavê, heya min ji civatên veşartî ne bû. Cara pêşîn bû ku ez rastî xebatkerên sewrewî dihatim. Di civinên xwe de endamên civat ji min dixwest ez ji emeleyên ne Ûris re bibêjim ku pir guh nedin şixul û zêdekirina kiriyên xwe teleb bikin. Min li ser xwe girtinên gihandin emeleyên Kurd, Tirk û yên dîtir... Ewan jî di ci de gotinên me ecibandin û xwestinên xwebeyan kirin ku, bi tercimaniya xwe min gihandin civên berpirsiyar. Meqamên bilind serên xwe di ber xwe re berdand, li ber xwestinên emeleyan serê xwe danin û hin, bi hin kiriyên wan zêde kirin.

Emeleyên Moskowa ji min re neşriyatên sewrewî (serhildan, laperîn) didan. Bi saya xwendina van kitêban û tim û tim bi ditina endamên partiyê, hêdî, hêdî min li ber xwe didît û ji bo Azadiya miletên bin dest û xilasiya feqîr û xebatkera ji bin istimara xwedî millk û dewlemenda, dibûm şeravaneke hêtirs û serhişk. Berê, ferq di navbera Bolşevîk û partiyên din de çî bû, min ne dizani, lê, min bez diqir ku hemu partiyên isyan û azadîxwaz xwe hikine yek û tevde jî bo armancakê bixebitin: **RAKIRINA ISTIBDAD Û ZILIM, SEKINANDINA ŞER. NASKIRINA HEQEN HEMU MILETAN, ÇI BIÇÛK, ÇI MEZIN, XILASKIRINA FEQÎR Û XEBATKE-**

RAN JI BIN TEHEKUMA SERMIYAN, ANGO JI YA DEW-
LEMENDA. Min fikrên xwe gotin hevalên xwe. Kilîmov, dûm
û dirêj bi min re axaft û piştire kitebeke pir mezin da min ku
min bi diqetêke kûr xwend. Paşê, ez çûm civînên Bolşevî-
kan di nav rêla da, li wê ji bo qulibandîna hikumetê Bolşevî-
k xwe pêk tanîn. Tenbîba li min kirin ku ji tu kesî re beh-
sa van civîna nekim yan na polis wê bihatana me û em giş
bigirtana...

Bi vi awayî, hin bi hin, pêşiya min firehtir bû; xebata
teşkilatên partiyê ez bi xwe re kişandim û min xwe gihande
Bolşevîka.

BIRA. DIWEMIN

I - Sala 1917.

Kela şahiya rojên Sibatê xwe dani. Bêmanabûna şer ji her kesî re êdî eşkere bû, lê dîsa, di gel vê yekê dom dikir. «Qeyser êdî ne maye, lê... Hikumeta Miweqet hikim dike.» Û tabûrên nû rêdikirin eniyê.

Li mîtînga (li hevghibanên mezin), Menşevîk û Eser (Civata xwediyê arda yê nîşîrakî, malpardar) xwe tev didan û armancên xwe bi qîrîn belav dikirin: «Şer heya serdestiya dawîn!»

Esker, li cîyê xwe melûl û dilşkestî diman, bê deng gulî didan gotaran, bê dil û bisistî, dihiştin ku wan rêkineniya şer. Û li eniyê, grûya (qîlea) êrîşî dijmin ne dibir û dixwest ku wan vegeftin welatê wan, Rûsiya.

Fermendarî, ji bo itaeta wan, Kozak û Jûnkera (şagirdên dibistanên cengê) rêdikirin.

Ji Rûsiya, di ser çîyan re xeberên bêbextî û birçîbûnê, dihatin. Xeyid, gilî, û gazin, ji eniyê, digilîştin paşîya wê û di nav esker û emeleyan de, belav dibûn.

Di nav van dilêşî û gazina de, zerûriyeta bi tehdîd xwe da bihîstî «Edî şerrawestînin! Me vegeftin mal!»

Drûjana me a Qeşqasiya, hingê, li Sarîqamiş dixebitî. Di nav me de gelek elemanên Rûsiya hebûn, lê herwekî hikumeta Qeyser bi wan bawer ne bû, çek ne dida wan û ew di îşên avahî û çêkirina rîyan de, didan şixulandin.

Cejna yekê Gulanê, (Cejna Xebatkera) nêziq dibû. Teşkilata Bolşevîkan a bi dizî ji ku ez tê de bûm, bi dil û can xwe ji vê rojê re pêk tanî. Me qerar da ku emê Seyranekê Gulanê û mîtîngekê pêk bînin, rêçika Bolşevîkan bidin zanîn û ji esker û xebatkera re, çima Hikumeta Miweqet şer ne disekinand, bidin fehiw kirin.

Armancên me ev bûn: «Rawastandina şer. Aştîyeke bê îlhaq û terxîs kirina Ordîyê.» wek endamê teşkilata bi dizî, karê min ew bû ku ez di nav xelkê bajêr de beyanname û gazi-

ziyên Komunîstan belav bikim.

Bi kincên minên kurmancî, tu kes ji min bi şibhe ne dibû. Bi kum û destmal û bi şal û şapikên xwe ve, serbest, ez li nav bajêr digeriyam û li ciyên, ji berê de tayin bûyî, ez rastî hevalên xwe dibûm. Beyanname û kitêboğan didan wan.

Bi roj em di nav rêlê de dixebitin û êvarê ez vedigeriyam bajêr.

Carekê, gava bêrîkên min tije beyanname ez ji holika xwe derdiketim, li ber sêncê rêlê, rastî hevalê xwe yê Drûjana, eleman Şineydir, hatim. Min bala xwe da bû ku, ew her gav, her wekî bi tesadîfî, li wê, rastî min dibû, heya ez ji ber çavên wî winda bibim li min dinêrî, her wekî dixwest min ji casosau biparêze...

Ez sekinîm û bala xwe û ayê. Ew kenî û nêzîkî min bû:

—Tu diçî? Ewî gote min û li dorê xwe nêrî.

—Ez diçim. Û tu jî, ji xwe re digerî?...

—Ez digerim, Şineydir kenî: Ere! Min jî bi xwe re bihe!

Diltengî nîşan da û sor bû. Min baş li çavên wî nêrî û gotê:

—Bi ku da?

—Bajêr...

—Çima?!?

—Ezê bi te re bim. Ez dizanim...

—Tu çî dizanî? Bêje...!

Şineydir kenî.

—Metirse xêber bide!

—Ezê ji çî bitirsim? Ez dizanim... Ez ji zûda dizanim, hêdika gotê guhê min û destê xwe li bêrîka min xist... Here, Ere, bi dilekî xurt here! Ez livir im... Û Şineydir, bi fikandî-nê, di ber sêncê re meşiya.

Ez ketim du wî, ew girt û gotê:

—Şineydir!

—Çi ye?

—Te gotiye binekan?!

—Tu dîn î... Gelo yek dikare vi tiştî bibêje her kesî?!

Ev di şeva Yekê Gulanê de hû. Min ji wê bi şûnda êdî Şineydir ne dî. Gava ez gihaştim bajêr, min beyanameya dan hevalekî xwe ku li benda min bû, û berê xwe da istasyona Sarîqamîş da ku bikevim nav eskera ku, ji bo bihîstina xeberên Rûsiya, li wê kom dibûn.

Li istasyon min lihevghaneke gewre di. Bi nêzîkayî, hemû lekên leşkergehê li wê kom bû bûn. Meydana li ber istasyon tije xelk bû. Civûn li ser vi tiştî hatibû xwestin: Pakêtên ku ji eskera re ji Rûsiya hatibûn rêkirin, di rê de riziya bûn, û gava gihaştibûn Sarîqamîş, midirê istasyon ew ji wagona avêtibûn, ji ber ku êdî bi kêrî tu tiştî ne dihatin.

Timam di vê gavê de, yekinekê rêdikirin eniyê. Eskera pakêtên riziwayî dîtî, ji enira xwe çûn li midîr xistin û mitîngek pêkanin. Qebûl ne dikirin herin cephê û dixwestin ku wan vegefin malên wan. Gelek diaxaftin û ser gerim bûn.

Gotarên wan gelek tesir li min dikir. Bi lerza şabûnê ez dilerizim. Dilê min pir dixwest ku ez derkevim pêşiya van eskeran ku bê rawestan, xwe tev didan. Qiweteke ne nas, ez, berbi senduqa ve ku menberek pêk tanî, avêtim. Eskerekî ez sekinandim.

—Bra, ez dixwazim xeber bidim, ez bolşevîk im!...

Kenî û destê xwe da min. Ez derketim ser sendûqa. Li wê qiyafeta min a Kurdî, bi kum û destînal û bi şal û şapik, eskera eleqedar kirin. Li dora min herkes xwe ker kir.

—Xeber bide esker gote min, lê bi dengêkî bilind, da ku herkes te bibihîse!

Bi qetandin û nivqûrçî kirina pirsên rûsî, min dest bi axaftinê kir, û, di nav çend salên dawî de, min çî dibûn û hiskiribûn, gotin wan. Min gote ku, berê Qeyser em dixeniqandin, lê nihu, li şûna wî, bajaranîyên dewlemend, beg û axame dixeniqîn û me rêdikin mirinê. Divê ku em wan ji hi-

kim bavêjin û vegerin malên xwe.

—Ev tirk e! Zabeteki lewt, lewt, kir, derket ser minberê û hate min.

Eskera lê kir qîrîn: «Dêstê xwe dirêji meke!»

Ez ji ser sendûqa hatim xwar û di nav xelkê de winda bûm.

Mîfîng heya miqdarekê ji şêvê jî dom kir.

Bî şev dereng, ji tiştên ku min kiribûn kêfxweş, di kolana istasiyona teng re, ez vedigeriyam holiqa xwe, û min ji xwe, re hêdî, hêdî, straneke kurdi digot. Ji nişkave, ji paş min reperepa lingê zilama hat. Ez sekinim. Çend meriv da bû dû min.

—Va ye..! Zabitê ku ketibû pêşiya wan kire qîr, û di destê wî de tiştêkî giran dikila.

Bi wî li serê min xist. Bê hiş, ez ketim erdê...

Di hebsa Sarîqamîş de, di hicareke piçûk de, min çavên xwe vekirin.

Nobetdar kete hicra min. Gava dît ku min bi nalîn, serê xwe ji erdê hildikir, pehineke hişk li rûyê min da û got:

—Tu disa hatî hişê xwe, ne..? Sa, kurê sa..!

Ez dîsa ketim erdê...

Di hicra xwe de, çend rojan, ez bi tena xwe mam. Piştî isticwabê ez birim cem girtiyên din. Li wê, çend esker hebûn, Di nav wan de, bi navê Nikolayev, zilamekî rîspî û xwende jî hebû.

Gava bihîst ku ez di mîfîngê de hatibûm girtin, Nikolayêv ji min re dest bi dayina şîretan kir, da ku di isticwabê de, çi û çawa cewab bidim? Lê, hevalên min, ji berê de, rê şanî min dabûn da ku ez wan nefroşim.

Ez birim cem mistentîq. Ewî, di mîfîngê de, min çi gotibûn, ji min pirsîn. Di hersîvên xwe de, bi rûsiyeke çat, pat, min jê re tiştên tevlihev gotin.

Hakim qir dikir û lingê xwe li erdê dida

—Xwe kermekel Tedi mîlîngê de behsa Bolşevîka kir?!!

—Bolşevîk?... Û min şaş lê nêrî.»

—Tu Bolşevîka nas dikî?... Hakim bi dengeki bilind qir dikir min, û şeşderba xwe dida singa min.

Ezdikenyam û serê xwe dihejand.

—Bêje...

—Ez bolşevîka nas dikim! Miletêkî mezin... Dibê lazim e şerê Tirka bête kirin..

—Divê herkes heriyê...

Hakim tif dikir, xwe hiltavêt û banî nobetdara dikir ku li min xin.

—Bêje... Hakim dîsa qir dikir, û şeşderba xwe li ber guhê min digirt. Lê, bi girîn, min dîsa digot: Bolşevîk, miletê mezin.. Şerê tirk dixwaze»

Piştî ku bi min re çend rojan, kişkişandin, hakim qanî bû ku xeletî çêbû bû û li hebsê, yekcar ez ji bir kirim û di despêka hezîranê de ez berdîm.

Ez di cîde, çûm civata xwe. Hevala, mayîna min li wê minasib, ne dî; di wê rojê de, ez vegeryam welatê bavê xwe. Gundê me, Bêav.

2-Li gund.

Li welêt tu tişt ne gulirî bû. Wek berê, Wafî hîn «Xwedê û Qeyserê» minteqê bû. Wek adeli, çawîşê Jendermê, kurda davêtin ber dara, û mal û pereyê wan dixwar. Kurda jî hîn xwe bê deng dikir û li ber zîlamên hikumetê xwe heya erdê ditewand. Ne dîzanîn ku li Rûsiya inqîlabek çêbûye û Qeyserê di ne maye.

Min gundi civandin û li Rûsiya çî çêbûbû, gote wan. Gundîya bi tirs guhdariya min dikir û kala, bi pistepist, şireta dîdan min: «Bala xwe bide, Ere! Hakim wê bibihîse û belakî

bîne serê te.» Û ez berdidam û diçûn malên xwe.

Mezinê gund, Cindiyê Emo guh li gotinên min bû. Hate cem min û bi çawişê jandarma ez tirsandim.

Gotinên min vala ne çûn. Heta, berî hatina min jî, li ser azadî û parkirina erd û milka, bin gotin gihabûn gundiyan; lê Kurd ji hikumetê ewqas ditirsiyan, ne diwêrîn ji kê ku bû, tiştê bipirsîn.

Lê, li gundê me bi xwe, ji min re hevalek derket. Ev, bi navê Xelîlê Şero, gundiyeke feqîr bû. Li serê çîyan, me bihev re, çend şev derbaz kiribûn û li ser îşên dinê û jiyîna xwe, axaftibû. Min jê re qala Bolşevîka kiribû û gotibûyê ku ev jî gundiya re serbestî û erazi dixwazin. Xelîl guhdariya min dikir û ji şahiyê çavên wî diçirîsîn. Em bi hev re di zevîyan de digeriyan; Xelîl bi tiliyê xwe, şanî erdên xwediyê milka ên bê hed û hêşab, dida û ji kêfxweşî bihnçikiyayî, digo:

—Ev erd jî, wê yên me bin...

—Gîş ême ne. Emê her tişt jî destê wan bisiînin...

—Û pez û dewar?

—Ew jî wê bikevin destê millet...

Xelîl dikenî û wek zarokekî piçûk xwe hildida:

—Divê ev tişt, rojek herî rojekê, çêbibin;

—Em bi tena xwe nikarin. Divê millet tev de xwe rahijê vî karî... Min gotê.

—Gundên Kumsoro û Qerekele bi xwe, wê bibin ên her kesî? Lê eger erd têr nake?..

—Erd wê têra me gişan bike, min dilê wî rahet kir...

Carekê, Xelîl gundikî xweşhal, Cindiyê Ûso, anî.

—Ereb, Ewî gote min, tu dibêjî ku erd ê her kesî ye?

—Belê.

—Û hikumet? Ew erd nadê me...

—Emê ji xwe re hikumetekê deynin.

—Eskerên wan hene.

—Kî?

—Serekên me.

—Emê jî heq, îman û çiyayên me hene...

Cindî ponijî, û hêlî ku tiştêkî di bibêje, serê xwe nizim kir û vegeriya gund.

Roja dîtir disa hat:

—Ereb, tu Îsrâyil Mîrakiyan dinasi?

—Belê ez wî dinasim.

—Ez li cem wî bûm. Cindî sekinî û li çiya nêrî.

—Te tiştêk gotê?

—Belê,

—Mamoste Îsrâyil Mîrekiyan çî dibêje?

—Ew jî wek te dibêje, Ereb. Cindî xwe lal kir, piştîrebi dengêkî nizim bi ser de ajot:

—Ez çûm Qerekelê.

—Kurd çî difikirin li wê?

—Erazî dixwazin.

—Erd dixwazin?» Şaş, mintekrar kir...

→Belê, li Qerekelê û li Gazaçin, gundî behsa erd diçin...
Bêje, emê çî bikin?»

—Min got...

—Serekên xwe biqewirfinin?

—Belê...

—Ewê bi me re bibe, Cindiyê Ūso, wê bihe hevalê me...

Belê, Xelîl xwe ne dixapand. Cindiyê Ūso bû hevalê me, û piştî wî pir gundiyên dîtir jî ketin şopa wî

Roja dîtir, serê sibê zû, siwarek bi lez hate gund. Bi qîr-qîrê çû mala mezinê gund. Di cî de kurd li dora wî kom bûn.

—Mixtar! Siwar, bi dengekî bilind, ban kir, axa emir daye ku gundî giş herin mala wî, ji ber ku firo, walî bi xwe wê bê cem wî û we giş dixwaze...

Cindiyê Emo bi itaet serê xwar kir.

—Ji bona çi? Hinekan li dorê pirsî.

—Metirsin, siwar bi ken vegerand. Nihu, êdî azadî ye. Axa nema dikarin zilim bikin. Piştire qîr kir hespê xwe, ew rakir telebê û berê xwe da çiyê.

«Serbestî? Axa êdî zilim naqîn!!!»

«Herin cem axa, Xelil digo, nihu azadî ye!...»

—Zimanê xwe pir dirêj meke û bala xwe bide gotinên xwe! Cindiyê Emo gotê û bi tiliyê xwe ew tehdîd kir.»

Herkes xwe lal kir. Emo, bi awirên tûj, li dora xwe nêrî, lêvên xwe yên qermiçi li hev xistin û got: «Herin, lê bi tertîb, we seh kir?!!»

Gundiya da rê û bê deng ber bi çiyayê ve meşîyan.

Li gundê Digurê mezin, bi nêzikayî, hemu xelkê minteqê, civiya bûn.

Nemînendeyên hemu milletên ciyê me li wê bûn.

Nemînendeyê Hikumeta Miweqet, gotarek da. «Sewreyek li Rûsiya hatiye çêkirin, ewî digo. Qeyser ne maye, û êdî, millet ji aliyê nemînendeyên xwe tê gerandin, û li ser wan ji Hikmeta Miweqet heye.»

—Û erazî?! Xelil kire qîr.

Pirsa erd weke barûdê, agir girt. Bi sedan ve denga ev pirs tekrar kir.

Gotarbêj zor da xwe ku dengê gundiyan bide birîn; lê tu kes guh ne didayê. Ji bihtengiya xwe, çû cem mezinê kurd ê gelek bi nifûz, Egid beg.

Ez li nêzîkî memberê bûm û guh bi gotinên wî dibûm:

—Ev xwestin ji ku ketine nav Kurda?!!

Egîd beg bi çav ez nîşan damê.

—A!a! Nemînendeyê Hikumet mirmiri, û bi diqet li min nêri. Ez bi cilê eskerî bûm. Piştire devê xwe da guhê Egîd beg, û tiştêk pistepist kirê. Egîd beg bi giranî serê xwe hejand û banî Çavîşê Jendermê kir. Ewî ji, bê deng, temaşa min kir, û bi îşareta teyîd serê xwe bir ber xwe.

—Ereb, derkeve, xeber bide! Xelil bi lez hatî cem min, digote min. Hevalên me hêvî ji te dikin ku tu ji wan re gotinên xwe yên gund bibêji. Li benda te ne zû bike!

Bi lez, ez derketim ser memberê.

—Firarê eskerî...! Nemînendeyê Hikumeta Miweqet, di nav diranên xwe re fişkand û xwe ji min dûr kir. Guhdar bê deng bûn.

—Hevalino! Bi dengê bilind min destpê kir.

—Ereb... Ereb... Ev nav di nav koma gubdaran de ji devê berksê derdiket.

—Em gundi, mihtacî erd in. Heya kengê emê bibin qoleyên xwediyên milk û wek dewarên wan bijîn? Û erd, Bolşevîk wî didin me. Ew dibêjin: «Ji şer re dawî, ji xebatçera re, febrîke û karxane, ji gundiya re erazî!»

Gava, min his kir ku yek bi milê min digire û min ber bi xwe ve dikişîne, min xwe zivirand û min destê Nemînendeyê Hikumet li ser xwe di:

—Dengê xwe bibire... Yan na..? ewî xwe tewand ser min û ji guhê min re mimirî.

Rûyê wî ji xezebê sor bûhû.

—Wî berde! Bira xeber bide...! Çima tu wî nabêli?!
Gundiya ji nû ve lê kire qîr

Em erd dixwazin, heya kengê emê kole biminin?

Em erd dixwazin, heya kengê emê kole biminin ?

Em erd dixwazin, heya kengê emê kole bimînin ?

—Bibêje, Ereb, bibêje...!

Gava min di ku gundî diqirin, mîfînga eskera û hebsa Sarîqamîş, hatin bira min. Ez dişa li wan zivirîm. Nemînen-deyê Hikumet, xurt milê min girti bû. Egîd beg ji xeyda xwe dilerizî û bi çavên tije kin û bi çîrs, li min dinêrî.

Min milê xwe ji destê wî derêxist û dom bi gotara xwe kir:

«Jendermeya, xwediyên milk, dewlemend û axa, kurda davêtin ber dara û ji îro bi şûnda jî, ewê li wan xîn. Divê em sovîyetên (meclisên gundî, emele û esker ji bo gerandina hemu karên welêt) gundî, û ameleyan bibjêrin.»

Gotinên min ev bûn.

—Na! Emê hikumeteke meheli û miweqet deynin, lê, ne sovyeta! Nemînende kirc qîr, û ez dehf dam alkî. Min his kir ku destekî giran milê min digivaşt . Ev Egîd beg bi xwe bû.

—Îşê min bi te heye, Ereb, ewî gote min.

—Tu gotinên min bi te nînin, bi xeyid min ve gerandê, û milê xwe ji destê wî filitand.

—Ciwaba te ev e, Ereb?

—Bi gurekî re, yek an bi agir, an bi berik, xeber dide, min gotê, ji aliyê wî de tuf kir û ji memberê hatim xwar.

Civîn, heya derangiya şevê, dom kir. Gelek hele, hele, û deng hebûn. Nimînendeyê Hikumeta Miweqet, ji hemu xwestinên kurda re mazereta dîtin û bi cî anîna wan li ser xwe girt. Lê, gava intixabat çebûn, hemu namzedên Taşnaq û yên bega derketin. Namzedê me, Israyîl Mîrakiyan ket, heta, ew mecbûr kirin namzediya xwe bikişîne.

Di tariya şevê de, ez vedigeriyam mal. Ewrên girandî ser çiyar re hêdî, hêdî, derbaz dibûn. Car, car, heyiv, wek da-sekê, di pişt wan re, rûyê xwe yê şên nişan dida. Ez di şî-

vereyekê çiyarê dimeşiyam, û hevalên min ên Bolşevîk, ku li wê, di bajarên Êris de, dixebitin, dihatinber çavên min. Ji nişkave, ji tariyê, sê zilama xwe avêt min: «Kemînek danîji min re...» min ji xwe re, di dilê xwe de got. Çiqa' ji min dihat, min kulmek li rûyê yê pêşîn, xist. Min li destê xwe tiştêk lezîqoy his kir... Xwîn...

—Kurê sa! Mêrikî lerizî qîr kire min û rûyê xwe bi destê xwe pêçand. Diduyên ditir, şûrên bi çîrs li destê wan, ban kir min: «Li ciyê xwe bisekine..!»

«Ewê min bidin ber xencera... Min di dilê xwe de go. Hun ki ne?!!»

—Tu hatîyî girtin, yekê ji wan gote min. Eger tu li ber xwe bidî, emê te bikujin.

—Ji bona çi?

—Li ser emrê mezin.

Diduyê din jî, ji paş, xwe avêt min û destên min badan. Li ber xwedan bê feyde bû. Destên min girêdan û ez birim Dugir.

Gava em gihaştin mala Egîd beg, çireyên wê pêxistî, tavheyiveke çilmisî xwe raxistibû li ser gundê raqetî. Jenderme derket jor û di hindurê xanf de, winda bû.

—Wi binin hundir! Nemfnendeyê Hikumeta Miweqet kire qîr û li ber deriyê mezin sekinî. Li pişt wî, Egîd beg, dev bi ken li min dinêri:

—Derbaz be; tu ê bibî mîvanê me yê gelek ezîz. Bi ke-neke tije henek, Egîd beg gote min, ez dehiş dam hundir û derê li me girt.

Min çavên xwe li dora xwe gerandin: Çawîşê jendermê, Nemfnendeyê hikumet û çend Taşnaqên dewlemend, li pişt masê rûniştibûn. Egîd beg ez kişandim ber wan û got:

—Ha ji we re!

—Tu bolşevîk î? Nemînende ji min pirsî.

Min deng ne kir.

—Bêjel! Ev tu î ku gundiya radikî ser me? Xeber bide!

—Li xwe nagire bi me re biaxêve jî, Egîd beg bi benek got, çavên wî jî xezebê agir dibarand. Bi gavên hêdfû giran hate ber min:

—Biştxile: Ew ziriya û kulmên xwe givaştin. Min, devê xwe venekir.

Hingê, wek kîtikekî, xwe tewand, û xwe avête min. bi her du destên xwe qirika min girt û ew givaşt. Bihna min çikîya û ez ketim erdê.

—Ah! Ah! Sa! Kurê Sa! Tu erd dixwazî?! Egîd beg digote min û bi cizmeyên xwe pê li laşê min dikir. Piştîre jî jendirmeya re got: « Wî bibin axurê û wî hepis bikin; ezê bikim ku xeber bide»

Ez kişandim hewşê û avêtim axurê...

Jenderma û çawîşên wan ez diêşandim û miameleyên xirab bi min dikirin.

Zibilbi min didan kişandin, li rûyê min tif dikirin û li min didan; lê, wa dixuya ku ne diwêrîn min bikujin. Egîd beg bi xwe, her wekî piştîre min bihîst, ne dizani çi bi min bike; mîna ku li benda tiştêkî bû...

Êvara roja pêncê, ez birim daîreya hikumetê û kaxitek bi min dan îmza kirin. Tê de min sond dixwar ku êdf di wê minteqê de tu tevdanê nekim. Piştî wî, ez serbest berdam. Gava ez derketim derve, çûna xwe ya rast bi rast mal, min baş ne di, tirsîyam ku egîd beg min bêxe xefkê û tîfîngêkê li min bide herdan. Çend roja, ez li cem gundiyeke jî nasên xwe mam, û hi wî min jî Xelîl re da zanîn ku bi şev, bi çek bê û min bibe.

Xelîl dereng ne ma, û bi şev, bi çend kurdên çekkirî re, hate Dugîr. Di nav wan, de min rûyê cidi û xemgîn ê Cindiye Ūso di.

Li rê min her tişt gote wan.

Xelîl bihteng dibû û dixwest pereyê Egîd beg jê re vegeřinc. Ango, dixwest vegere Dugir û wî bikuje. Min xiste eqlê wi ku armanca me, ne xwîr rijandin, lê, şiyarkirina kurda û xilaskirina wan ji bin nîrê beg, axa, Taşnaq, xwedî milk û, emperyalism (istimar)ê, bû.

Tu ê li mala me bimini, Cindî gote min; hikûmet nayê cem min...

Û min xwe li mala wî veşart.

Çend roj borîn. Êvarê, bi dizî, ez ji cem Cindiyê Ûso derdiketim û bi Xelîl re, li gunda digeriyam; min ji gundiyan re, Bolşevîk çî bûn, dida zanîn û digote wan ku divê erdên dewlemenda ji wan bêne istandin û ji gundiyan re bêne parkirin.

Êvarekê, gava em li mala Cindî civiyabûn û me behsa tirs û sistiya gundiya dikir, jina Cindî, ji nişkave kete hundir û kire qîr: «Jendirma!..»

—Li ku ne? Me qîrand û rabûn ser xwe.

—Li mala kalo Şamil...

—Xwe veşêre! Cindî gote min û ji mal derket. Min xwe xist nav tenûrê.

Gava jendirmeyên siwari, hatin ber deriyê me, banî bavê min kirin û bi qîrbac ew tirsandin:

—Bêjel Kurê te li kû ye?

Bavê min digiri û sond dixwar ku ji roja Dugirê, ez ne dibûm. Diya min, di nav ax û tozê de, li ber bespa, li ser çogên xwe, digiri û hêvî ji wan dikir ku rehma xwe li wan bfinin...

Xelk li hev gihabûn. Jendirma li her derê malê, gerian; gava ez ne dîm, ji kîna xwe, disa bela xwe dan dê û bavê min. Lê, gundiya xwe xist nav wan, û ew ji destê wan xilas kirin û gotin wan ku ji roja Dugirê, êdi tu kesî ez ne

dîbûm, Jendirme, destvala vegeriyan û gotin dê û bavê min ku eger ewê min bigirin, ewê hisêba xwe bi min re bibînin...

Ev tişt giş, Cindî pişti vegeza xwe mal, gotin min, ji bo dê û bavê min ên pîr û kal, dilê mindişewitî, lê min dizanî ku heya ez li wê me, hikumet û begên me ew rahet ne dibiştin. Min fikra xwe gote Cindî. Ew hinek ponijî û piştire fikra min qebûl kir û qerar da ku piştî çend rojan ez ji wê derê herim

Di mala me de, her tişt tevlehev bûbû. Diya min li erdê, bi girîn, hurmirên me yên bela vala bûyî, li bev didan. Bavê min rabû, hate ber min, midetekê li min nêrî:

—Ereb, bêje, te çî diziye? Gote min û destê xwe danî ser milê min.

—Min tu tişt ne diziye, bavo.

—Ne xwe, te kuştinek kiriye?

—Min tu kes ne kuştîye.

—Ne xwe, Jenderma, çima li te digerin?

—Ez nizanîm.

—Tu naxwazi rastiye bêjî bavê xwe, diya xwe?

—Bavol

—Bêje...

—Ez dixwazim ku hemu milletên dinê bigehin heqên xwe, ez dixwazim ku gundî xwedî erd bibin, bextiyar bibin, ji koletî, nezani, û perîşaniyê, xilas bibin. Welatê me ciyekî fireh û dewlemend e, lê, milletê kurd bindest, paşde mayî û belengaz e. Çima? Ji ber ku, ji alîkî, biyanî, û istimar, ji aliyê din jî, axa, maldar û xwediyên milka, me wek dewara dîşixullînî. Em dîxebitin, ew dixwin. Em zehmetê dikişînin ew kêf dikin. Em ji xwendin û ilim mehrûm, bê xwarin û cil, lê, ew di bajêr, qesra û dibistana de imrên xwe derbaz dikin, û, li me, ne bi çavê insan, lê wek heywana, dinêrin. Çima? Ji ber ku erazi, febrîke, pere û hikim di destê wan de ne. Ez dixwazim ku karxane ji emeleyan re, û erd ji gundiya re, bin. Ez dixwazim ku tu gundi bê erd nemîne. Û tu jî bibî xwedî

erd.

Te seh kir, bavo, çima li kuştina min digerin ?
Nihu ez diçim, lê, ezê dîsa vegerim. Bi xatirê wel...

—Ereb tu kurê me yê tenê yî, em êdf pîr bûne, çima tu
li helaka me digeri?!!

Bavo digiri, û hêstirên mezin di çavên wî re dihatin
xwar û di ser rûyê wî yê qermiçi re, deherikîn.

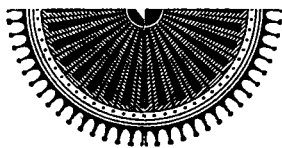
—Em şivan in, em ne mihtacê erdê ne, diya min digo,
li ser çoga, xwe dikişkişand û bi tiliyên xwe yên hişk, çîpên
mindigirtin.

—Bi xatirê te bavo... Min ewxurt di himbêza xwe degivaşt,
û piştire, min diya xwe ji erdê rakir.

—Erebl Bi nalîné, ewê gote min, û bê hereket, kete
erdê...

Min trukê xwe avête milê xwe û bi lez, min da rê. Li
dûr, di nav tehta re, şirîta şefeqê bi zor dixûya.

Min berê xwe da Alêksandropol (fro Leninakan).

3-Ji Alêksandropol Stavropolê.

Li Aleksendropol esker pël didan. Li meydanê, li istasyonê, kom, kom diçûn û dihatin.

Hin tirena esker dibirin eniyê, û hineka jî, jê vedigerandin. Ewên jî cebhê hati, li istasion, bi deng û tevdanên xwe, qiyamet radikir, mîtanga pêktanîn, şandiyar rêdikirin. Yekneyên din ku diçûn eniyê, siwarî tirêna dibûn bi gotinên «Mal.....» bi rê diketin û di tariyê de winda dibûn.

«Herin, enî êdî qe...» Vasiya, eskerî bolşevîk ku min di hatina xwe de Aleksendropol, naskiribû bi kêfxweşî, di nav diranên xwe re fikand. Xwe avête tirêna ku dikete istasyonê, xwe pê girt û gote min: «Şamil we re, xwe havêjîyê!...»

Di mezeloka firenê de min ciyê xwe çêkir.

Ber bi Tiflisê ve em bi rê ketin.

Çend roja, li Tiflis, mene dizanî em çi bikin? Dihate gotin ku li rê, tirên disekinandin. Xelk talan dikirin, çek distandin û dikuştin. Rewş endîşenak bû. Digotin ku li nêzîkî Ganca, tirênek perçe, perçe kiribûn, heçî tê de bûn çekê wan hatibû standin, û tu kes ne dizanî ew biribûn ku? Midîrê istasyon ne dihişt ku esker bi rê kevin. Ji nişkave, hate gotin ku ji bo bêçek û rêkirina eniyê eskerên ku li Tiflis bûn, Kozak bianiyana...

Esker xwe tev da. Mîfîngek danî, da ku bizanin li gora vê xeberê, ewê çi bikin? Çekên xwe bidin wan an xwe li ber wan bigirin?... Vasiya diçû û dihat û bi çend eskera re pistepist dikir.

—Şamil! Ewî dawiyê banî min kir.

Ez nêzîkî wî bûm.

—Gelo tu riya Viladikokaz dinasî?

Gi li dora min kom bûbûn.

—Belê, ez dizanim. Min vegerandê. Digel veyekê tu cara

bi peyatî, ez ne çûbûm Viladîkokaz.

Me da rê. Panzde rojan em li çiya man, dawiyê. di meha çiriya pêşîn de em gihuştin Viladîkokaz.

Li vir bi xwe, tu nizam tu ne bû. Esker, bi timamî, tiren zeft dîkirin û diçûn Rûsiya. Hevalên min xistin serê min ku ez ji bi wan re herim Stavropol. Li Viladîkokaz jî, Hikumeta Miweqet hebû, û min li wê tu kes nas ne dîkir. Min dilê xwe kir ku ez herim ciyên dûrtir, Rûsiya, xebatgeha Bolşevîka...

Bi vî awayî, em gihan Stavropol. Roja dîtir, ez çûm li hevalên xwe yên partiyê bigerim. Rojêke timam, min her derê bajêr nas kir, bêî ku rastî tu nasê xwe bêm.

Ez vegeriyam istasyonê. Li nav bajêr, bédengî hikimferma bû. Bi Vasiya re, dûm û dirêj, li ser rewşa xwe, me axaft, Di dawiyê de, me qerar da ku em hinekî bisekinin. Da ku em ji nêza nemirin, me ji xwe re hemalî dîkir.

Ûsa, me çend roj derbas kirin.

Carekê, li istasyonê ez li şixul digeriyam. Rêwiyek li wê rûniştî bû, û li ber lingên wî ji, çend çente hebûn. Min xwe nêzîkî wî kir:

—Hemwelat, belkî tu hewcedarê arîkariyê yî?» Min gotê û çenteyên wî nişan danê. Ewî, ji ser serê min heya lingên min li min nêri:

—Gelek baş e, arîkariya min bike, ezê heqê te bidim. Ewî li min vegerand.

Min çente danîn milê xwe û em çûn mala wî ku ji istasyonê gelek dûr bû.

Çente pir giran bûn, û yek ji wan di piştê min re hate xwar.

Tirsiyayî ez sekinîm. Ewî şaş li min nêri: «Min efû bike heval! Ez ji singa xwe brîndar im; ji lewre min ne dikari arîkariya te bik.»

«Ji min re heval got.» Ez fikirîm û min çente dîsa hilgirtin û em di riya xwe re çûn.

Gava em gihaştin mala wî, ewî heqê min û çay û nan dan min û ji kû dihatim ji min pirsî. Min bawerîya xwe pê anî û çîroka rev û hatîna xwe jê re go.

—Ne xwe tû bolşevîk î?! Ewî ji min pirsî.

—Belê...

—Kaxitên te hene?

—Çi kaxit?

—Şehadetname yan pirsêke borinê.

—Na...

—Ûsa nabe... Lê, binêr min, ezê ji te re tiştêkî binivîsim; here vê adresa ha, ewê te qebûl bikin...

Min karta wî girt û bi dilşahi ez çûm ku li Vasiya bigerim,

Roja dîtir em ketin Ordiya Sor. Fermendarê me Miralay Şpak bû...

4-şerê Hundir

Di sala 1918 de, mifraza me, di mintiqeya Salisk de, Şerê çeteyên Rûsên Spî, dikir.

Gava mifraza me girêdayî alaya yekemîn a Stavropolê kirin, hevalê min Vasiya, di vegirtina Baŕayisk de, hate kuştin. Piştire, di mintiqeya Tasaristen de, me bi Rûsên Spî re lihevexistin; û di dawiyê de, em çûn ku Stavropol ji çembera Kozakan xilas bikin.

Her wekî, ji leşgergeha wî, ji eniyên din re qiwet rêdikirin, rewşa Stavroqol roj bi roj, diwartir dibû. Çeteyên Spî li dora bajêr xuya kir, û ordiyên Spî xwe kar kir ku êrîşî bajêr bikin. General Şkûro, eniya me qelaşd û hate me. Piştî şerên xwînrej, bajar kete destê dijmin. Me xwe kişande gundê Tataroskavê û ji wê jî, bi ber êrîşekê, me xwest ku em bajêr

dîsa bêxin destê xwe. Du cara, em gihastin nav bajêr, lê her du cara jî em bi şûnda vegerandin.

Di van lihevxiştinan de, yek ji fermendarên me yên mêrtir û hêjatir, heval Şpak hate kuştin.

Ji gundê Totaroskopîyê, me xwe kişande ser Nevîmoskaya. Di van şeran de, ji bo êrîşa Stavropol, li ber çê mê Manîç, bergeheke nû hate danîn. Bi mifrezeyên piçûk, me avêt ser bajêr, lê, li Medevêdka em bi şûnda hatin êxistin. Li wê, nexweşiya tifûs ez avêtim erdê. Bi birîndaran re ez birim Piyatîgrosk û ji wê Viladîkokaz.

Li wê jî, binexweşiya (Paratîfoîd), ez dîsa ketim nav nivîna. Ez hêdî, hêdî dihatim ser xwe. Tifus, û Paratîfoîd, ez yekcar ji qiwet xistibûm û xwarina xestexanê jî, ne dihate xwarin. Hingê, Çeteyên Ūrisên Spî, dest bi êrîşî kir. Rojekê, me dengê topa bihîst; xestexane, vvek kumîroyekê fûrî...

—Rûsên Spî.. Rûsên Spî... Ev pirs li dora me, ji devê her kesî derdiketin. Ên ku dikarîn ji piya pisekinin, lez didan xwe ku ji xestexanê derkevin.

Li cem min Kozakê ji Kûban hebû; rabû ser xwe û cilê xwe xwest.

—Tu diçî? Min jê pirsî.

—Herê.

—Kû da?

—Xwe bigehînim ordiya xwe.

—Lê, ka binêr! Tu bi zor xwe li ser piya digirî...

—Xem nake, li derve, ezê xurt bibim. Ma tu dixwazî ez livir bimînim da ku Rûsên Spî bèn û min bidin ber xencera?

Kozakê me ji xestexanê derket. Min jî dil kir ku ez herim, lê, ez ewqas sist bûm ku bê arîkariya tu kesî, min ne dikarî li odeya xestexanê bixwe bimeşim.

«Çiqa ji min bê, ezê xwe zû, zû, rahet bikim!»

Ev xwestin di min de ewqas xurt bû ku, yek dikare bêje, ewê di çend rojan de ez bi qiwet kirim. Di nav odê de, ez êdi, bi tena xwe dimeşiyam, nêzîkî pencereya dibûm û guhê xwe dida dengê tifinga. Şerêdî, li nav bajêr çêdibû. Rojekê, sere sibê me bihîst ku Rûsên Spî ketine nav bajêr û ew girtine.

Piştî çend saetan, Kozak hatin xestexanê; li Kozakên komunîst û li Drûjana [xwe digeriyan; gava ji wan didftin ew di cî de dibirin hewşê û ew didan ber tifinga.

Şerê minê rût û riha min a li xestexanê dirêj bûyî, şik xiste dilê wan ku ez cuhî me.

—Tu cuhî yî! Digotin min, her du milên min digirtin û ez dihejandim.

—Na, ez kurd im.

—Tu derewa dikî û ev?... Berde!... Binêrin... Bi zor derpiyê min daxistin. Min digote wan ku ez misilman im û ku... Şewata derbekê qemçî, gotinên min dan birin. Ez avêtim erdê û bi kulma bi min ketin. Di vê gavê de, Sertebîb xwe gihandê hewara min. Li ser milên wî nişanên zabita hebûn:

—Ev çi ye? Çi dikin? Ewî qîr kire kozakan.

—Ez benî, em hêsaba cuhîyekî dibînin...

—Kê gote we ku ev cuhî ye?...

—Cuhî bi xwe ye. Ez benî... Livir, temaşe bike!...

—Ev kurd e, misilman e... Wî di cî de berdin!...

Kozaka, şaş bûyî, ez berdam; lê ne bi dilê wan bû. Gava derdiketin qîr kirin min:

—Emê disa bêne te, tu ji destê me nafilifti...

Wê şevê, ji derba ketî, mest û helak, min ji nexwêşnêr hêvî kir ku ji min re çilekî peyda bike. Ên hevalên me yên mirî, giş li vê bûn. Pîrê ji min re pantalonek qetiyayî û çakêtek anîn. Ber bi sibê ve, min xestexane berda, û li derve,

rastî ermeniyên mihacir hatim ku bi min gelek şî bûn. Yek ji wan, Xaço, nasekê me yê kevin bû.

Li bajêr, talan û vegirtina xaniyan bê perwa dom dikir. Xwe veşartin dijwar û bi xeter bû. Xwediyên xaniyan ji bonesa xwe dilerizin. Tu kes ne dikarî gazina ji wan bike, ji ber ku li kuçan, li ber deriyan, komunist, eskerên Ordiya Sor, û herçi kesên ku ew vedîşartin, didan ber tîfinga an bidarve dikirin. Li nav bajêr ger bi xwe, bi xeter bû; eger hema, kêfa kozakekî serxweş bi rûyê yekî ne hata, di ci de, şeşderba xwe derdixist û ew di serê wî de vala dîkir.

Dawiyê, jina Xaço, derketina min ji mal minasiptir di. Êvarekê, Xaço ji min re nan û kartol dan û ez bi rê ketim. Bi şevê, ez ji bajêr derketim; armanca min ew bû ku di eniya rûsên Spî re derbaz bim û xwe bigehînim Sora. Piştî çend rojan ez gibaştim gundê Qizler. Min ne pere ne jî nan hebû.

Ermeniyekî dewlemend ez birim cem xwe ku ez jê re bexçevaniyê bikim.

Digotin ku di van rojan de, Sora, di nav qamişa de xwe dabûn xuya kirin. Bi kêfxweşî, min guh dida van xebera, û, ji bin de jî min xwe pêktanî ku ez dom bi riya vwe bikim. Piştî çend rojan, firseteke xweş kete destê min.

Carekê, çend zabitên serxweş hatibûn bexçeyê me. Efen-diye min ji wan tirsîyayî, ji wan re xwarin, vexwarin jin anîn û sefahet destpê kir. Heta sibê, heya bêhiş ketin, vexwarin. Hinek ji wan, mest bûyî, li bexçê, li bin sitêra raketin.

Wê şevê, xew qet ne ket çavên min û min seyra sefahe-ta wan a kirêt kir. Gava giş serxweş ketin min xiste eqlê xwe ku ez çekên wan bidizim û xwe bavêjim nav qamişa. Du tîfingên Kozaka, li ber masê avêtî bûn, lê, rext li raketîyan bûn. Min bêbna xwe girt û çar lepika, xwe gihande Kozakeki, rextê wî biri, tîfing girt û ji wê reviyam. Mideteke dirêj, bêf ku rastî hevalên xwe yên Sor bêm, ez di nav qamişa de geriyam.

Ji teab ketî, min xwe dirêj kir ku hinekî bêhna xwe bis-

fînim.

Hindik ma bû ku ez di xew herim, çend zilama xwe avêtin min û di nav milên xwe de ez givaştim. Min zor da xwe ku ji destê wan bifilitim, lê ez xuat girtibûm û li berîkên mindige. riyan. Min baş li rûyê wan nêri û ji nişkave, kenekê ez girtim.. Ne xwe, ewbûn... Fedaiyên me yên sor bi xwe bûn...

Gava zanîn ez ki me, ez birim mifrezeya canbêzara. Li çiyar, li dar û deviyar me xwe diveşart û me davêt ser firênên çek û posatşer, û yekîneyên piçûk ên Rûsên Spî. Me riya eskerên Jeneral Dratsenko ên şikestî digirt û gelek xisar didan ordiya Şkûro ya par û mar bûyî. Di van roja de, Ordiya Sorjî, eskerên Jeneral Denînkîn, ji Xarkof derdikirin.

Di bihara sala 1920 de, li Georgîviyesk, me xwe gihan-de Ordiya sor.

Li Qefqasiyaya Bakur, dijminên Sewreya Sor şikestibûn û hemu eniyên şer ji wan pak bûbûn. Em, şerevan bi xwe, çûn eniyeke nû, eniya ava û sazkirina abûriya (iqtisadiyat) Qefqasiya ya hilweşiya yî.

4-Veger.

Salên Şerê Hindur, ji bo mideteke dirêj, ji Kurdistan, ji welatê min ez bi dût xistibûm. Di Sibata Sala 1924 de, partiya me ez rêkirim Ermenistanê da ku li wê, di nav Kurda de bixebitim. Komîteya Navçe (Licne Merkezi) ya partiya Komunistî Ermenistanê, ez tayin kirim ku bi îşên (Eqeliyatên Qewmî) mijûl bibim. Ji wê rojê de, rûpela jiyina min a nû despê kir. Min xwe xist şerê xwînmijên milletê kurd: şerê axa teşnaq û bega, da ku li şûna wan, li warên koçer, û ligundan, sovîetên gundî, emele û febrîka, pêkbînim.

Bi dilxweşiyeke mezin, min çiya, û çêreyên welatê xwe dîtin, ciyên ku di piçûkahiya xwe de, min bi bav û brayên xwe re keriyên xelkê çêrandibûn.

Mij, hin bi hin stûrtir û bi xoftir dibû û serê Axrî yê bi

ewir, ji min vedişart. «Dê û bavên min, hîn sax in, gelo?» Di dilê xwe de min ji xwe dipirsî, û hêdi, hêdi, nêzîkî çiyayên gundê xwe yên kesk dibûm.

Va ne, holikên me, yên di erdê de temirî! Lêçî qewimiye? Gundên kurdan giş vala bûn. Derî û pencereyên xaniyan vekirî bûn... Çi bi gundiya hatibû?... Xelîl li kû ye?... Bavo, Yadê?.. Ez daketim newalê. Di çemê şile re ku sînorên gundên Ermenî û Kurd pêk tîne, derbazbûm û li ber xaniyê pêşîn sekinîm. Ermeniyekî porspî, di bîstanekî de erd dikola.

—Heval! Min gotê, kurd li kû ne?

Ewî, çavên xwe yên niv kor rakirin ser min, bi milê xwe xweydana xwe paqij kir:

—Gelo tu nizanî? Ewî bi bê bawerî, vegerande min û dîsa zivirî şixulê xwe.

—Guh bide min, min gotê û ji hesp hatim xwar. Bêje min, diya min, bavê min Şemo, li kû ne?

—Şemo? Ma tu nuhatî yî?

—Belê.

—Ew giş çûne... Kalo destê xwe dirêjî çiyayê kir.

—Kû da?

—Ser çiyayê Alagozê.

—Alagozê? Ji mêjve?

—Belê, ji mêjve. Here li wan deran bigere...

Piştîre, kalo, piştî xwe, bi awakî welê da min, min fêhim kir ku êdi tu gotinên wî ne mabûn.

Piştî ji mal derketina min bi çend rojan, hikim ketibû destê partiya Taşnaq. Ev partiya ermeniyên dewlemend, a dijminên sewrê, û ya dijminên hiqûqnasên gundi û xebatkeran bû. Armanca wê ev bû: Pêkanîna Ermenistanekê ji deryakê heya derya din ango ji derya Reş heya Derya Spî. Ji bo bi cî anî-

na vé armancê, ewê qelandina kurdên Ermenistanê danibû ber xwe; da ku bi timamî paşiya xwe ji wan pak bike û piştire bi hemu qiwetên xwe, xwe bavêje ser Kurdistana Tirkiyê.

Ji lewre, nihu min gund vala didîtin û ezab û îşkenceyên xebatker û feqîrên kurd, dihatin ber çavên min. Kurdên ku min li bakurê Qefqasiyê, dibûn, ji min re qala zilma Taşnaqan kiribûn.

Çeteyên Taşnaq, bi çekên ku Ordiya Qeyser li Ermenistanê hiştibûn, gundên kurd û tirkmeñ, talan û wêran dikirin.

Lê, eşîrên ku, wek Sipkî, Hesenî û Zukrî, serekên wan hikmê partiya Taşnaq qebûl kiribûn, li ciyê xwe mabûn. Mezinên wan ritbe û nîşan standibûn. Hinek ji wan bûbûn efser (zabit). Van axa û bega, ji Taşnaqa re eskerên kurd pêk anibûn, û pê, bi hevaltiya Taşnaqa, feqîr û xebatker diqelandin. Li ser her mifrezekê kurd, Taşnaqa yek ji zilamên xwe yên mixlis datanîn. Li miqabilê vê arîkariyê, begên kurd ji nûve, sixreyên derebegitîyê danibûn; heya, ewên ku di zemanê Qeyser de bi xwe hatibûn rakirin ji. Xebatker, êdî ji taqet diketin, Taşnaq, mawzer di dest de di bin emrên Ximpabêt (serekên çete) ên xwe, li gora dilê xwe, dikuştin, talan dikirin, dişewitandin, xelk didan ber xencera. Tu kesî ne dikari serê xwe li ber wan rake. Serekê eşîra Zerqî, Cangîr axa, bûbû serfermendarê qiwetên kurdî û, ritbeya serheng (mirelay) standibû. Êsif beg Teymurof jî, di civatmiletê Taşnaqan de nemînende bû.

Beg har bûbûn. Kê bi emrê wan ne dikir, heya bikeve ber mirinê, di hate lêxistin; milk û pez û dewarê wî jê dihatin standin. Ji bo Ordiya Taşnaq, bêşên bilind hatibûn avêtin ser xelkê, dewar û zadên wan, bê hesab û kitab, dihatin zêft kirin. Lê, para şer, di sa destê began de dima.

Egîd beg Teymurof, ji aliyê Taşnaqan, serekê polis ta-

yin bûbû; bi zilm û bi bê wicdanî, mala xelkê dişewitand û eşra Şerqî tanî helakê. Her wekî, Şerqîyan êdî ne dikarin hikma Taşnaqan hilgirin, li deşta Serdar- Abad isyan kiribûn û danîna hikma Sovietan xwestibûn. Ji bo şerê wan, Taşnaqa li bin fermendariya Garo Sasonî, ordiya xwe rêkiribûn. Eşîra Şerqî ya piçûk, bê çek û bê arîkar ne dikarî li ber alayên Taşnaq ên heya diranên xwe çek kirî, xwe pir bigire. Isyana wan ne çû serî, û rebena ji destê Taşnaqan, îşkenceyên li tu deran ne didîfî kişandin; her tiştê wan hate hilwêşandin û ew bi xwe di xwîna xwe de hatin xeriqandin...

Çend rojan, bi ûmida peydakirina dê-û bavê xwe, ez gund bi gund geriyam, lê, tu kesî ne dikarî min li ser wan ageh bike. Her wekî kurd girêdayî adetên xwe bûn, gava min, behsa wan dikir, serê xwe xwar dikirin û bê deng di-man.

Hingê, Min zanî ku felaketek hatiye serê dê û bavê min. Min berê xwe da Alagozê, cem kurdên koçer. Di niqtekê de min bi xwe re jendirmeyek bir û êvara roja dîtir, hêdî, hêdî, di şiveriyeke teng re, em digihaştin çiyê. Hespên me di kaşa çiyê re, bihn çikandî, bi rê ve diçûn.

Bîsteke dî em ketin merceke piçûk. Li vê, Li wê, ber bi geliyê ve, konên reş hatibûn danînin. Li ber konekî, kurd kom bûbûn; em li cem wan sekinîn û ji wan hêvî kir ku konê Sereka Sovyeta şanî me bidin. Giş li hev nêrîn û destê xwe dirêjî destê kirin:

—Sovyet li wê ne, cem me, li vir, hîn axa û şêx in.

—Ev çêre, ya kîjan eşîrê ye? Min pirsî.

—Ya eşîra Hesênî ye.

—Serek kî ye?

—Elixan beg Teymurof, yekî ji wan got. Û serekê çêre jî, Şêx Silêyman e. Tu bêfeyde pirsî sovyetan dikî. Piştîre konekî mezin û zengîn şanî min da û bi ser de ajot: -Mistefa beg Teymurof hatiye; ew hez nake ku kurda behsa sovyetan bi-

in.

Zilamekî bejin kin, ji kon derket û ber bi me ve hat. Ji kemera wî ya ziv xencerek daleqandî bû. Di destê wî de, qe-mçiyeke bi qebda zêrîn hebû. Kurdan, li ber wî xwe heya erdê tewandin.

—Çi dixwazin? Bi rûsi, ewî ji me pirsî.

—Îşê me bi serekê soviyetê re heye, bi nermi, min vege-randê.

Mistefa beg kenî:

—Serekê eşîr pismamê min e, û mala wî, ha, li wê yel Ewî gote me û bi destê xwe newalek, di mijî evraê de niv xu-ya, şani me da.

—Sipas, min gotê û hespê xwe dirêjî konê pismamê wî kir.

Li ber devê newal, bi tenê bi kevir dora wan girtî, ko-nên kurdên feqîr hebûn. Li ber deriyê yekî ji wan, jinikeke bejin bilind û porspî, disekinî. Min silav lê kir; rû û dengê wê, tiştê ji zarotiya min a dîrketî, anî bîra min.

Min bala xwe dayê:

—Xaltika Parê! Min qîr kirê û ji hesp hatim xwar. Ew, tirsiyayî xwe bi şûn de da.

—Ez Erebiyê, Erebiyê Şemo. Ez nayim bîra te. Xaltika Parê?

—Na, tu ne Erebiyê, tu bê simbêl î, te rûyê xwe kur ki-riyel Ewê bi hişkî gote min.

Hingê hate bîra min ku li cem kurda, kurkirina Simbêl gunehê mezîn bû.

Min gelek xwe westand da ku baweriya wê bînim ku ez Erebiyê Şemoyê şivan bi xwe bûm, ku pir caran, ewê ez ji destê bavê min derêxistibûm, gava, ewî dikir ku li min xe. Ser van gotinan, êdî, tu şikên wê ne mabûn û bi kenekê dilxwe-şiyê ez ezimandim mala xwe. Em ketin konê wê yê disa weke

berê perîşan. Di cî de, Xaltîka Parê, xwe da xebatê da ku ji me re xwarinekê pêk bîne.

—Ereb, çi hatiye serê te? Muyeñ spî ketine porê te... Û destê xwe li ser serê min gerand.

Min hingê behsa Rûsyaya Sovyetî û şerê hundir kir, û, ji vî bi şûnda, kurd êdf çawa wê bijîn, gotê. Bi şev dereng, Gelo, mêrê Xaltîka Parê, hate mal. Ewî, ji sibê heya wê demê, şixulê begê xwe dikir. Gava bihîst ku ez kurê Şemo me, bi kêfxweşî silavli min kir û rûnişt. Dûm û dirêj, li ser kurda me ji xwe re axaft.

Çar sal bûn ku nîzama sovyetî, li Ermenistanê hatibû danîn, lê, gundî û koçerên kurd, dîsa wek berê, bi isûla eşîrtî dijîn, li ser wan, dîsa, axa an kurên wan hikim dikir. Hîn, meclîsên eşraf û dewlemendan hebûn, û. Şêxa jî ji aliyê xwe gundî û rencherên kurd hi navê dîn tazî dikirin. Isûlên istismara kurda weke berê diman, bi tenê rengê wan guhirî bûn. Nihû, axa û beg, şûna ku rast bi rast bi destê xwe, xelkê biêşînin û malên wan bixwin, şêx didan pêşiya xwe.

Perçeyên erd, çêre û zozanên baştir, di destê beg û gundiyên dewlemend de bûn.

Û yên ku bi kêrî tu tiştî ne dihatin, ji gundiyên feqîr, rencher û belengazan re hatibûn hiştin, Keriyên bega, bi sedan ve serî, ji bêşa mîaf bûn, ji ber ku xwediyên wan li ser hikim bûn. Edalet ji bi awayê berê, dîsa bi destê began dihat bi cî anîn. Di nav eşîrê de, ji bo neheqî û mixalefetekê, axa û bega pez an pere distandin, bê şik ku ji bo xwe, lê ne ji bo yên zîyan dîtî.

Xelk hîn xûki didan beg û axan; lê nihu jê re (reeû) digotin. Zîlamên bega ên xas hebûn, ku xweş têr kirî, li ber derê, pesnê begên xwe didan û ew parazkerên feqîran, didan zanîn. Gava Nemfnendekî sovyetî dihate wê derê, ev xulam diçûn pêşiya wî û li singa xwe dixistin û qîr dikirin ku di

nav eşirê de hikim gelek başe, û feqîr ji her tada û neheqiyê hatine parastin. Kurda ciyên qemçiyên bega xweş tanû bira xwe lê ne diwêrin rastiye bibêjin nemînendeyên Soviyetan. Ji çîrokên Gelo, yekî xweş his dikir ku ev kurdên perîşan li riyekê digeriyan ku ji bin zilmê xilas bibin. Gava, Gelo bîhist ku ez ji Erivanê hatibûm rêkîrin da ku kurdên feqîr bigelînim hev, erd û çêre ji destê bega û axa bistinim û wan ji yê mihtac re par bikim, bi tirs gote min:

—Ereb, beg axa û dewlemend û xurt in, lê, embi xwe?...
Û Gelo çavên xwe li konê xwe yê rût gerandin.

—Divê arîkariya Hikma Sovyetî bikin, da ku xelk ji zilma axa, beg û dewlemenda xilas bikin. Dive ku hemu kurd ji xwe re soviyetan deynin, min gotê.

Piştî ku ez bi Gelo re li hev hatim ku êvarê hemu kurdên rencber û feqîr li mala xwe bicivîne, ez sibê zû, ji mal derketim. Niro, em gihan çêreya Yûsif beg, serekê Eşîra Hesenî, Li wê, li meydanekê piçûk, bîstek siwarî li hev gihabûn, û gundiyên feqîr ji, li dora wan kom bûbûn.

—Cirid! hevalê min gote min.

Siwara, bi qîrîn, serê hespên xwe ber bi nevalê ve berdand û darên xwe avêtin hev.

Şêx, beg û maldar, li alikî, li cem hev bûn û li lêstikê dinêrîn. Gava em ji wan xuya bûn, Elîxan beg hate pêşiya me; ew ji berê de ageh kiribûn. Deh gava ji me wê de, ji hesp hate xwar û bi rûsî, xêrhatin da me.

—Li vir Serek kî ye? Min jê pirsî û li koma beg, şêx û maldaran nêrî.

—Ez im, xulamê Dewleta Sovietên Lenîn, Serekê Koçerên Eşîra Hesenî, Elîxan beg disa silav da û xwe xwar kir. Em kurd bi xwe jî miletekî piçûk in, em tîkîlî tu kes nabin, û tu kes ji bela xwe nade me. Miletê me bi xweşî dijî û giş ji nizama Lenîn razi ne, Elîxan beg gote min.

Mín dîsa çavên xwe li dora xwe gerandin û li ser bala-
gihên nerim pal dayî, min kalekî porspî di. Bi giranî ewê
silav da me û em ezimandin konê xwe. Elîxan û Yûsif beg
ne dizanîn ku ez kurd im û bi hev re serbest bi kurdî xe-
ber didan. Beg. şêx, maldar û mela, li dora me li serçoga rû-
niştin. Ez gelek kêfxweş bûm ku ez wek biyani dizanim.

Gava Yûsif beg bibîst ku ez ji Erfvanê tîm, dest bi pe-
sandina Nîzama Sovyetî kir.

- Li ser (destxanekî), xwarin danîn ber me

—Va ye xwarina me. Yûsif beg gote min; em miletekî ge-
lek feqîr in. Berê herkesî, Tirka û Êrîsa li me tîda dikirin,
lê niha, li bin hikma Sovyetî, jiyîna me xweştir bûye. Dengê
xwe hinekî bîrî û li dora xwe nêrî. Guhdarên wî, giş bi te-
yid serê xwe hijand in

—Em bi nîzama Sovyetî pir kêfxweş in. Em ne Qeyser
ne jî dewleteke kurdî ya bi serê xwe dixwazin. Em koçerên
serbest in. Heta zimanê me bi xwe nîn e.

—Zimanê kurda nîn e?! Min gote Yûsif beg û xwe şaş
nîşan da.

—Me çi ziman heye? Li vir em bi rûsî, û li minteqa
Abaran, kurdên me bi ermenî dixwinin.

Min dengê xwe ne kir.

Êvarê, keriyên pezên bê bed û hêsab, li ber konên
Yûsif beg bûn kom- Ev e balê te yê qedandinê? Min di dile
xwe de got û li ber deh, donzde şivanên bi kincên peritî, li
hezaran seriyên pez nêrî.

Me zî ji wan xwest û me berê xwe da konê Gelo. Li wê,
kurdên belengaz li benda me bisekiniyan...

Wê şeva ha, di nav tehtan de, li cem kona, civîna kur-
dên feqîr yên Alagozê ya pêşîn hate danîn. Koçera, bê deng,
guh dan gotinên min ên li ser Soviyetan.

Min gote wan ku Lenîn dixwest ku milletê kurd azad

bibe, di xweşiyê de bijî û ji destê axa, beg û dewlemenda xilas bibe...

Piştî civinê, kurdên feqîr, dîsa bê deng ji hev cuda bûn, da ku sibê herin û ji gund iyên din re gotinên min belav bikin. Ev civîna me ya pêşîn, bê deng derbaz bû, lê, piştî vegera me, çiya û deşt û zozan, wek lehiyekê, xwe hildan:

—Erebê Şivan! Erebê Şemo, Lenin bi xwe ew rêkiriye da ku me ji bindestî, perîşanî, nezantî û zilmê, xilas bike... Kurda digotin.

Adetên çend sed sala xebatker û rençberên kurd elimandibûn sebrê. Ji lewre, ewan bi tirs û bi dizî ji halên xwe gazin dikirin. Li cem kurdên gundi, berê hatina min jî, li hinek ciyan, soviyetên gunda hatibûn darîn. Lê, hin dewlemend ji ketibûn nav wan.

Serekê yekê ji van Soviyeta, hevalê min, Xelîl bi xwe bû. Min ev gund, ji bo şerê beg, axa, û şêxa, ji xwe re kire qerargeh. Li wê, bi saz û gihandina xortên kurd me destpê kir.

Ji bo peydakirina dê û bavê xwe ez gihaştim heya Tiflîsê, û li wê, xweşka min, ji çihatibû serê wan ez ageh kirim.

Piştî çûna min ji mal, Taşnaqa, bavê min gelek êşandibûn da ku bikin ku min vegerîne mal. Bavê min, ji bêgaviyê bi kifletên xwe ve, ji welêt derketibû û çûbû mintiqeya Aleksendropol. Piştî wî, gelek mihacirên kurd hatibûn wê derê.

Lê, li wê jî, kî û dijmintî xistibûn nav mileta, û serekên eskerî bi kêfa xwe hereket dikirin. Carekê, ximpabêtên Taşnaq, bavê min biribûn derve û ew êdî venegerandibûn. Piştî çend roja, nêziki gundekî, bavê min kuştî dibûn.

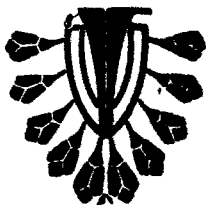
Xwişka min jî bi yadê re derketibû çiyê; li wê diya min ji ji nêza miribû.

Bi vî awayî, min ixtiyarên xwesax ne dîn. Ez vegeriyam

ser karên xwe. Di navsalekê de, min ji feqîr û rençbera, fireqêke xurt pêk ani. Di sala 1925 an de, beg ji hiqûqên siyasî ketin; feqîr ew ne dihiştin ku bikevin civinên wan. Şereki dijwar di nav me û wan destpê kir. Bega xwestin ku xelk li me rakin. Şêx û mela lanetê Xwedê li min û li hevalên min berandin û em xayinên dîn, dijminên milletê kurd, dijminên miqedesat û yên adetên bav û kalan, ilan kirin.

Ji bo parastina mezinahî, hikim û dewlemendiya xwe, û, ji bo cahîl, seflî û perişan hiştina rençber û xebatkerên kurd, şêx, axa û bega, miraceatî ber tiştê kirin, li kuştina me bi xwe geriyan, lê me guh ne da wan û li ser rîya xwe bê tirs û telaş meşîyan.

Di sala 1925 an de, li hemu warên koçeran, soviyet hatin bijartin. Bi vî awayî, me dawîya zilim, neheqî û zorkeîya beg û axa û şêxên kurd ani.

KURDÊN ALAGOZ

I-Tirsa Derebegên Alagoz.

Çiyayê Alogoz, çiyakî gelek mezin û asê ye; ji beriya Serdarabad digehe heya geliyê Mîsxan. Bi tenêkoçer derdikevin zozanên wî, û li wê, keriyên xwe diçêrînin.

Pozê wî yê bilintir, li ra serê çar qezayên Ermenistanê yên mezin dinêre. Eberan, Mela Gogteha, Talîn û Aştarak Ji dût ve, yek dikare li serdirêjalî û pehnayiyê wî, bibine. Li wê, ewir, wek pêlên derya yê bi kef, kom dibin. Ezman jî, li wê şîn, vala û bê hed e. Alagoz, di ser deşta Eriva a dewlemend re, hîlbûye, û, rojên germ ên havîne, di rojên paleyî yên dijwar de, çavên xebatkerên ji teab û germiyê kefî, li serê wî yê bi berf dinêrin.

—Gezo, kurdek ji hevalê xwe re dibêje û bi destê xwe serê pozê Alagoz şanî dide, nihu li wê ba çîqa hênîke, li nêzîkî berfa ku li wê me par şivantî dikir.

—Belê, Beko. Eger me bizaniya ku axa û şêxên me, em dixapandin, qet me keriyên wan diçêrandin? Carekê, bifikir! Ez pênc sala bi kifletên xwe re, çûm ber pezê Egid û Mecîd beg; lê, di dawiyê de bêtî ku liştêkî bidin min ez qewirandin. Min li cem mezinê wan geliyê xwe kir, ewî, di ser de, şûna ku heqê min bide, ez dam ber dara, çima min ji bega gazin kiribûn...

—Oh, Xwedê; Te welê kiriye, te ew dewlemend û em feqîr kirine!...

Her du jî xwe bê deng dikin û melûl, destên wan hîn bêtir qebdên xenceran digivêsin

Ezman erd ji gelekî nêzîk ve dipêçand, herwekî dixwest wî himbêz bike, roj ewqas xurt diçirisi, wa dixuya ku ewê di germiya xwe de bihele.

Gezo û Beko, piştî paleyiyê, vedigeriyan malên xwe, û, ji pereyên ku kar kiribûn, kêfxweş bi rê ve diçûn.

Nêzîkî çiyê bûbûn: bayeki honik ji quntarên Alagoz ew bawesandin. Xiftanên wan vekiri, dilşa dimeşiyân û bêhna kulilkên çolê ya xweş dikişandin hindurê xwe.

Gava Gezo û Beko gihaştin gundê xwe, Şemîran, roj çûbû ava û pez û dewar digihaştin mal.

Li dorê gund, li ser mêrgê, qederê du sed zilam kom bûbûn. Gezo û beko firsîyan:

—Ev, her hal, begên me ne kêf dikin, Beko got, eger me bibînin ewê ji me xercê begîliyê bixwazin.

Emê li benda şevê bimînin, Gezo vegerand, û emê piştire, ji wî alî bikevin gund.

Her du jî li wê. qederekê, bê deng man, lê piştire da ku bizanin li wê çi derbaz dibû, hêdî, hêdî, bi dizî, û di tariyê de, xwe gihandin nêzîkî xelkê.

Qeliya koçeran di distan de sor dibû, agirê êzînga pêl didan. Li jor, li ezmên, stêr bi ronahiya xwe ya sardeçirisîn. Li ber êgir, li ser doşek û balgihên uerû beg û axa rûniştibûn. Hempa (dewlemend) li cem wan ci girtibûn.

Li paş wan, xulamên wan, heya diranên xwe, bi xencer, şûr, debence û tîfing, çek kirî, disekînin.

Ji wan dûr, gundiyeñ feqîr, li benda emrên wan, serê wan xwar, li ser hev kom bûbûn.

Begek ji wan rabû û bi awirên tûj li dora xwe nêrî:

—Berî peydabûna vî komunîstê ha, her tişt xweş dimeşiya. Me xwe bi xwe îdare dikir. Xortên me bi gotinên mezinên xwe dikirin, lê, bi hatina wî, her tişt guhiri.

Şemoyê Oso, mêrxas û egîdê began, ji çiyê xwe rabû û got:

—Ewî ez ji serektiyagund avêtim û got ku ez hempa me (gundiye dewlemend).

—Zugirt ku gub didine wî gelek in; ew jî bêbextiya adet û isûlên eşirtiyê dikin û di rîya mezin û kalan re namesin.

Binêrin, meselen, kurê şivanê me; bere ji bo perçekî nan li cem Mihê dişuxulî, û nihu ji giliyi wî kiriye da ku Mihê kiriya wî giş bidiyê. Ev tişt, giş ji kû tèn? Bê şik, ji vi komunîstê; ewê wan hemuya ji rê derêxe, Yûsif beg bi ser de ajot.

Tu deng nîn e. Qelî di rûn de diqijqije, û ba, bêhna wê dibe ji feqîran re ku li jêr rûniştine. Bayekî sar tê.

Dîsa bêdengî. Şêxê mezin radide:

—Hun dizanin çima, Yûsif beg, Cangîr beg û Egîd beg, hun li vir civandin? Ewan hun civandin da ku hun, Xelkê Eşîra, zilamên sadiq û mîrxas, kêta xwe bînin, dilşa bibin! Hun, xadimên din û Xwedê!!...

Bi dor ji gundiya re şerbet didin.

—Bi xweşiya begê min! Şemoyê Oso dike qir.

Evê ha, li gora Jalîmatên bega, mala feqîr û fiqereyan dişewitîne. Ji lewre xelk jê ditirsin. Duhi bi xwe, çûbû talana eşîra Şerqî, ku ji westê Taşnaqa de rabûbû began.

—Serekê eşîra Şerqî dixwaze bi me re bibe, Şemoyê Oso dibêje, lê ev komunîstên zugirt wî nahêlin

—Xulamên min, eşîra min a sadiq! Êsif beg destpê kir.

—Hun dizanin ku havê min, bapirên min û kalanên min, mezinahî li we dikir. Em, nihu ji heft hava ye ku se-rektiya we dikin. Hun ji me re sadiq û mûli bûn û hun ji adatên eşîrtiyê dervediketin. Mala Yûsif beg a mîqedes û nanê wî, hun ji bela, nexweşî û perîşaniyê, û, pez û dewarên we jî ji êşa parastin. Lê, nihu hikmeke nû derketiye, hikmeke ku ne dîn û ne Xwedê dinase. Li gora vê nîzame, divê herkes feqir, belengaz û zugirt bibe, û tu kes jî dewlemend nebe. Hingê feqir di nav eşîrê de, wê çava bijîn? Keleş, mesele, û hin perîşanên din, eger keriyên Xûdo ne bûna, ewê nanê xwe ji kû derêxistana? Na, ev nîzam bi kêrî koçerên wek me nayê. Bi çî awayî ku be, bi arîkariya Xwedê, îro kurê min we îdare dike, û Cangîr beg jî li ser eşîra xwe ye. Me, bi

vi awayi xwe xweş idare dikir û tu kesîjî ji rê dernedîket. Lê, va ye, em nizanin ji kû û çawa hal? Kurê şivanê me yê kevin, Misto. Ewî bêbextî li dîn, malbat û miletê xwe kir û çû ji xwe re jineke ûris anî, ji dîn derketiye, Xwedê nas nake, bûye (komunîst), simhêlê xwe kurkiriye, û yek dibê qey gawirek e. Û ketiye nav şivan û gavanên ehmeq û wan dixapîne. Ew ji bêbextî li dîna xwe dikin û dikevin dû wî, û xort jî xwe kom-somol (xortên komunîst) dinivisin.

—Ev e mehek e ku ketiye dû min, şivanê Mecîd beg dibêje.

—Ev pîsê ha, Yûsif beg dom dike, nihu ji dixebite ku, her wekî gotine min, me bê çek bike. Çi dixwaze? Em ji heqê intixabatê dûr xistin û nihu jî çekên me ji me distîne, dixwaze çekên malbata me, çekên bav û kalanên me, ji destên me derêne.

—Xadimên min ên sadiq, xelkê eşîra! Bi çi awayî kube divê em xwe ji Misto xilas bikin. Malê beg pir e, heya hun bixwazin ewêpez bide we, konekî mezin wê bide we, bi şerta ku hun wî wînda bikin.

—Bi navê Xwedê, bi navê dîn û iman, bi pakiya eşîra kurdî, divê hun wî sax nehêlin!!

Li ser van gotina, beg, axa, pisaxa û şêx rabûn û ji zilmên xwe re, dest bi belavkirina diyariya kirin. Di nav feqîra de, ewê pêşîn ku qebûl ne kir tiştêkî wan bistîne, rencherek jî eşîra Zukrî, Edê bû. Di cî de, hemu dewlemend û mirovên wan, xwe avêtin wî û kirin ku wî bitirsînin:

—Pîsê heram! Tu bi me re bêbextiyê diki??»

—Edê xwe ji nav koma dewlemenda derêxist û xwe gigande feqîra ku wek keriyekî xwe digihandin hey.. Tu tehdid Edê ne ditirsand. Ew ji nihu de, di sovyetekê de bûbû endam û guhdariya gotarên neminendeyên Hikumetê kiribû, û, ewî xweş dizanî ku, di nêzik de, destê prolêtariya (xebatke-

rên feqîr) wê bigihîsta van çiyân it û ewê dawiya van tiralên xwînmij, bianiya...

Hempa, tevde ji serekên eşîra re sond dixwarin ku ewê heya dawiyê bi wan re bimînin. Lê, feqîra bi xwe, xwe da bûmalikî û bêmad, û bê deng, li wan dinêrîn. Pîr Ebas xwe nêzîki wan kir;

—Heft salan, min mixtarî kir û min tu cara xwedê ji bira xwe derneixist; lê, hun wek herxa, ji aliyê vi Xwedanenas hatin xapandin!...

—Tu tişt ne qewimiye, cemaet vegerandê.

—Belê, nihi ji we re, bi qemçiya xwe, çawişeki jendirma lazim e, yan na diviya bû ev wezîfe bidana min da ku min hun bielimendana îlaeta beg û rispiyên we û ne ya Misto. Pîr Ebas di nav diranên xwe re ev gotin fikandin.

—Bira bawer nekin, Mecid beg ji aliyê xwe bi dengêki bilind got ku, Bolşevîk wê pîr dom bikin. Di nêzîkê de ewê dîsa bikevin bin qemçiya me, û emê hingê şanî wan bidin...

Ji şerabê serxweş ketî, beg çî dihate ser zimanê wan digotin. Mecid beg rabû, derfekê şerabê di destekî û piyanek jî di destê din de, bi hejandinê, xwe gihande feqîra ku şerabê bide wan. Li gora adetên kevin, herwekî beg bi xwe xizmet dîkir, diviya bû ku herkes ji destê wî qedehê histîne û vexwe. Hate ber Edê: Kuro! Di wextê Taşnaqa de ez zabit bûm û nihi, kerê mezin, tu li min xwar dinêrî... Ezê şanî te bididim. Bigir, vexwe!... Piyanakî tije şerab dibe ber devê Edê.

—Mecid beg ez venaxwîm, ez tayî me.

—Serseriyê mezin! Mecid beg bi tinazkire qîr, tu nizani ku şerab ta dikuje? Ewî qedeh danî ser lêvên Edê.

Lê, Edê qet venexwarû feqîrên din jî, jê tam ne kirin. Şêx, axa, û rispi, bi eşkere dijun lê, kirin; çima ji destê beg qedeh ne girtibû, û, ji rûyê wî, feqîrên din jî, venexwaribûn.

Goşt, nan û şerab, heya sibê, ji masêyan kêmi ne bûn. Teşnaqek di nav Yûsif û Cangîr beg de rûniştî bû, û, wa dixuya ku şiref li wan dikir, ji wan her duyan re pistepist dikir, û, piştire ewan ji dizivirîn û bi feqîra re diştexilîn. Şiv digi-haş dawiya xwe. Çend heb ji vexwarinê mest bûyî. li ber êgir raxisti bûn erdê û xir, xir dikirin. Şêx, hempa û merivên bega, li cem hev rûniştî bûn û qala mêranî û talanên ku di wextê Taşnaqa de kiribûn, dikirin.

Hingê Ermeniyê Taşnaq (Ximpabêtekî kevin) rabû, xweş bi kurdî dizani; berê ewê, emrên ku Misto, li ser beg, axa û pisaxa, derêxistibûn, xwendin û piştire jî gotara jêrîn da:

—Hun baş dizanin, ewê despê kir, ev nîzam çawa ye, ew mala gundiyan xira dike û dixwaze ku giş feqir bin da ku wan hemu bike emele û xebatker. Ji nav we, ên feqîrtir dibêjere û wan dike mezin û serekên we, weke vî Mistoyê ha, mesela.

Bi rastî, ev Misto kî ye? Hun giş baş dizanin ku bayê wî û ew bi xwe, li cem tirk, molokan, ermenî û kurda, şivan bûn. Tu cara, ji olçekê bêtir zadê wan û ji kereki pêve tu dewarê wan ne bûn. Taşnaq bi destê xwe pîreki bi simbêl nîşan dide: -Va ye axayê wî! Ew dikare rastiye ji we re bibêje. Û nihu jî ev Mistoyê Şivan, ketiye nav me û feqîra radike beg axa û şêxa. Xorta dixapîne, wan rêdike bajêr, û li wê ji dersên ku dabûn Misto, didine wan jî. Eger hun hez dikin ku mala we neyête xira kirin, divê ku hun bikevin pê begên xwe, û şerê zilamên wek Misto bikin.

Gotara wî, bi reyina seya û bi dengê simê hespa, hate birîn. Dengêki xurt li derve dikire qîr «Serekê Soviyeta gund li kû ye? Ji milîsa re (eskerê bejik) cî çêkin!»

Cefîl kete nav koma civiyayî. Giş xwe avêtin mala Taşnaqê bizdiyayî ji şaşbûna xwe; kete nav koma kûçika kuhindik ma wî bidirînin, eger hinêkî di xwe ne gihandaba mala Mecîd beg. Gund xwe bê deng kir...

2-Piçûk di nav xwe de diaxêvin.

Gezo û Beko di ciyê xwe de heyirî diman. Ewan xwes dizanînkû, li wê, li deştê, li gundên ermeniyanku ew lihavî-nê lê dişuxilîn, siha tu beg ne mabû, lê li vir, li gundên kur-da, **wek** berê, beg hin biçek in û hîn, bi kêfa xwe hikim li kurda dikin. Gezo û Beko, mideteke dirêj xwe ker kirin û li ser tiştên ku dibûn, raman.

Şeva payizê digihaşt dawiya xwe.

Stêr vedimirin. Bayekî sar û sivik derbaz dibû.

Gezo ji ciyê xwe rabû, çû cem Beko û çawa zilamekî raketi dihejinin ew hejand:

—Rabe, herin mal, gotê; ew edî ne livir in. Emê sibê Edê bibînin û pê re li tiştên ku lazim e bikin, bifikirin.

—Belê, Gezo, gotinên te rast in. Edê kurikekî hêja ye. Em **ji wek** li gundên ermenî bikin; emê xwe bigelînin wi, malika xwe (hewze) deynin û tevde bixebitin.

—Tu çî dibêjî? Te xwe winda kiriye? «Malikek?» Tu dîn î? Ew komnîst in lê em bi xwe ne komnîst in.

—Gelo te, di civina xebatkeran de ne bîhîst çawa Reşo digot ku gava çend zilam bi hev re xebateke milî dikin, ew xwediyê malikekê, tên hêsb kirin.

—Belê, rast e, Beko hezî lê vedigerînc.

Sa hatibûn ciyê dawetê. Gava Gezo û Beko dîtin xwe avêtin wan. Hingê, her du **ji**, ji ciyê xwe rabûn. kûçik qewirandin û çûn mala xwe.

Wê şeva ha, Edê çet raneket. Gotinên beg, şex û axa, **wek** derbên çakûçekê di serê wi de diçingîyan. Ji bîrka xwe tutin derêxist, cigareyek pêçand û kibritêk pêxist. Li jin û zaroyên xwe yên raketî nêri; rûyên wan, li bin ronahiya kibritê çilmisî dixuyan. Heyiva çardeşevî sor û mezin, **wek** firaxekî paxir, di pencerê re lê dinêrî. Edê xisteeqlê xwe ku, hema sibê, ewê here û her tişt ji Milîsa re bêje.

Gelekî mitala kir û piştire kete xew. Sibê, bi qorîna çelekê ku jina wî, di ber serê wî re dibirgaranê, çavên xwe vekirin.

Gava gund şiyar bû, roj qederekê bilind bûbû.

Piştî daweta şevê dî, xelk di xew de mabûn; digel vê yekê roj tije xem xuya dikir.

Golê (serekê kerîya) û Obe başî (serekê zozana) ji bo vegeza germiyana emîr dabûn. Herkes dixebiti û lez dida xwe: Kon radikirin, cil, mehfûr û kulav ba didan, stûnên kon girêdidan û werîs ditewandin...

Gezo û Beko lez ne didan xwe. Tu tiştê wan ne bû. Bi tenê xwediyên kerîya xwe ji bo germiyana pêktanîn.

Beko li ber mala xwe rûniştî bû gava Edê hate cem:

—Rojxweş Beko! Tu kinga hati?

—Duhî.

—Te li deştê havîn çawa derbaz kir? Tu nexweş ne ketî?

—Na, Beko vegerandê, ji aliyê nexweşiyê tu gazinên me nebûn, lê, em ji germî fetisî bûn.

—Te Misto dî? Tu nizanî ewê kinga bê?

—Na, çawa me dikarî wî hibînin? Em li çolê bûn û qet ne diçûn bajêr.

—Çi xeberên nû li cem we hene?

—Gotinên min pir in; lê divê em xwe giş bicivînin da ku ez gundî û emeleyên ermenî, çawa xwe tanzîm dikin, ji we re bêjim.

—Havîné, Beko bi ser de ajot, Misto çûbû zozana. Li wê xelk dicivandin û ew hînî xwe tanzîm kirinê dikirin; lê bega bela xwe dalê û nehiştin ku şixul bibe serî.

—Bêje min, li cem we civîna du hîçî bû? Beko jê pirsî.

—Ji bo wî tiştî bi xwe, min dixwest ez Misto bibînim, Edê bi dengê nîzîm vegeand û li dora xwe nêrî, da ku jê re bêjim ku, livir beg, şêx û hempa, bi arîkariya Taşnaqa,

dixwazin belakî bînin serê wî!

—Belakî binin serê wil Çawa?»

—Hineka dixwazin qebileyên xwe giş bicivînin û li cem hikumetê giliyî wi bikin. Lê, gelek beg û Taşnaq di carekê de kuştina wî çêtir dibinin.

—Lê hevalên me çi dibêjin?

—Hevalên me kî ne?

—Ma feqîr gî ne bi Misto re ne? Ew baş dizanin ku ji roja hatina Misto halê wan xweştir bûye. Carekê bifikire! Di gundên Ermeniyande, feqîr ji bêşa bi timamî mîafin. Lê, licem me, feqîr (bêşa koçeriyê, bêşa dextê û ya bega didin). Li wê ev çar sal in ku nîzama Bolşevîka, nîzama şewrên gundî û xebatkeran hatiye danîn, li vir li cem me, hîn hikma bega wek berê dimeşe, Beko biser de ajot. Hinekî bifikir malava! Ez rastiye dibêjim. Cangîr û Elixan beg dîsa bûne serekên eşirê.

Ewê xema kê bixwin? Bê şik xema yên xwe, yên dewlemendan; lê ême bi xwe, me tazî dikin. Ne xwe bi rasti, nîzama soviyetî hîn ne ketiye cem me...

Hîn dinya zû bû. Hewa ji bêhna erdê ya ziwa dagirtî bû. Roj ku derdiket hinekî bû tari; ewirekî reş ew pêçand û siha xwe raxist ser çiya, gund, Edê û Beko.

Beko weke nalînê, keserekî kişand, hinekî wê de çû û li ser keviyekî rûnişt. Edî jî xwe nêzîkî wî kir.

—Bala xwe bide min Edê, Beko bédîka gotê, di gundên ermeniyande ku em lê bûn, nahêlin axa û hempa têkîlî şixulên gund bibin, heta, wan naxin civîna jî. Xeçedûr axa tê bîra te? Milkê wî jî destê wî standin û ew jî rençbera re par kirin. Digel vé yekê, li cem me hîn beg û axa bi kêfa xwe dikin. Li wê, hema, her roj, minezimê xebatkeran dihat, em dicivandin, bi me re daxaft û emê çawa xwe jî bin destê axa û dewlemenda, xilas bikin, digote me...

—Gava Misto jî me dicivîne, Edê gotê, ew jî me jî her

tiştî ageh dike û riyên azadiyê şanî me dide, lê, hin bêbext diçin û gotinên wî digehînin beg û axan. Ma halê me xirab e nihu?

Em êdî tu tişt nadine bega; û her wekî em feqîr in hikumet ji bêşa ji me nastîne. Lê, eger ji te, tê bêsên Yûsif beg û Elî beg mede; ewê di cî de, egîdê xwe Şemoyê Osò, rêkin te û bi zor wan ji te bistînin.

—Binêr, êmin, ez çi difikirim? Beko xwe hinekî tevda û got. Divê em xeberê bidin Misto, an serekê canbêzara; yan na, beg wê Misto bidin kuştin.

—Na, vî nakin, Edê vegerand û rabû ser xwe; newêrin xwe bêxin vî belayî. Yûsif beg bi xwe got: «Divê em wî nekujin, yan na, ji bo wî, ewê mebidin ber tifinga.» Di wextê Teşnaqan de, Yûsif beg di civat milletê de nemînende bû, ji lewre bi qanûna dizane. Di wextê qeysera de, her meh diçû cem Hakimê Qefqasiyaya û ji bo serektiya Eşîra Hesênî, jê-meaş distand.

—Li dawiyê, şevê di çi qerar dan?

—Piraniya wan gotinên xwe kirin yek ku giliyî Misto bikin.

—Nexwe, divê ku, Beko got, emê banî feqîr û rencheran bikin; herwekî di gundên deştê de dikin û emê, beg û Taşnaq bi Misto re wê çibikin, bêjînewan. Ez bawer im ku, feqîr û rencher wê hevaltîya beg û dewlemenda nakin, û bi me re bimeşin.

—Belê, divê em wan bicivînin, Edê vegerand...

Beko û Edê ji hev cuda bûn.

3-Li ser rîya germiyana.

Jin dest hiltînin.

Her tişt pêk hatibû. Hurmur li ser ga ku zaro ji her aliye gund kom kiribûn, hatibûn barkirin. Nêzikî saet heşt, ker-

van, weke werfsekî dirêj û bi can hate ser rê ku lê giya şîn bûbûn.

Cangîr beg, serekê êlê, qet guh ne dida nîzaina soviêtî û wek di wextê bav û bapîrên xwe de, an weke di wextê Taşnaqa de, hereket dikir. Li hespekî sergerim siwar bûyî, mîna serfermendarekî, li ciyekî bilind sekinî û hişt ku kervan di ber wî re derbaz be. Gava dît ku hertîşt saz bûye, hespê xwe yê boz ajot û kete pêşiya koçeran ku mîna dîwarekî, diherikîn.

Li paş kerîya şivanekî, li ser milê xwe pezekî ling şkestî hilgirtibû. Reben westiyabû û bi zor bi rê ve diçû.

• Pez ku xwe tim xwe tev dida, ji destê şivan filitî û kete erdê. Çavê Cangîr beg pê ket; hate cem şivên li ser zengüyên hespê xwe ji piya sekinî û çiqaş jê dihat, bi qemçiya rabûyê:

—Kerê mezin! Te çawan wêrî vî pezî li erdê xî? Tu lingekî wî ne hêja yî! Ezê şanî te bidim, sa, kurê sa!»

Rençberê reben, li bin derba tewandî, kire hewar:

—Mîrê min, min ew bi qesid ne xiste erdê... Ew bi xwe ji destê min xwe derêxist, min ew ji dût ve hilgirtibû û ez ji teab ketibûm...

Gotinên şivan ji beg re giran hatin; çawa rençberê dikarî bêdebeî bike û li ber begê xwe xeber bide? Mecîd beg hîn bêtir xeyidî, hespê xwe ajot ser şivanê reben û li bin qemçiyên ew avête erdê.

Gava şivan dît ku ne dikarî xwe ji destê wî xilas bike, xwe avête nav jinan ku gihaştibûn cem wan, û xwe li paş wan veşart.

Cangîr beg ji adet û isûlên kevin derneket. Ewî dizanî ku li sûçdarekî ku xwe davêje bextê jina, edî lénaxin. Di pevçûnan de, di kuştina de, di şera de, jin kefiya xwe ji serê

xwe radiqin, wê davêjin erdê û dibêjin: «Bi navê Xwedê, vê sinorê miqedes bigirin, êdi li hev mexin, bela xwe ji hev ve-kin»

Û her du neyar bi ya wan dikin û dey ji hev berdin.

—Ji siûda xwe, te xwe avête piştajinan; yan na, min şanî te bida! Kurê berêz, diya te şîrê kera daye tel... Û Cangîr beg hîn dom bi dujina dikir...

Ciyê herkes di êlê de gelek bi nizam hatibû saz kirin: Li pêşiyê jinên dewlemenda li hesp an ga siwar bûyi, diçûn, bi çend gava li paş, jinên feqîr, yên rençber û şivana, dimeşyan. Li pişt wan zarokên piçûk girêdayî bûn.

Ewên ku bê zaro bûn, barên welê giran hilgirtibûn ku, bi zor di bin de birê vedichûn. Li dû wan, gayên barkirî, hesp û çêlek, û di dawiya gişan de, mî û bizin di riya xwe re diçûn. Dewlemend, şêx, melayên qure û rîspî, li ser hespa, di her du alî re, li cem kifletên xwe, bi pozbilindî dimeşyan

Roj ronak û gerim bû. Jina Cangîr bega şanzde salî, Zedîne xanim, li ser hespê, li cem firax, nivînên xwe yên hevrîşim û micewherata, diçû, di deryayên xeyala de, hêdî, hêdî-bi bawesînê, mêş an kelmêş, diqewirandin û li cariyên xwe qîr dikir. Pezê ketî, yê merivekî mêrê wê bû; ji lewre xanimê ne, dikarî bêtêref bimîne:

—Çima, ewê digote mêrê xwe. te ev bêbextê ha di cidene kuşt? Ew giş êdi bûne wek gura ku li deviya dinêrin. Bi tenê gemçî dikare wan bîne îtaetê, yan na ewê rabin û me biqurtînin...

Dengekî tevlêhev, ji êlê hildibû... Mî, berx û bizin dikaliyan, çêlek û ga dioriyan, û, ji her alî, zaro û keçik pehl-zokên xwe digotin...

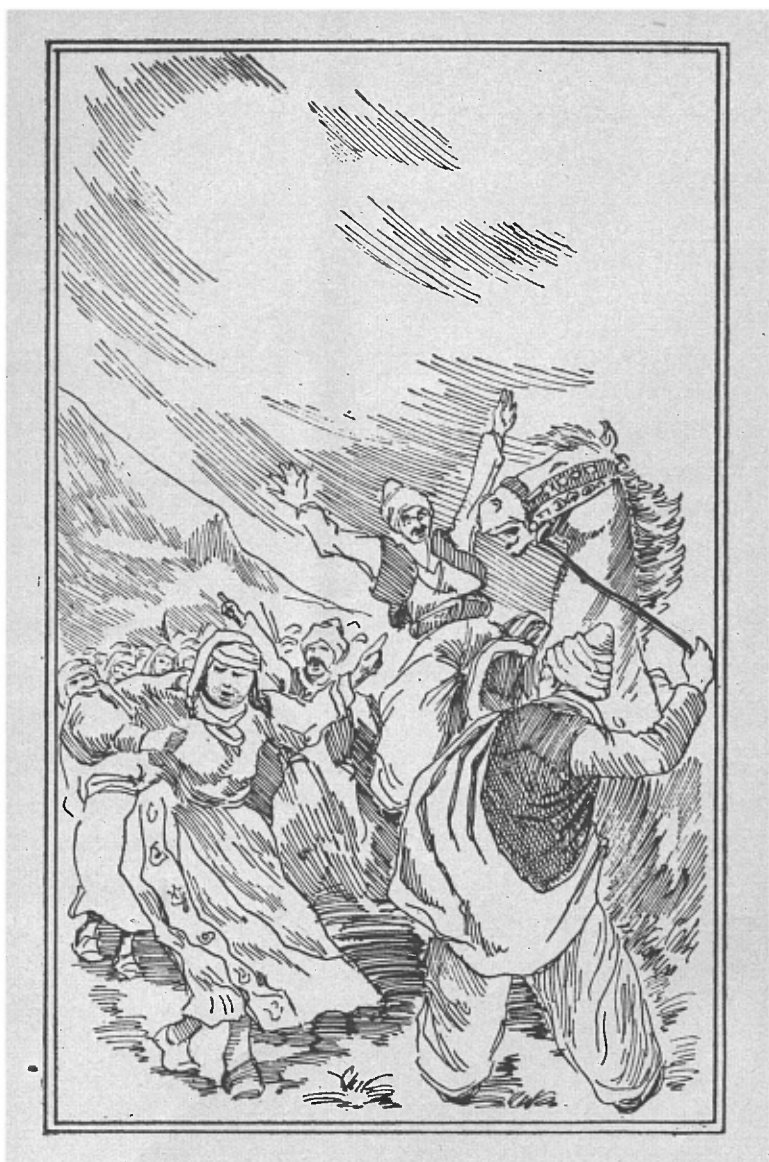
Gezo lêdana şivan dibû. Lê ew bi rojanî li gundên ermenî xebitibû, ketibû nav çivîna û ewî baş dizanî hikma so-

Ev êdî bes e ! Em dikarin ji heqê wan derkevin...

Ev êdî bes e ! Em dikarin ji heqê wan derkevin...

Ev êdî bes e ! Em dikarin ji heqê wan derkevin...

yeti çiqas heqên xebatker û feqîra diparêze, ji lewre ew vî tiş-tî qebûl nake, û gaziya reben, gundiyên feqîr, gundiyên pî (yên ku halê wan diqete), û xwendevanên bi wicdan, dike da ku dawîya zilma beg û axayên kevneperest bînin.

—Li ser laşê piraniya ji we, ciyên qemçiyên hîn sax ne bûne; lê nihu wext hatiye, divê hun bizanin ku ev hal êdî ne ma dikare dom bike.

Nihu hikma me ye, hikma xebatkera, hikma rençber, cotkar, şivan, gavan, emele û paleya.

Divê ku êdî beg û axa ji me bitirsin! Lê, ji ehmeqiya xwe, heya nihu, em xwe datînin ber derbên wan, bi navê eşirtiyê xulamtiya wan dikin, ji bo wan hev û du diqujin û bi ser de ji, bêşa didin wan. Kê Cangîr beg ji me re serek bijaritiye?! Çima soviyeteke meya gund nîne? Em êdî ji vî halî têr bûne...

Ev gotin ketin devê jina ku, li bin barên giran dimeşiyên. Piştî wan, zilama ji xwe gihandin dengê Gezo. Deng bilintir dibû û xelk li dora Gezo kom dibûn.

—Li zozana Cangîr beg bi hesinekî li min xist yekî digo.

—Û ewî li ser min ji du dar şêkêandin, çima ku min ji kaniyê kuli nêzikî konê wî ye av dibir...

—Ev êdî bes e! Em diqarin ji heqê wan derkevin...

Hempa Smail Şexo hate nêzikî cemaetê û gote wan ku nihu beg wê bê û hêsaba xwe ji bo wan gotina ewê bi wan re bibîne. Xelk li dora wî bûn kom. Şivanekî bi laş û gewde kire qîr: «Wî ji hespê bînin xwar.»

Ën mala me xirab dikin ev in; û ewî Smail ji piştî wigirt û ew ji hesp kişande jêr.

Li ser qîr qîrên Smail, Cangîr beg hespê xwe bezand û hate wê derê:

—Xwe ji hev bidin alî yan ezê berdim! Xelk dev ji Smailê ji derba ketî berdan û xwe dan paş.

—Kê destpêkir? Cangîr beg ji cemaetê pirsî.

—Me giş, me tevde kir! Bi dengekê gotin.

Gava çavên jina li Cangîr beg ketin, stûnên konan ji ser barên ga kişandin û xwe avêtin wî. Di nav wan de bi navê Elmast, jinikeke bejin bilind hebû. Ew di wextekê de li malên Molokan xebitî bû, piştire, gava vegeriya bû welêt Hikumeta Soviyetî erd dabûyê.

Elmast bi dileki pola, stûnek di dest de, xwe avête Cangîr beg û derbek avêtê ku, çû li hespê wî ket. Heywan xwe hilda û xwe da alfi. Gelek jin û mêrên din jê cesaret girtin û Cangîr beg tehdîd kirin û ew revandin. Bîsteke dî, Pîr Ebas, çend şêx û dewlemenda, ji kitêbên miqedes ayet dixwendin û digotin ku li sereka rabûn gunehêke pir, pir mezin e.

Hingê Gezo derket ser tehtekê û destpêkir:

—Hevalino! Iro bi xwe, divê em zilamekî rêkin Erivanê, cem Misto da ku wî ji her tiştî ageh bikin. Divê ku em çekên beg, axa û hempa, ji wan bistînin. Hun giş, diçin û têngundên ermenî û gurcî û dizanin ku li cem wan, axa û mixtar ne mane. Lê, heya nihu li vir beg û hempa me dixeniqînin.

—Divê em, wek Cangîr beg, dersê hempa jî bidim, Elmast dibêje, ew xulamên began in û her gav destê wan digirin, ji ber ku nezan û kole mayina me ji menfaeta wan e.

Çend hebên din axaftin û qewirandina Cangîr beg xwestin.

Di vê gavê de, merivek xwe gihande êlê û xebera jê-rîn da:

—Misto hatiye gund, Serekê Komîteya Bicfbir (Licne merkeziye), Elîxan û hin din jî pê re ne. Dixwazin soviyetên gunda bibijêrin. Lê her wekî nihu koçer vedigerin germiyana, berê çûn cem kurdên gundî, piştî heftekê, ewê bêne cem me.

Nûhafî hîn îlawe kir ku Elfixan beg ji mixtariyê hati-
bû avêtin, lê ku Şêx, hempa û encimena eşrefa, gazî millet ki-
ribûn da ku, dîsa li serkar anîna wî bixwize û danîna soviye-
ta qebûl neke.

—Ev giş, karên Misto ne! Şêx û hempa digotin; pîr Eb-
as her gav li pêşiya wan bû. Divê em wî nehêlin, yan, na ewê
toza me rake...

Koçer nêzikî çiyaki bilind dibûn, Boxûtlû, ku weke
nanekî şekir, kenarên wî bilind bûn; zinarekî mezin ber bi
ezmana ve hîlbû bû û ji jêr gelek reş û tarî dixuya.

Piştî şiveke sivik, herwekî şev xweş bû, hemu li bin
stêra raketin.

Serê sibê, diviyabû dîsa dom bi riya xwe ,bikin...

Dawiyê, roja sisiya, koçer gihaştin germiyana xwe, Li
wê, li ser erdeki glover û fireh. Konên xwe danîn u ew çî ji
xwe re kirinwarê zivistanê.

Li biharê, gava berê pez didin zozana, ev der dîsa vala
dimînin.

Di vê midetê de, ev der disa ter çêre dibin û li zivis-
tanê, peza, xwêş têr dikin.

4-Fîkrên nû di nav millet de belav dibin.

Dema dayina xûkiya bega û sixreya wan hatibû.

Egîd beg bi xulamên xwe ji eşîrê re da zanîn ku he-
rin çiyê pezê wî yê zivistanê çêkin. Cangîr beg ji emir daêla
xwe.

Gundiyên feqîr û pî (yên hinekî xweşhal), berê ku ji
xwe re tiştêkî bikin, diviya bû ku, mal, û zar û zêçên xwe li
bin ezmên bihêlin, bi mer û bêra herin şixulê bega biqedînin.

Gelek ji wan qebûl ne kir, li dora Gezo civiyan û
ne razîbûna xwe nîşan dan.

Mecîd beg, qemçiyek di dest de, di ber koçera re derbaz bû û bi awir li wan nêrî. Tu kes ii yê n rûniştî ji bo ika-raha adetên kevin, bi hatina wî ranebû.

—Xem nakê, baş e, baş e, rûnin!... Egîd beg gote wan. Di nêzik de, ezê we ji bav û kalanên we bêtir bêxim bin hiqma xwe. Hun bawer dikin ku nîzama we ewê dom bike, ne?! Hunê paşê bibinin!... Ingiîz û Taşnaq çermê we û yê xortên we yê Komunîst wêrakin...

Tu kesî bersîva wî ne da. Mecîd beg derbaz bû. Li wî, aliyê wargekê, hempa, şêx û eşraf li cem Egîd beg dicivîyan û bi saetan ve, şewra hev diqirin.

Gava, hin feqîr û pî bi danîna konên beşa mijûl bûn komsomolek (Endamekî ji xortên komunîst) ji bo xwestina êgir çû cem wan.

—Here bixebite!... Tu çi karî diki, Tiralo?!!

Zilamekî kal ku dixebitî gotê, ên li emrê bega ne em tenê ne...

—Fz tu cara şixulê dijminên xwe naqin, Konsomol vege-randê.

—Ew ji kû dijminên me ne? Kalo beyirî...

Di vê gavê de Misto derket, gotinên wan bihîstin û gote kalo:

—Dijminên me kîne, ezê ji te re bibêjim; gotinên min xweş bêxe serê xwe, wan di nav nas û hevalên xwe de belav bike û wan jî li dijminên xwe rake. Eger em destê hev bigirin, em bi bev re heval û yek bin emê bikaribin zora wan bibin ji ber ku heq bi me re ye...

—Min, dijminên me kî ne hîn fehim ne kir? Kalo dîsa pirsî.

—Dijminên me yê pêşîn û diwartir, beg, axa, şêx û

hempa ne. Bi wasiteya adetên kevin, ew me ji xwe re dikin xulam û me ji bo şixulên xwe dixebitînin. Va ye binêr! Ewrên reş ji nihu de kom dibin; bîsteke din, baran wê bikeve, kifletên te wê şil bibin; ji ber ku berê ku tu konê xwe deynî, beg te mecbûr dike ku tu yê pezê wî deynî. Em niqarin êdî, bi vî awayî bijîn. Li gora adetên kevin, divê ku em bêgotin, serê xwe li ber beg, axa, şêx û hempa, xwar bikin û guh bidin gotinên wan, ne ji ber ku ew zilamên qenc, xwenda, zana û bi eqil in, lê, ji ber ku bi tenê beg an dewlemend in. Em ji aliyê wan çiqas tîr êşandin û kêmkirin!... Li cem dewlemenda, kom tije mal û pereye, lê, li piştê feqîra kiraseknîne. Divê ku em adet û qanûnên xwe yê kevin bavêjin û êdî guh ne din beg û axa ku emirên wek van didine me: «Zidî qudsiyeta şêxa tiştêkî mebêjin! Ewê we kor bikin!...» û gava yek qala şêxekî dike, beg wî davêje ber dara.

Bi vî awayî ew hev û du digirin û ji feqîra xebat û itatê dixwazin. Divê em van qanûna ku ji aliyê beg, axa, şêx û dewlemenda hatine danîn berdin û qanûnên welê çêkin ku pê feqîr bikaribin bijîn û xwe ji bin istibdada axa û şêxan xilas bikin. Çima beg, axa û şêxên feqîr tune ne? Ji ber ku ew me icbar dikin ku em ji wan re bixebitin.

Li dinyayê her tişt bi xebatê çêdibe, lê eger tu bixebitî û xebata te ji xeyrê te re be, bê şik, tu ê teqîr û bi ser de jî bin dest û mehkûm bimîni...

Berê, gelek milletên din weke me dijîn.

Ew jî weke me koçer û gundî bûn. Lê, ewan berf me fehim kirin, bi ziraet û candiniyê re seneat jî elimîn û ji xwe re bajarên mezin çêkirin. Lê, em hîn wek berê dimînin. Em di koçeriyê de didin dû bega, û, di gunda de jî, bi navê eşirtiyê, girêdayî axayekî dimînin, xizmeta wan, dikin, ji bo nav, mezinahî û dewlemendiya wan, şerê feqîrên din dikin, hev û du dikujin, û bi xwîna xwe, ji beg, axa an şêxên xwe re eraziyên din vedigirin. Ev hal, mîna vê meselê ye: Herwekî ba-

veki du kur hebûn; yek ji wan, piştî ku hate dinê, midetekê di derguşê de ma, piştire meşiya, mezin bû û bû zilam. Lê, ê din tim di derguşê de ma û tu cara jê derneket.

Em wek vi kurê paşîn in. Ev çend hezar sal in ku em hatine dinê, lê em hîn di derguşê de ne û em bi jiriya xelkê dijîn. Êdi, ji bo me jî wext e da ku em jî rabin ser xwe û wek milletên din bijîn. Binêr, meselen, li gora adetên me yên koçera, divê ku her kurd konê xwe bi awakî miayen dêyne, yan na, ji qanûn derketin, mal û malbata wî tev de, wê bîne helakê. Lê, digel vê yekê, beg û şêxên me, konên xwe bi kêfa xwe datînin û tu bela nayê serê wan. Ne xwe ev çima bi tenê, ji me, ji feqîra re kîfr e? Dîsa li gora adetên eşîrtiyê, divê ku her eşîr, her bavik, bi serê xwe bijî û wek dewleteke biyanî, xwe bi xwe idare bikê, û çavên wan jî, hema, tim li milk û malên eşîr an bavikên din bin. Gava zilamek, ji eşîrekê dibe dijminê zilamekî, ji eşîrêke din, her du eşîr ji bo van her du zilama, dibin dijminên hev, û, bê sebeb, xwîna hev dirijînin. Ev tişt ne ji bo carekê, an du cara, lê tim û tim. Û ev pevçûn, şer û xwînrijandin, bi tenê bi kêrî beg û axeya tèn. Heta, ew bi xwe vê dubendiyê dixin nav xelkê.

Bigir meselen. Dijmîntiya eşîrên Ortlî û Kasan; ev çend sal in ku hev û du diqujin, û bi ser de jî, bertîla didin bega lê, ev êdî eşkere bûye ku dijmîntiya her du qebile bi teşwîqa Egîd beg destpêkir. Bro, li ber mirinê bi xwe got ku tu kes ji qebileya Kasan li kuştina wî ne digeriya, lê Egîd beg bi xwe fitne dabû wan; ewî bi guhê xwe bîhîstibû. Hingê, Kasana xwe avêtin wî û derba mirinê danê.

Çi xirabî û perîşanî ji van tiştan tèn serê kurdên koçer û gundî...

Piştire, li gora adetên me, divê ku şixulên giran û dijar ji aliyê jina bêne qedandin. Ew ji vî tiştî zû nexweş û pîr dibin û zû dimirin. Û jinanîn li cem me çawa çêdibe? Bira-yê xwe bigir meselen: kal bûye û hîn heya niha ji xwe re jin,

ne aniye; ji ber²ku pereyê wî nîne û nikare qelen bide! Lê dewlemend bi xwe?... Ha ji te re egid beg: Sê jinên wî hene û nihu ji ji xwe re keça Nado ya donzde salî xwestiye. Apê Cangîr beg 56 salî ye, lê di van²rojan de, bi pere, keça Tahir a 14 salî ji xwe re anî. Kê ev qanûn danîne? Û kê gotiye ku dewlemend dikarin bizewicin û gelek jina ji xwe re binin û, em feqîr nikarin yekê ji bistinin? Bê şik, beg, axa û şêxa ev adet û qanûn danîne.

Di her civîne de, min rakirina qelen xwest û we giş destê xwe radikir. Em hemu, rojek berî rojekê, rakirina qelen û ji vî nîrî, xilaskirina millet dixwazin. Vê havîne, li zozana, di (Civîna Mezin) de, pîr, kal, keç û xort tevde, me rakirina qelen teleb kiribû.

—Lê, beg, axa û şêxa ji bo vî tişî çî digotin? Komsomol ji kalo pirsî.

—Çî digotin...? Digotin ku ev bê imkan e, ku ev guneh e, ku Misto xayinekî dinê me ye, ku êwî ji xwe re jineke Ûris aniye û simbêlê xwe kur kiriye. Wan rojên ha, êvarekê, beg li hev civiya bûn û difikirin bi çî awayî xwe ji Misto xilas bikin...

Cemaet xwe ker kir. Komsomol demekê rama, piştire ji bêrika xwe kaxitek derêxist û bi dengekî bilind, emrê lexûbûna qelen xwend û got ku heçî bi pere jinekê binê, ewê bête girtin û 500 rûbil ceza, wê jêbêne standin. Piştire, hetta ku keçik ne bûye şanzde û kurik jî hejde salî, nikarin bizewicin. Û divê ku, di davjin û mêr de ji 10 sal bêtir ferq nebe. Û dawiyê, qanûn êdî nahêle ku tu kes ji jinekê bêtir binê.

—Bijî...! Kalo ban kir û ji kêfa xwe mera xwe avête hewayê.

Kurdên ku bi îşên bega mijul bûn, hatin û li dora wan kom bûn. Kalo ji Komsomol xwest ku careke dî emrê lexû-

kirina qelen bixwîne. Ewî dîsa, ew xwend û ji wan re, her tist da fehim kirin.

— Bijî Misto ! Bijî Misto ! Xelkê kir qirîn.

Mecîd beg deng û kenên wan bihîstin. Rabû û ber bi wan ve çû. Misto bi gotara xwe ya bîrî dom dikir :

— Belê, her wekî min digot, em hîn di dergûşê de mane ; me adetên bav û kalan, wek tiştên mîqedes girtine. Lê, beg, axa û şêxên me bi xwe, van adeta ji bo mezinabî, dewlemendî û merkezên xwe, ji xwe re dikin alet ; û mîlet feqîr, nezan, perişan û paşde mayî dibêlin. Çima em bê xwendin in ? Çima em bê seneat in ? Ji ber ku, beg, axa û şêxên me, bi nezan, şivan, gavan, rençber û feqîr mayîna me, me bê şehmet ji xwe re dikin xulam û kole û bi kêfa xwe bi me dileyzin. Û, ji bo mayîna vî halî, ev mezinên me yên ha destê xwe dixin destê xwînxwarên me û dijminên insaniyet û pêşveçûnê. Hun dibînin ku me hîn bi Teşnaq û Ingîlîza ditirsînin. We nihu seh kir çima beg, axa û şêx, dijminên me yên pêşîn in....

Lê eger, em baş bifikirin û em destê xwe bidine hev, em dikarin ji bin zilim û nîrê wan xwe xilas bikin, û roj bi roj pêşde herin.

— Ev giş rast e, gundiya, tev de, bi dengê gotin.

Misto di cî de ew berdan û çû gundekî din.

Mecîd beg hate cem koma feqîra ; gava çavê wî li Komsomol ket, xwe nêzikî wî kir û ji serê wî heyâ piyên wî lê nêrî û bi xeyid lê kire qîr :

— Çima tu şixulê zwe disekinî ? Careke din, eger tu bê obeya min, ezê stuyê te badim...

Komsomol qet xwe şaş ne kir :

— Ji mêj ve êdî obeya te ne maye. Va ye obeya te !

Xort ev gotin û bi destê xwe şikeftêk nîşan dayê : — Emê te di nêzikê de, bêxinê.

Mecîd beg qemçiya xwe rakir û xwe avête Komsomol ku li wî xe. Lê zilamên pîr û kal ku şixulê wî dikirin bi enir gotin :

— Destê xwe nedî vî mêrxasê ha, yan na emê aliyê wî bigirin û emê te pîs bikin...!

— Hun li van zugirtên ha binêrin ... Ne bi tenê ji wan re qemçî lazim e, lê divê ku qûna wan ji bi hesinekî sor-kirî bête dax kirin, herwekî Egîd beg bi Şerqiya re kir.

— Ev bi xwe tişteki nake û nahêle em jî bixebitin, zilamên bega gotin, divê serê Misto jî bête pelaxtin, ewî ev serseriyên ha rakirin mezina...!

Mecîd beg sekinî, qebda xencera xwe givaşt û bi awir li xelkê ku gazin dikirin nêrî û mirmirî : « Xem nake. Di nêzikê de dora me wê bê, û emê şanî we bidin, kurên sa...!»

Komsomol bê deng vegeriya mala xwe.

5 - Serhişkiya Derebegiya dom dike.

Roj diçû ava. Jor, li ezmana, êlo, ji hev dûr, li hewa hilavistî diman, weke ku bi çavên xwe yên tûj, li nêçîra xwe digeriyan. Car, car, li girên rût, dengêkî zirav û kûvî dihat ; ev jî dengê êlokî çiyayî bû.

Konên bega û govên pezê wan hatibûn danîn. Şêxaji konên xwe vegirtibûn. Ewreki reş, ii ûfik xuya kir ; bayekî xurt ew ber bi warê koçera ve anî. Berî rojava, taviyeke xurt hat. Zaro û hur murên ewên ku ji bo beg û şêx dişuxilîn şil bûn. Bayê payizê yê sar rabû. Zaro ji sermê dilerizîn. Bi hatina şevê baran sekinî.

Zaroyên beg, axa, şêx û hempa, ji kona derketin, destên hev û du girtin, stran gotin û reqisîn. Zaroyên xebat-kera, di nav cilên şil de xwe pêçabûn û bi keser seyra wan dikirin...

Hingê feqîra gotînen Misto anîn bira xwe û heya sibê, je beg, axa û şêxa gazin kirin û lanet li wan barandin.

Sibehî, roj tîrêjên xwe dirijandin li ser beriyê, û giya li heyara, weke tayên bevrîşmê yên zirav diçîrisîn.

Beyar, mîna şevêkê zivistanê bi tirs û melûl in wek meydanekê şer, vir da, wê da ji hestiyên insan û heywana, tije ne.

Di wextê Teşnaqan de, kurd û ermenî ku ne dixwestin bikevin bin hikma tîfinga Teşnaqa xwe li wê vedişartin.

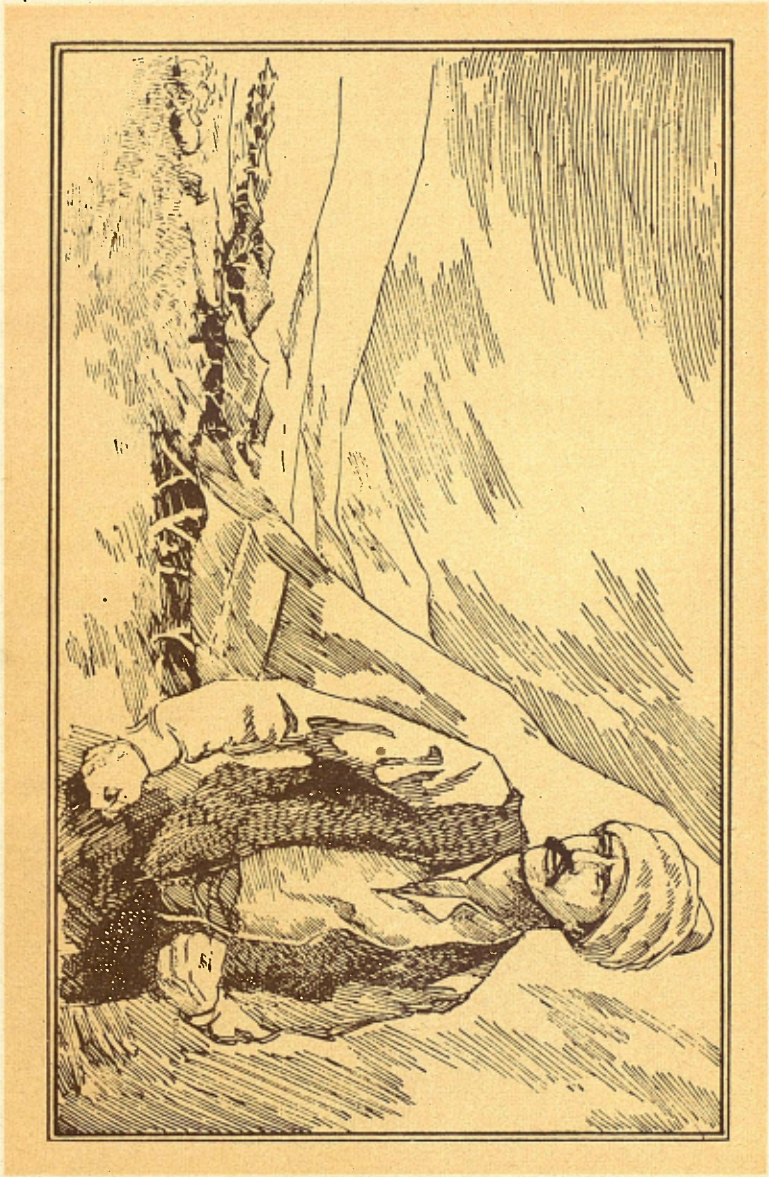
Roj hîn bilintir bû. Dewar û pez ji şahiyê diboriyan û dikaliyan. Hesp, bi hiskirina rahetiya germiyanê, dişibîyan. Jin jî, bi dilxweşî, li dora bara diçûn û dibatin.

Gava hempa, bi giranî piyase dikirin, da ku piştî siwariya çend roja lingên xwe yen tevîzî rahat bikin, feqîra kevir hildigirtin û ji bo konên xwe ci dikolan. Zaroyên wan jî berx dibirin çêrandinê.

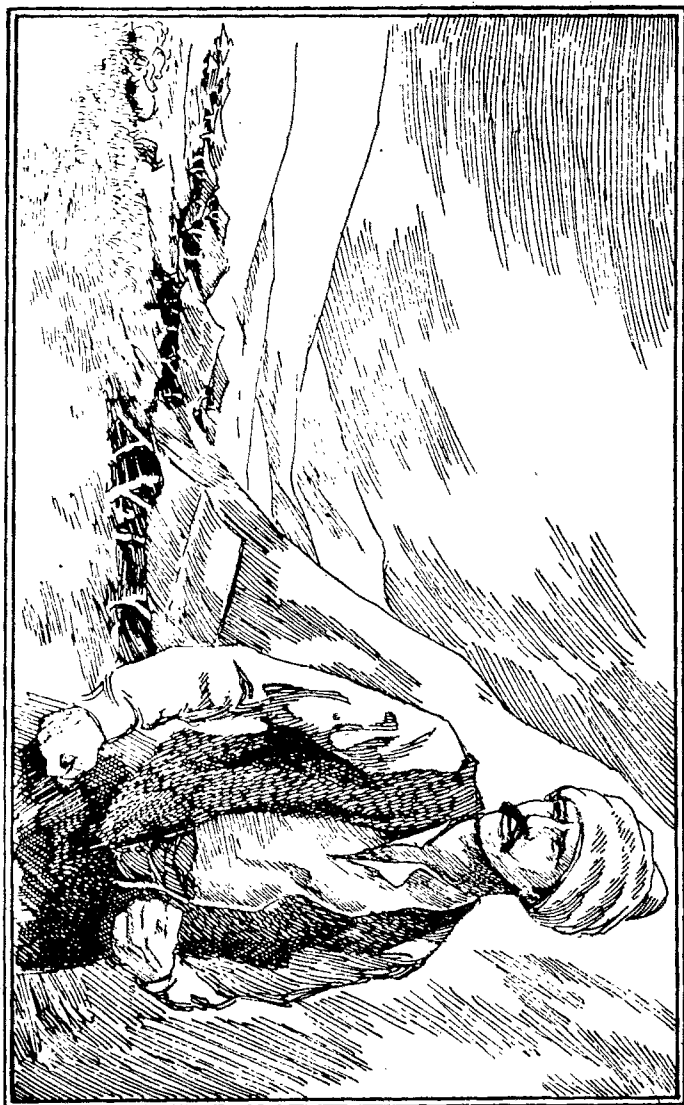
Cangîr begî diltengî dikir ku zû here Yûsif beg bibîne û jê re bûyerên rojên dawîn bibêje.

Li ser hespê xwe, di şîveriyeke xwar û mar re, ser ber êr dibû. Ji nişkave, jî nêzîk, ji pişt tehtan, keneke gur kete guhê wî : Jînen kurd dikeniyên. Cangîr beg hespê xwe sekinand. Jê hate xwar û di şîverê re beziya çivanekan, giha erdekî bi sêlak ku diçû heya golê, coyeke kûr tê re derbaz dibû. Jînen kurd jê avê dikişandin, ji ber ku li wê, av ji ya golê paqijtir, cemidîtir û zelaltir bû.

Emîne, Piştî wê li şîverê û fistana wê ya şîn lê, li

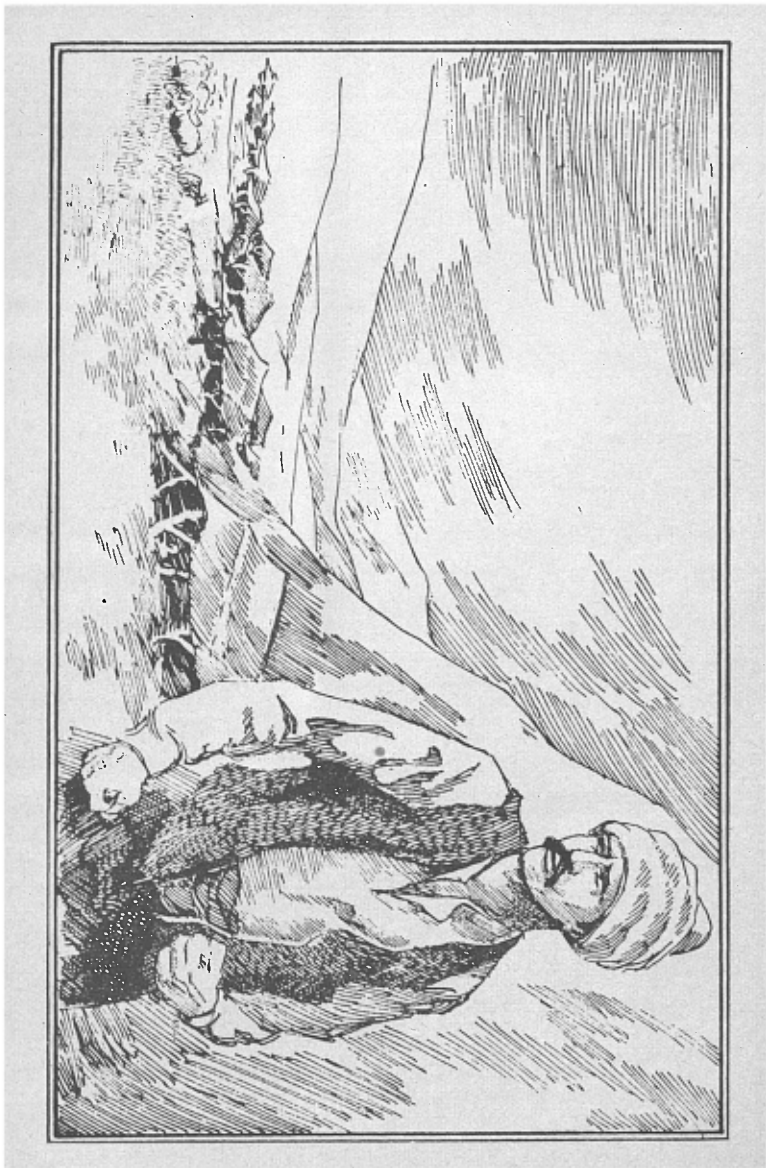
Sa tu yî û bavê te ye! Ewî Ji Mecîd beg kire qîr.

Sa tu yî û havê te ye! Ewî li Mecîd beg kire qîr.

Sa tu yî û havê te ye ! Ewî li Mecîd beg kire qîr.

Sa tu yî û bavê te ye! Ewî li Mecîd beg kire qîr.

wê disekini. Ji bin kûfiya wê ya glover, ji serê wê yê piçuk, ber bi paş ve avêti, 14 keziyên zirav û dirêj, dihatin xwar. Ji dora xwe ne ageh, Emîne serê xwe dihejand û dikenî. Li ber wê, destên wî li kêlekên wî, xortekî kurd bi laş û gewde, rawesta bû. Ewî diranên xwe yên xweşik û spî nîşan didan, brûyên xwe digijgijandin, û bi xiftana xwe ya peritî, bi kumê xwe yê riziwayî û bi piyên xwe yên nîvxas, li Emîne dinêrî. Gava çavê wî li Cangîr beg ket, çend pirs gotin Emînê, xwe xwar kir, şerbika xwe girt û bi zerikekê dest bi dagirtina wê kir.

Emîne xwe zivirand û çavên wî rastî yên Cangîr beg hatin. Rûyê wê, berê sor, piştire bû zer û ken jê winda bû.

Cangîr beg heyirî, xwe hilda. Emîneya wî, bi tena xwe, bi vî zilamê perîşan û bi kincên peritî re çi dikir? Ji keydê, qirika wî hate givaştin. Diranên xwe reqriqandin, bê deng xwe nêzîkî kurdê blengaz kir, şerbika wî jê stand û ew ewqas bi qîwet dehif da ku şivanê reben xwe ne girt û ket.

— Sa! Cangîr beg zuriya, tu ciyê xwe nas naki?! Berê ku tu hîn sax î ji ber min biqele...!

Kurmancê feqîr rabû, bi milê xwe ruyê xwe paqij kir, hinekî ma, piştire rahişte darekî û Cangîr beg tehdîd kir:

— Sa tu yî û bavê te ye! Ewî lê kire qîr, piştî xwe tewand, ji şiverê xwe da alî û di nav tehtan de winda bû.

— Emîne...! Dengê Cangîr beg ê birî dilerizi... Emîne...! Te ji bîr kir ku tu dergistiya min î? Te çawa diwêrî tu bi vî şivanê reben re xeber bidî, û heta pê re henakâ ji bikî...? Ma ji îro heya du heftan ezê qelen rênekim bavê te...?

— Tu çawa qelen rêkî, ma êdî qelen maye? Emîne heyirî, jê pirsî. Eger tu qelen bidî, li gora qanûnên soviyetî, ewê te bigirin.

— Xem mexwe, ewê min nagirin. Ezê qelen bi awakî welê bidin ku tu kes pê nizanê..

— Cangîr beg, mîrim... Emîne bi denegekî nizim gotê, ew şivanê me ye, hatibû avê û arîkariya min kir.

— Lê, eger yekî ji eşîra me ew dîba, di nav xelkê de îstixalî wê çêba, hingê ez mecbûr dibûm te berdim.

— Oh ! Ez gorî, min efû bike ! Ew jî ne şivanekî adî ye. Ew jî ji maleke baş e. Bavê wî mêrxasê hemu eşîra Hesenî bû. Em bi hev re mezin bûne. Bavê min ew bire ba xwe, ji ber ku mêrekî hêja ye. Carekê, ewî bi tena xwe keriyê me ji destê dîza derêxişt. Lê, nihu, Emîne dîbêje, ez bi malbata xwe û bi şêxa sond dixwim ku ezê êdî li rûyê wî yê kirêt nanêrin. Û Emîne bi girîne ket.

Bi dîtina hêstirên çavên wê, xeyda Cangîr beg di ci de çû :

— Baş e, Emîne, bi dengekî şîrîn ewî gotê, ez te efû dikim. Ez bawer im ku ev tişt ji bo cara pêşîn bû û ku carceke dî çê nabe... Ezê emir bidim xulamên xwe ku vi séwelekî ji vir biqewirinin. Vi geniyê ha xwest ku bi êgir bilêze... Çavên xwe bimale û êdî megirî..

Emîne û Cangîr beg li hevhatin. Piştî niv saetekê her wekî tiştak ne qewimî bû, Emîne, kûzê wê li ser milê wê, berê xwe dabû çiyê û Cangîr beg jî vedigeriya ciyê ku hespê xwe li wê hiştibû.

Lê, hesp li wê ne bû. Kurdê êşayî, ji bo liêlanîna heyfa xwe, ew revandibû.

Cangîr beg hêrs bû ; lê, tu tişt jê ne dihat. Tu kes li wê ne bû ku emir bidiyê û neyarê xwe pê bidê girtin. Bi peyatî xwe gihande konê Yûsif beg.

Di nav warê koçeran de xeber zû belav bû. Kêfa feqî-

ra gelek pê dihat û pêsne vî merxasî hêja didan...

Beyarên çolê li bin tîrêjên rojê dişewitin. Di germiya bi rewrewk de, ûfiq xwe dilorîne û dilerize.

Li perava golê ya bi sêlak, konên Yûsif beg ên rêş xweş dixuyin, û li paş wan wek komên giya, konên feqîra belawela ne.

Pez ji golê wê da diçêre, hesp li ber qiraxê, bi diranên xwe yên spî û xurt giyayên ter heya bi rehên wan ve jê dikin.

Bîst gava ji konê Yûsif ê mestir wê de, ji mêvana re konekî nû vedigirin, Ji ber ku ji Yûsif beg re dane zanîn ku Teşnaq, (Ximpabêtên kevin), wê bêne cem wî.

Dûyê agira dirêj dibe, li ser yekî nan lédixin, û li ser yekî din goşt dibirêjin. Sêyran xanim, jina Yûsif beg ji xadima re emir dide . Her der paqij û her tişt saz dikin.

Yûsif beg, bi giranî, li ser mehfûrekî rûniştiye ; li be-riyê dinêre û çavneriya mêvanên xwe dike. Li cem wî, Cangîr beg jê re dibêje ku di nêzîkê de, ewê dest bi bijartina soviyetên koçeran bikin .

— Tu dizanî, Cangîr beg, ku kurê min derêxistine ? Nihu çûne cem kurdên gundî û piştî çend rojan ewê bêne cem me. Zor bide qebila xwe da ku te bikin serekê soviyeta xwe. Bi şêxa re bixebite ku feqîra bixapînin.

— Na, Yûsif beg. Vî Mîstoyê malxirab feqîr û belengaz li me rakirine. Dibêjin ku, di havinê de, ew diçû û dibate cem me, xelk dicivandin û bi kêfa xwe ew tanîn ser daxwaza xwe; bêt ku haya me jê hebe.

— Belê, Cangîr beg, tu rast dibêji. Gava Mişto li gundê me rencber û feqîr civandin, em ne xistin civinê û ji me re da

zanfn ku êdf millet mezinahiya bega û axa ya bi zor naxwaze û ku ji îro pêve ewê xwe bi xwe idare bike. Û hingê şewra gund bê me hate danfn.

Di vê gavê de, ji gundê Qoçê zilamek hate wê de rê û got ku ji deşta Serderabad hin siwar ber bi konên koçera ve dihatin.

Deşta Serderabad...! Çi ordiyên dijwar di nav te re derbaz bûne...! Bi ser dirêjahî û pehnaiya te re, Teşnaq, Tirk û mihacirên kurd çûn û hatin. Te hinibêza xwe ji wan re yek bi yek vekir. Lê, ew, bêî ku li ser erdê te ye bê pîvan, tu şopa bihêlin, giş wînda bûn û çûn...

Beriya ziwa û bê av, bédengiya xwe ya giran biparêze...

Kê bawer dikir ku li vê beriyê ku ji ewqas insana re bû bû goristan, rojekê, bi vekirîna coya Serderabad, bi hezaran gundên kurd wê bêne avakirin. Ew kurdên ku, bav û kalanên wan, bi sedan ve sala, di vê beriyê re bi koçeriyê derbaz bûbûn.

Li beriyê hesp xweş bi teleb bi rê ve diçin. Li çola û li çiyana xebera hatina Misto û ya Encimena Mintiqê ya Tenfizi ji bo bijartina meclîsên şewrê hin zûtir digehin gunda.

Belê li çola û li beriyê, di nav tehtan de û di newala de, ji van kurdên reben re, bi tenê Hikmê Soviyetî bextiyarî, xweşî, azadî û peşveçûn, anin...

6 — Daweteke Eşîra

Gava bavê wî mir Bro hîn gelek pîçuk bû. Ji wî, jê re 20 pez, ga û hespek mabûn. Diya Bro, Besê, her gav digo : « Bavê te li ber mirinê gote min ku bi van peza ez

qelenê te bidim û jinekê ji te re bînim », û ewê bi dil û can li van miyan dinêri.

Ji bo peyda kirina dergistiyeke hêja ji kurê xwe re Besê gelek geriya , lê tim taba wê vala diçû ; qelenekî giran dixwestin.

Ji piçûkahiya xwe de, Bro, Emîne nas dikir û her du jî hej hev dikirin. Lê, Bro ne diwêrî dilê xwe ji diya xwe re veke.

Carekê, di şeveke tari de, gava Bro ji xebata xwe vedigeriya mal, rastî Emîne hat ku melûl û bi dilekî xemgîn diçû. Bi ditina wê, Bro lê kenî, silav lê kir, ew girt, ew kişande singa xwe, û ew maçî kir û rûyê wêçima ewqas bêmad û çavên wê çima tije hêstir bûn, jê pirsî.

Emine gotê ku Cangîr beg ew ji xwe re dixwest.

— Ez kurê koçereki bi şeref im, Bro veğerandê, ez dilê xwe naguhirim. Tu yê bibî ya min ! Em tevde mezin bûne. Me bi hev re zarotiya xwe di zozanên Alagozê de derbaz kiriye û gotin daye hev û du. Çawa dibe ku nihu bêbextî li min bikî...? Dibêjim qey piştî mirina bavê min û feqîr ketina me...

— Na, Bro, ez weke berê hêj te dikim, Emîne bi girîn gotê ! Lê, li bêsûidiya me binêre... Vî Cangîr begê qereqûş ez ecibandime û bavê min dilê wî naşkîne û dibêje : « Ew beg û zilamekî dewlemen de ; ewê qelenekî giran hîde... »

Bro gelek kûr rama ; ewî dizani bi begekî re şer kirin çîqa dijwar e, nemaze bi serekê êlê re. Lê, ewî di ci de xiste hîra xwe ku here ji diya xwe re bêjê ku qelenê Emîne bidê.

Li gora adetê, Besê apê Bro ezimand mala xwe û bî dizi qelen hate dayin.

Piştî libevhatin û dayina qelen dîvê ku xort ji merivên dergistiya xwe re diyariya bidê û li ber wan bi zîrekî û xwînşêrîniya xwe ji xwe bi qiymet bikê. Besê ku, ciyê havekî girtibû, li kurê xwe dinerî û digot : « Te dît, kurê min, min wesiya havê te bi cî anî. Sibê, tu yê bibî xwedî jin. Ji firo bi şûn da, êdî tu bi serêxwe yî. Divê ku tu xwe bi xwe fdare bikî û ji her tîştî bêtir bala xwe bidê miyên xwe. Sivik, pozbilind mebe. Gava tu diçî nav eşîrekê ku zilamên wê bi çavekî ne divê ku tu ji wek wan bibî û xwe bîelimîni adetên wan.

— Baş e, dayê, Bro vedigerandê.

— Û niha emê bi mêvanên xwe mijul bin ; gelo ji ber kes re diyarî hatin rêkirin ?

Li gora isûlên eşîrtiyê, divê ku, desgirtî ji her vexwendiyê dawetê re diyariyekê bişîne : Destmal, sabûn, êlax... Ewê ku dil dike bê dawetê, diyarî qebûl dike, yan na wê nastîne.

— Belê, Yadê, me ji her kesî re rêkir.

— Gelo diyarî wê têr bikin ?

— Herê, dayê, ewê têr bikin ; ji ber ku apê min ji bo daweta min heft pez dan min. Ewî baş dîzanî ku em bi tena xwe ji heq dervediketîn...

Roja dîtir gundê Bro ne dihate naskirin ; gelek mêvan hatibûnê. Dawûl û zirne dengê xwe yên bilind digihandin ciyên dût. Merimên Bro giş li wê bûn. Gundî, bi şal û şapikên xwe yên nû û bi kum û destmalên xwe yên rengareng bi kêfxweşî, ji konekî diçûn konekî din.

Di nav wan de, jin bi fistanên cejnê yên giranbiha û bi neqîş, bi delalî dikeniyan. Li ser kûfiyên delalên çiyê, ziv, zêr û guhar diçirîsîn.

Li Wî aliyê gund tevdaneke din hebû. Li wê jî, siwar ji bona cirîdê civiya bûn. Heryekî ji wan zor dida xwe ku hinerên hespê xwe pêş xelkê bike. Hineka bi hev re şert digirtin û hin ji li ser esîl bûna hespên xwe isbatên ren-garêng derdixistin.

Dawiyê, beza hespa despê kir. Méydana hespa 10 kîlometir dirêj bû. Siwar bi çargavên piçuk, gava digihaştin serê meydanê, bi dengê zirneyê tiz ku kêlê si-wariya dixist bi hespên xwe cenbazi û hinerbaziyên dijwar dikirin.

Xelkê bi vi awayî kêf dikir. Di vê gavê de, Bro li ser textê zavatiyê rûniştî bû. Xortê ku li dora wî civiyabûn distrandin, direqisîn. Hineka serê wê kur diqir, ew dixemilandin û cilên xweşik lê dikirin. Li gora adetên kurdên aliyê me, porê wî bi derence dibirîn; her hevalkî wî diçû cem berber, pere didayê û jê dixwest ku para wî jî ya yê din zûtir biqusîne. Pere ku, bi vî awayî kom dibû, diçû sendûqa xorta.

Emê bêne Emîné : Ew jî di bin kon de, bi hevalên xwe re rûniştibû. Ewane cilên wê lê dikirin, û li gora adetên kurdî, digirin jî. Yekê ji keçika strana cilwergirtina bûka digot :

Xerîba Xwedê me.
Li ber penca rojê me.
Hesreta mala bavê me.

Porê xwe venakim.
Hinê pê wernakim.
Sûştina dayikê ji bîr nakim.

Xaniyê bavê te bi kort e ;
Van dilopan şort, şort e,
Xwakê megirî zavayê Xort e !

Piştî her mîsra, giş digiriyan. Lê, digel vê yekê, her yekê ji wan digote bûkê: « Tu çiqas bextiyar î ! Mêrê te xort û çeleng e. Lê, em bi xwe hîn nizanin çî bête serê me... ? Dibe ku, em jina sisiya, an çahara ya kalekî genî bibin ? Hingê bê dilê xwe emê mala bavê xwe berdin û ji dil hêstirên çavan birijînin...

Ber bi nivroyê ve, gund hinek bê deng bû. Emîne siwarî hespekî kirin û bi hevaltiya siwara, ew birin mala Bro. Li ber derî tifinga berdan û diya Bro, di her destekî xwe de du firax girtin û reqsa koçerî kir.

Gava Emîne di şîpandeyê re derbaz dibû kûzek danîn ber wê ; ewê ew şikênand û kete hundirê malê û dawet Ji li wê giha dawiya xwe.

Deryayê dengê meriva xwe ker kir. Herkes çû mala xwe û her der bê deng bû.

Ev e saleke ku Emîne mêr kiriye. Li gora hisaba wê, ev sêzde heyiv in ku hatiye mala Bro. Bi tenê, piştî zewaca xwe bi midetekê, Emîne dikarî rûyê xwe veke, heli jê hêline û bi xesuya xwe re xeber bide.

Cangîr beg Emîneya xwe ya delal ji bîr ne kiribû. Gava xulamê ku ewî rêkiribû cem bavê Emînê, Vegeriya û nûçeya zewaca Emînê bi Bro re, anî Cangîr beg sond swar ku ewê Bro sax nahêle...

Saet pê saet, roj pê roj, meh pê meh diçûn ; Bro bi kêf û dilxewesîyê bi Emînê re dijî û diya wî ji li cem bûk û kurê xwe di derya bextiyarîyê de ajîni dikir.

Demeke Nû Despêkir.

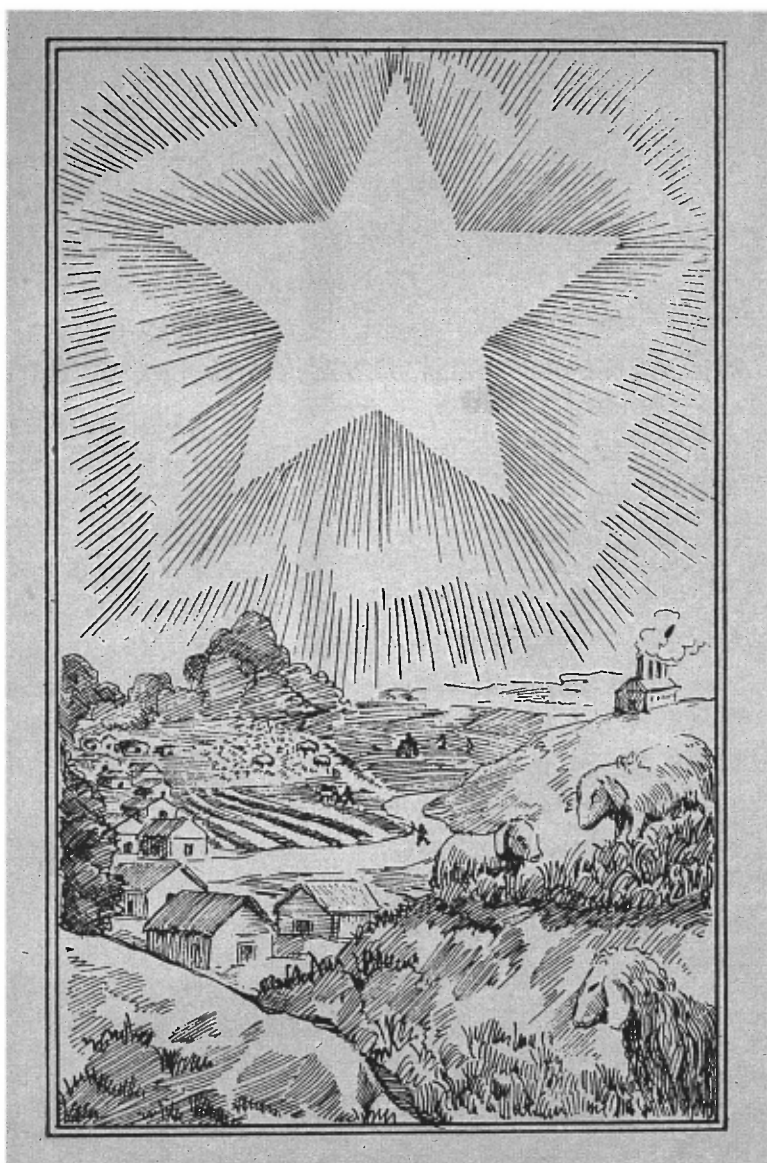
Bihar nêzîk dibe. Wa dixuye ku roj li ser erdê, bi tîrêjên xwe yên zêrîn, dixwaze her tiştî bişewitîne. Teht û girên wargeha zivistanê ên zer diçirsin,,

Demeke nù despèkir.

Demeke nù despèkir.

Demeke nû despêkir.

Li bin kon agir pêketiye. Çend kurd li dora wî civiyane. Siha simbêlên wan ên dirêj dikeve ser rûyê wan û çavên wan ji guriya êgir diçirîn. Pir hêdî, wekê mirmira avekê, bi hev re xeber didin :

— Gelek başe ! Bi wî awayî, Edê, li ser çêre, milk û bêşa dest bi axaftinê kir. Carekê bînin bira xwe, ewî digo, ji destê van zaliman me çiqas ezab û perîşani kişand ! Erd û çêreyên baş di destê wan de bûn û bi ser de jî tu bêş ne didan. Lê, ji me bi xwe, her tiştê me distandin.. Nihu, her wekî Mîsto digo, emê her tiştê wan bistînin, erd û çêre wê bikevin destê şewrên gundî û koçer...

Edê, dum û dirêj behsa gelek tiştên din kir, piştîre, blûra xwe girt û ew danî ser levên xwe. Weke tîrêjên roja germ, ahengên wê bayê berigê dadigirtin, diketin nav kona, ji jin û dergistiya re, şadî dibirin û delalên wan tanîn bira wan.

Feqîra, jibo serbestî, rizgarî û ji koletî derketina xwe strandin û reqisîn. Ber bi sibê ve, dengê blûrê hate birin û xelk ji hev belav bû.

Ji nişkave, obeya di xew de, bi hewar û qîrînên bilind şiyar bû. Zilamên nîv tazî an bi kiras û derpî, ji kona derketin. Di nava meydanê de peya kom bû bûn û xwe tevdidan ; tu kes nedizanî behsa çi ewqas bi germî dikirin ? Tu kes sebebê hewara wan seh ne dîkir ?

Lê, wa ye, siha merivên beg û axa ên bi gazin ! Li dû wan jî, sofî û şêxên rêhdîrêj xuya kirin.

— Ho, ehlê dîn ! Evane despê kirin. Xwedê Teala ji me re belakî dişîne. Ne bi tenê hikim kete destê xwedênenasa, lê nihu jî beg, axa û şêxa digirin. Em nihu giş li ber helakê ne !... Sebebê van tiştên gi Mîsto ye, dê herine wî ji ortê rakin û heyfa me jê hêlînin !...

Lê, gundiyan feqîr, ciwêlek, rençber, pale û pî ji vê nû-

çeyê gelek kêfxweş bûn û bi lez û bez dîsa vegeriyan konên xwe. Li meydana, bi tenê, beg, axa, şêx, meriv û xulamên wan man.

Şeveke tarî, şeveke bi çavên şîn, erd xiste himbêza xwe û her tişt xwe ker kir...

ERMENISTANA SOVIETI ji kurda re gundên nû ava kirin. Li şûna konên reş û kadîna, nihu, bi du, sê tebeq û bi pencereyên fireh, xaniyên wan ên bilind hene.

Feqîr, ciwêlek û pi ji xwe re kolxoz (Erazî, pez û dewarên mişterek) pêkanîne û xwediyên mal û milk bûne. Çandiniya xwe bi traktora dikin. Di kolxozê de makîneyên to, penîr û nivîşk hene.

Di nav kurda de, seneatkarên mitexesîs û nûder bê hed û hêşab bûne. Giş endamên (aza) kolxozê ne. Xort hemu di partiya Komunist de ne û ketine dibistana. Pir ji wan di zanîngeha seneat û ya karên bilind de dixwinin. Bi hazaran di zanîstgehên Lenîngrad û Moskowa de dielimin.

Bê elektrîk û bê av tu xanî, bê dibistan, sînema, xestexane û mizgeft e tu gund ne mane. Melayên wan, bi dîyanetê re ilmên nû ji dixwinin, digehin dereceyên gelek bilind, û dibin memûrên hikumetê yê resmî.

Nihu, li warên koçeran, jîneke îştirakî ya nû dikele.

Li şûna ku xulamtiya beg axa û şêxa bikin, xwîna hev birijînin, perişan û çavgirtî bimînin û di destê istimar de alet bibin, kurdên Alagozê îro di aştiyê de ji bona pêşveçûna Soviyetistan û ya cîhanê û ji bona xilasiya 12 milyon kurd, bê rawestan, şev û roj dixebitin..

Çend Şiirên
Kurdî yên Şewristanê

Celali.

Gaziya min !

Pêşkeşt 100 hejmarê « Riya Teze »
dikim.

Sala,
Zemana,
Em
Grêdayî mabûn...
Mabûn grêdayî
Di bin,
Nîrê
Qeyd û zincirê
Axa, û mîran
Bega, imperialista !
Pişt vekirî
Pêxas
Belengaz
Dest qelişt.
Libitin
Xebitin.
Ewan Xar
Vexar !..
Em
Mabûn be elim
Di tariyê de
Nava dinyayê de,

Kirina me,
Ya wan bû.
Heq, emeg
Wan re bû.
Li nav mila,
Derbê
Qemçi,
Çomaq
Û dar bû.
Evê zûlmê
Evê qehrê,
Ûsa,
Qat
Qat
Heta rojekê
Dewam kir hat.
Paşê,
Qewimî
Li Ûrsetê (1)
Sîleh teqiyân,
Eşya reqiyân.
Bû deng û gazî
Bi vî avazî
— « Inqlab !
Xlas !
Prolétariat (2) esas ! »

(1) Soviyetistan

(2) Sinifa xebatkarên feqîr.

Ev deng,
Blind bû
Di çiya de wer bû.
Qefqas hingaft
Ghişt rohelat.
Zûlmet qelişi,
Tarf vebû,
Bû şefeq
Sor bû Oktiyabr (1)
Oktiyabr,
Kurek agir...
Keliyayî !..
Keliya !
Zincira
Ûstiyê pala,
Emegdara,
Qûtbû,
Heliya.
Bi sinifa xwe ve
— Îro em jî tevî wan
Xebatkarê Kurmanca !
Li dewleta Şewrê
Aza, hextiyar bûn
Ev çi bilindayîk ?
Çi işq û ronkayîk ?
Binêr !
Niha em

(1) Meha Çiriya Pêşîn (Inqilaba sor di vê mehê de çêbû).

Xwey ilm
Xwey kûltûr (4)
Xxey hebûn.
Ev Keremek mezine.
Bizanbin !
Em birbînin !
Dayim herin,
Li riya Lenfn !

A. Mîrazi

EM IN IRO

Em feqîr û fiqare bûn,
Bê gûman û idare bûn,
Pencê qetlê li ser me bûn,
Ageh ji serê xwe tunebûn.
Serê me mij û dûman bû.
Em seffil û sergerden bûn,
Zikek têr, cara birçî bûn.
Li çola û mexera bûn.
Iro zeman, zemanê me,
Hakim ketine bin lingê me,
Bi Saya hikumeta Şewristan,
Derge û diwan hûne yê me.
Şewrê da me medeniyet,
Ilim û xwendin û huriyet,
Li dijmina bûye qiyamet,

Em in îro, aza û serbest.
Me beyreqa xwe blind kiriye,
Dujminê me ji me reviyê,
Gerek em hê blind bikin,
Duniya timam aza bikin.
Duniya ku temam aza be,
Komunîzmê li dinyê rabe,
Kapitalîzmê (1) ji dinyê winta be.
Diniya wê temam aza be !

STALIN.

Tu yî rehber hevalê Stalîn !
Tu yî serkar şagirdê Lenîn,
Lenîn firqê çêdikir ji firqêd mayîn,
Te firqa Lenîn dha kiriye qewîn.
Tu çrayî — Çra hemuya,
Navê te belav bû çar aliya,
Ser topa dinyê welatek ne ma,
Îlmê te bela ne bû mîna çem û kaniya.
Tu stêrka geş î, şûle didî.
Tu behrek kûrî, delqe didî,
Xeberêd te qebûl dikin, pale û gundi.
Tu rehberî ; rehberiyê dikî,
Li her rast « çepa » tu şer dikî,
Tu tehsîla Marks û Lenîn zengîn dikî.
Her millet rabûne serêd xwe blind dikin,
Inqîlabê di nava xwe de hazir dikin,
Pey gotina te û Lenîn diçin qet ji bîr nakin,
Sekinîne dawa azayî û serbestiyê dikin.
Tu sedrî ji me re, sedrek alî,
Hevalekî ezîz, rehberek tamî,
Pale û gundî bi timamî,
Glîyêd te qebûl dikin bi dostanî.

(1) Sermayedarî

Rastkirina Xeleta

Xelet	Rûpel	rêz	rast
Xereb	7	15	Xerc
Dibîbin	7	25	dibînin
Ew	12	5	em
Ew	12	15	em
Tirşayê	14	1	Tirşoyê
	14	29	Bi van peran, bavo kereke mê kiri.
Dîkirin	17	26	dikirim
Ez xwe kûz	19	1	ez xwe bilezînim
Rîzgar	19	6	rizgar
Xuliyên	19	30	Xuliyê
Geriyan	19	31	geriyam
Golikan	21	1	golikvan
Hîn	21	28	hin
Tê	22	21	te
Gihaştin	23	18	gihaştim
Bimînin	24	19	bimînim
Bod ftina	27	26	bo dîtina
Çavê	28	1	bavê
Feqîr	36	2	feqîr dikirin
Tekteke	40	5	tehteke
ê	li şûna		ê

